



YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

kurtuluş savaşımız toplumsal rom..

Yüksek Lisans Tezi

arzu şener

Ref
ATA
32
1999

KURTULUŞ SAVAŞIMIZIN TOPLUMSAL ROMANIMIZA YANSIMALARI

1232

Arzu (Ekşioğlu) Şener

Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi
Anabilim Dalı'nda Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İstanbul

Y.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran - 1999

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

Yer No (DDC) : R 374
36

Kayıt No : 1071.....
Fen Bilimleri Enst.
Geldiği Yer :
Tarih : 16.07.2001.....
Fiyat : 1.410.000 TL.....
Fatura No : x.....
Ayniyat No : 1/11.....
Ek :

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ

D.B. No. 61635

KURTULUŞ SAVAŞIMIZIN TOPLUMSAL ROMANIMIZA YANSIMALARI

Arzu (Ekşioğlu) Şener

**Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi
Anabilim Dalı'nda Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İstanbul

Y.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran - 1999

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Problem	1
1. 2. Amaç	1
1. 3. Önem	1
1. 4. Sayıtlar	2
1. 5. Sınırlılıklar	2
1. 6. Tanımlar	3
1. 7. İlgili Kuramsal Bilgiler ve Araştırmalar	3
2. YÖNTEM.....	5
2. 1. Araştırma Modeli	5
2. 2. Evren ve Örneklem	5
2. 3. Veriler ve Toplanması.....	6
2. 4. Verilerin Çözümü ve Yorumu	7
3. BULGULAR VE YORUM.....	8
3. 1. Kurtuluş Savaşı'na Genel Bir Bakış	8
3. 2. Milli Mücadele Dönemi Edebiyat	11
3. 3. Toplumsal Romanın Özellikleri	15
3. 4. Milli Mücadele Romanı	19
3. 5. Kurtuluş Savaşı'nı Birinci Derecede İşleyen Romanlar	22
3. 5. 1. Genel Bilgiler.....	22
3. 5. 2. Romanlarda İstanbul.....	23
3. 5. 3. Romanlarda Anadolu.....	37
3. 5. 3. 1. Ankara.....	58
3. 5. 3. 2. İzmir.....	62
3. 5. 3. 3. Konya.....	62
3. 5. 3. 4. Bursa.....	63
3. 6. Kurtuluş Savaşı'nı Birinci Derecede İşleyen Romanlardaki Kahramanlar.....	64
3. 6. 1. Kadın Kahramanlar	64
3. 6. 2. Erkek Kahramanlar	69
3. 6. 3. Yardımcı Karakterler.....	78
3. 6. 4. Kahramanların Özellikleri	87
3. 6. 4. 1. Vatan ve İnsan Sevgisi.....	87
3. 6. 4. 2. Yabancı Düşmanlığı	89
3. 6. 4. 3. Namus	89
3. 6. 4. 4. İki Yüzlülük.....	90

3. 6. 4. 5. Cesaret	91
3. 6. 4. 6. Önderlik	94
3. 6. 4. 7. Fedakarlık	95
3. 7. Kurtuluş Savaşı'nı İkinci Derecede İşleyen Romanlar	96
3. 7. 1. Konuları	96
3. 7. 2. Kahramanlarının Özellikleri	98
3. 8. Türk Romancılarının Kurtuluş Savaşı'na Bakış Açıları	111
3. 9. Atatürk İlke Ve İnkılapları	118
3. 9. 1. Romanlara Yansıyan İlke ve İnkılaplar	119
3. 9. 1. 1. Cumhuriyetçilik	119
3. 9. 1. 2. Milliyetçilik	121
3. 9. 1. 3. Vatandaşlık	124
3. 9. 1. 4. İnkılapçılık	125
3. 9. 1. 5. Kadın Hakları	127
3. 9. 1. 6. Kıyafet Devrimi	128
3. 9. 1. 7. Eğitim Devrimi	130
3. 9. 1. 8. Saltanatın Kaldırılışı	130
3. 9. 1. 9. Halifelik	131
3. 9. 2. Romanlara Yansımayan İlke ve İnkılaplar	131
4. SONUÇ ve ÖNERİLER	133
KAYNAKÇA	136
EKLER	139
EK 1 Kurtuluş Savaşı İle İlgili Romanlar	139
ÖZGEÇMİŞ	141

ÖNSÖZ

Kurtuluş Savaşı, Türk tarihinde çok önemli bir yer tutar. Doğal olarak Türk tarihçileri için hem yakın tarihimiz olması, hem de Türk'ün 20. Yüzyılda varlığını sürdürebilmesinin ispatı açısından çokça incelenen bir konudur.

Tarihçinin bu konu ile ilgilenirken yararlandığı kaynak sayısı zengindir diyebiliriz. Orta Asya Türk tarihini inceleyen araştırmacı ile karşılaştırıldığında Kurtuluş Savaşı'nı araştıran bir araştırmacı, kaynak açısından çok daha zengin bir alana sahiptir. Ama bir araştırmacının ilgilendiği konuda tam bir yetkinliğe sahip olması için, eline geçen bütün kaynakları iyi değerlendirmesi gerekmektedir.

Bu noktada tarihçinin kaynaklarının neler olduğu sorusunu sorabiliriz. Evet, tarihçinin kaynakları nelerdir? Bu soruya da pek çok cevap verebiliriz. Örneğin, devletin tuttuğu resmi belge ve kayıtlar, özel kişilerin tuttuğu kayıtlar, olayları yaşamış kişilerin anıları, gazeteler vs... Tarihsel kaynak konusunu daha da uzatabiliriz. Ancak bunlar içinde biri vardır ki, kaynak olarak kabul edilip edilmemesi uzun tartışmalara konu olmuştur. Bu, edebi eserlerdir.

Tarih de, edebiyat da farklı alanlarla ilgileniyorlarmış gibi görünseler de aynı noktada kesişirler. Bu nokta gerçek kavramıdır. Her iki alanda, bir insanın veya toplumun gerçeği yansıtılmaya çalışılır. Sadece bunu yaparken kullandıkları yöntem farklılaşabilir. Tarih de, edebiyat ta olayları bir tür hikaye ederek yansıtır. Tarihin babası sayılan Heredot'tan beri, tarihe bu bakış açısı yaygın olarak görülmektedir. Belki tarih, pozitif bir bilim olması açısından bunu yaparken ve objektifliği ön plana çıkarırken, bu duruma edebiyat cephesinden bakıldığında, bazı edebiyatçıların objektif olmayı fazla önemsemedikleri gözlenebilir. Ancak toplum için bir şeyler üretmek isteyen bir yazarın objektif olmayı kendine amaç edinmesi gerekir.

Bazı tarihçiler, edebi eserlerin tarih açısından kaynak teşkil edemeyeceğini savunmaktadır. Buna delil olarak da edebiyatçının sanatsal kaygıları nedeniyle olayı, bütün gerçekliği ile yansıtmayacağı düşüncesi gösterilebilir. Bu, bir ölçüde doğru sayılabilecek bir olgudur. Sonuçta bir edebiyatçı eserini kendisi yaratır. Bu nedenle olayları ve insanları kendine göre biçimlendirip, yönlendirebilir ve bu sayede tarihçiyi yanıltabilir. Ama bu noktada tarihçiye düşen görev, ele aldığı romandaki gerçeğin doğru yansıtılıp yansıtılmadığını iyi

değerlendirmesidir. Eğer ki bir edebi eser gerçeği tam olarak yansıtabiliyorsa, tarihçi için önemli bir kaynak olacaktır.

Bir tarihçi bazı ön yargılara kapılıp, edebi eserin, bir kaynak oluşturmayacağını düşünüyor ve kendi çalışmasında bu eserden yararlanmıyorsa yaptığı çalışmanın eksik olacağını daha baştan kabul etmiş olacaktır. Çünkü bir edebi eser, canlandırdığı gerçeğin anlaşılmasında önemli bir kaynaktır. Bu kaynaktan yararlanmayan tarihçinin çalışmasında bir eksiklik olacağı düşünülebilir. Tarihçiye düşen, gerçekçi eserle, gerçekçi olmayan eseri birbirinden ayırmak olacaktır ki, zaten iyi bir tarihçi bunu gayet iyi yapabilir. Ancak bunu yapmayan tarihçi, edebiyat araştırmalarının belli bir döneme ışık tuttuğu gerçeğine gözünü kapamıştır. Örneğin resmi belgelerle belli bir çevre ve belli bir kesimin bilgisine ulaşılırken, edebi eserlerde merkez dışı insanların bilgisine ulaşılabilir. Halk edebiyatındaki şiirler bize hep Anadolu insanını tanıtır. Bunları kaynak olarak kabul etmemek belli bir dönem Anadolu insanının yaşantısını, olaylara bakış açısını göz önünde bulundurmamak demektir. Osmanlı dönemindeki olayları sadece vakanüvislerin gözü ile görüp, araştırmaya sadece bunların yazdıklarını kaynak göstermek ortaya çıkacak çalışmanın bir yönden eksik kalmasına neden olacaktır. Ayrıca bu vakanüvislerin bile objektifliğinin tartışılabileceği bir durumda, edebi eserleri kaynak olarak kabul etmeme düşüncesi tarihçi için büyük bir kayıp olur.

Tarih bazında, edebi eserlerin tarihçi için önemli kaynaklar olabileceğini kabul edersek, Milli Mücadele ile ilgili romanların, Türk tarihinin belli bir dönem ve insanını tanımada bizler için iyi bir rehber teşkil edeceklerini akıldan çıkarmamamız gerekir. Gerçekten de Milli Mücadele'yi ister doğrudan, ister geri planda ele alsın, bu konuda yazılan eserler Kurtuluş Savaşı dönemini insanlara açıkça tanıtmaktadır. Bu noktada Türk tarihçilerinin bu eserlerden daha fazla yararlanması gerekmektedir.

Araştırmamızda bu romanlar ele alınıp incelenmiştir. Bu sayede Milli Mücadele sırasında yaşayan insanlar ve yaşanan mekanlar tanıtılmaya çalışılmıştır. Türk insanının karakter yapısının Milli Mücadele üzerindeki etkileri irdelenmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın edebiyattaki yansımaları tanıtılmaya çalışılmıştır.

Çalışma esnasında bana sınırsız derecede yardım eden ve hoşgörüsünü esirgemeyen, desteği sayesinde bu tezin bitmesine yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Selim Tarlan'a, ve tezin tüm aşamalarında bana her türlü desteğini veren ablam Emine Ekşioğlu'na, arkadaşım Serpil Bilbaşar'a ve eşim Tayfun Şener'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

Çalışmamızda Milli Mücadele ile alakalı romanlar tanıtılmak istenmiş ve bu romanlardaki insanların, yaşanan olaylar ve mekanların gerçeğin yansımaları olduğu düşünülerek, okuyucuya hangi hususların önem taşıdığı anlatılmaya çalışılmıştır. Çünkü bu romanlarda, Kurtuluş Savaşı döneminde yaşamış bütün insan tiplerine farklı isimlerde ama aynı karakter özelliklerinde rastlamak mümkündür. Bu romanlarda Milli Mücadele dönemi, İstanbul ve Anadolu yaşamı gözler önüne serilmektedir. Ayrıca bu dönemde yaşamış insanların savaşa, özellikle Kurtuluş Savaşı'na bakış açıları ortaya konulmuştur.

I. bölümde Kurtuluş Savaşı'nın genel bir özeti verilmiştir. II. bölümde Milli Mücadele dönemi ve sonrasında edebiyat alanındaki akımlar tanıtılmaya çalışılmıştır. III. bölümde toplumsal roman kavramının içeriği irdelenmiştir. IV. bölümde ise Milli Mücadele romanı başlığı altında Kurtuluş Savaşı'nı ele alan romanlar genel olarak tanıtılmaktadır.

Bu çalışma içinde, V. bölümde Kurtuluş Savaşı'nı ön planda ele alan eserler ve bu eserlerde Anadolu'nun, İstanbul'un tasvirleri yer almaktadır. VI. bölümde Kurtuluş Savaşı'nı birinci dereceden işleyen romanlarda, ön planda olan ve geri planda da dikkat çeken karakterler ve bu karakterlerle okuyucuya verilmek istenen mesajların aktarımı vardır.

Ayrıca Kurtuluş Savaşı ile daha az alakası olan, ama bir döneme tanıklık etmeleri nedeniyle gene tarihi belgeler sayılabilecek romanlar da VII. bölümde tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu romanlarda yazarların, kahramanları kullanmadan kendi bakış açıları ile Kurtuluş Savaşı, yada Anadolu köylüsünü anlatan değerlendirmeleri vardır ki, bu da VIII. bölüm içinde verilmeye çalışılmıştır. Son bölümde ise 20. Yüzyıl Türkiye'si için çok önem taşıyan Atatürk İlke ve İnkılaplarının romanlardaki yansımaları vardır. Bunların yapılmasının gerekliliğine romanlarda açıklamaları ile rastlamak mümkündür. Bu inkılapların genç Türkiye için ne kadar önem teşkil ettiğini bu romanların kılavuzluğunda Türk halkına kavratılmaya çalışıldığı düşünülürse Milli Mücadele ile ilgili romanların ne ölçüde zor bir görevi üstlendikleri daha iyi anlaşılmaktadır.

SUMMARY

In our study, we want to introduce the novels about the National Struggle. Thinking that the characters, events and places in these novels are reflections of reality, we want to emphasize the points that are of interest to the reader. In these novels, it is possible to encounter all the types of men that lived in the period of the War of Independence, possessing their original characters but with different names. Also, in these novels, the period of the National Struggle and the life in Istanbul and Anatolia are described. Again in these novels, the people's conception of war and especially of the War of Independence is put forth.

First part gives a general summary of the War of Independence. In the second part we introduce the trends in literature during and after the National Struggle period. In the third part, the concept of social novel is examined. In the fourth part, we introduce the novels dealing with the War of Independence, under the title "the novel of the National Struggle".

In the fifth part of this study, we have the novels that mainly deal with the War of Independence, together with the description of Anatolia and Istanbul. In the sixth part, we are dealing with the War of Independence a priori, the primary and secondary characters in these novels that are of importance and the message that is given to the reader through these characters.

The novels introduced in the seventh part are less related with the War of Independence but are nevertheless important since they each are witnesses to a period of time and are considered historical sources. These novels describe the War of Independence or Anatolian peasant without using the characters directly, but instead through the authors' perspectives and this makes up the eighth part of the study. In the last part, the novels that are examined have the reflections of Atatürk's principles and revolutions, which are very important to 20th century Turkey. It is possible to come across the necessity of such reflections in these novels with explanations. If we think that it is meant to tell the Turkish public the importance of these revolutions to young Turkey, through the guidance of these novels, we can understand the tough mission that the novels about the National Struggle have undertaken.

1. GİRİŞ

1. 1. Problem

Bu çalışmada, bir probleme açıklama getirmekten ziyade amaçta da belirtileceği gibi bir takım sorulara cevap bulmayla daha çok ilgilenilmiştir. Bu sebeple çalışmanın ekseni bir problem çevresinde dönmekten ziyade “Kurtuluş Savaşı”nı ele alan romanlarda yazarlar, hangi unsurlara dikkati çekmiş ve insanlara ne gibi mesajlar vermişlerdir?” sorusuna cevap aramaktadır. Bununla birlikte bazı romanlarda göze çarpan bağımsızlıktan yana, cumhuriyetçi, milliyetçi ve inkılapçı bir insan modelinin yaratılmak istenip istenmediği problemine de el atılmıştır.

1. 2. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı Kurtuluş Savaşı’nı ele alan romanların incelenmesidir. Bu çalışmada, önce aşağıda yazılan ana başlıklar çıkartılarak, tek tek, detaylı çalışmayla araştırmanın özünü oluşturan genel amaca ulaşılmaya çalışılmıştır.

- 1- Kurtuluş Savaşı’nı birinci derecede işleyen romanlarda İstanbul ve Anadolu ile ilgili hangi unsurlara dikkat çekilmiştir?
- 2- Kurtuluş Savaşı’nı birinci derecede işleyen romanlarda kahramanların hangi özellikleri ön plana çıkarılarak dönem içindeki Türk insanı tanıtılmaya çalışılmıştır?
- 3- Kurtuluş Savaşı’nı ikinci dereceden işleyen romanlarda bu savaşla ilgili hangi özellikler tanıtılmaktadır?
- 4- Türk romancılarının Kurtuluş Savaşı ile ilgili değerlendirmeleri nelerdir?
- 5- Atatürk ilke ve inkılapları Kurtuluş Savaşı ile ilgili romanlarda nasıl ele alınmıştır?

1. 3. Önem

Kurtuluş Savaşı’ndan günümüze kadar uzun bir zaman dilimi geçmiş olsa da böyle bir bağımsızlık mücadelesinin Türk insanının zihninde her zaman bir yer tutması gerekmektedir. Çünkü bu savaş, sömürülen halkların sömürücülere karşı yaptığı bir kurtuluş mücadelesi olarak dünyada pek çok halka örnek teşkil etmektedir.

Ancak günümüzde Türk insanında Kuva-yı Milliye ruhu ve Atatürk ilke ve inkılaplarının değeri karşısında bazı unutkanlık belirtilerinin görüldüğü dikkat çekmektedir. Bu nedenle Türk insanının kafasında bu günlerin tam ve objektif olarak canlandırılması gerekmektedir. Türk romancıları bu önemli görevi, yazdıkları eserlerle yerine getirebilirler. Hatta bu eserlerden bazılarının yazarları, Kurtuluş Savaşı'nı bizzat yaşayan yazarlar olmaları nedeniyle kaleme aldıkları eserleri önemli tarihi belgeler yerine de geçmektedir.

İşte bu araştırmada yukarıda sayılan özellikler göz önünde bulundurularak, bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynak olması amacıyla da Milli Mücadele ile alakalı tüm romanlar gözden geçirilmeye çalışılmıştır.

1. 4. Sayıtlar

Bu çalışmadaki temel varsayım, romanların tarihçilere kaynak teşkil olabilecekleri hususudur. Tarihçiler, romanlarda objektif olarak ortaya konulan gerçekleri kendi araştırmalarına kaynak kabul edebilir ve bu sayede çalışmaları daha kapsamlı olabilir. Ayrıca bu romanlar ortaya koydukları gerçeklerle genç nesillere Milli Mücadele yıllarını ve yaşanılanları tam olarak kavratılabilir.

1. 5. Sınırlılıklar

Araştırma, konusu gereği Milli Mücadele olarak adlandırdığımız 1919-1923 yıllarını ya da bu tarihle dolaylı olarak alakalı olan dönemleri içermektedir. Araştırma, konu ile ilgili basılmış romanların son baskıları ile sınırlı olup, son baskıları kitapevlerinde bulunmayan romanlar için İstanbul'daki çeşitli kütüphanelerden yararlanılmıştır.

Kurtuluş Savaşı'nı ikinci dereceden işleyen romanların sayısı fazla olmakla beraber, günümüzde çoğunun yeni baskısı yapılmamaktadır. Bu romanların bir çoğu kütüphane köşelerinde unutulmuş durumdadır. Ancak yine de bunların içinden bir aşk öyküsünün ötesinde, belli bir dönemin insan, olay ve düşüncelerini aktaran ve zamanımızda tekrar tekrar basılıp, okuyucularına ulaşabilenler de vardır.

Milli Mücadele dönemini ele alan romanlar, geniş halk kitlelerine yaşanan Mücadeleyi bütün boyutlarıyla anlatan önemli belgelerdir. Aynı şekilde tarihçiler bu romanlarda önemli ipuçları bulabilir. Ancak unutulmamalıdır ki, roman yazarları her zaman kendilerini tarihsel olgulara objektif çerçeveden bakmak zorunda hissetmezler.

1. 6. Tanımlar

Bu araştırmadaki bir çok terim, günümüz araştırmacıları tarafından belirli bir dönemin siyasi ve sosyal konjonktürlerine gönderme yapmak maksadıyla kullanılmaktadır. Bu terimler sadece bu dönemi yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda dönemin genel anlayışı ve yapısı hakkında da bize bilgi verir. Örneğin, Kuva-yı Milliye İstiklal Savaşı boyunca Anadolu’da kurulan hükümet ve asker kuvvetinin adı olmakla birlikte Türk devriminin olmasına kaynaklık eden faktörlerden birisidir.

Milli Mücadele ise 19 Mayıs 1919’da Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışıyla başlatılan ve 24 Temmuz 1923 yılında Lozan Barış Andlaşmasının imzalanmasına kadar Anadolu’da süren savaş olarak anlaşılsa da aynı zamanda bir milletin sosyo-ekonomik ve kültürel alandaki bağımsızlık mücadelesidir.

Toplumsal roman ile kastedilense, konusunu toplumun gerçekliklerinden alan, dili o toplumun dili olan ve yine o toplumun kültür, gelenek ve göreneklerini yansıtan romanlardır.

1. 7. İlgili Kuramsal Bilgiler ve Araştırmalar

1930’lara kadar “Tarih” denince akla gelen siyasi tarih olmuştur. Ancak bu dönemle birlikte oluşan akımlar tarih metodolojisine yeni bir takım yaklaşımlar kazandırdı. Belki de ilk defa savaşların tarihinden uzaklaşıp, toplumların ve bireylerin tarihi yazılmaya başlandı. Bu bağlamda Nathalie Zemon Davis’in “Martin Guerre’in Dönüşü” bu alanda önemli bir çalışmadır. Tarihi belgelerden yararlanılarak edebi bir eser ortaya çıkarılmıştır. Bizim çalışmamız ise bu metodun tersine çevrilmiş halidir. Şöyle ki elimizdeki edebi eserlerin ortaya koyduğu olguların ışığı altında tarihsel gerçekler aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Öte yandan, Türkiye’de tezimizin konusu ile ilgili daha önce yapılmış iki araştırma bulunmaktadır. Bunlar, Aytekin Yakar’ın Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi yayınlarından 1973 yılında yayınlanan “Türk Romanında Milli Mücadele” adlı çalışması ve Ahmet Kıymaz’ın Akçağ yayınlarından 1991 yılında basılmış olan “Romanda Milli Mücadele” adlı eserleridir. Başlıklarından da anlaşıldığı üzere bu iki çalışma sadece konuları itibariyle değil, aynı zamanda inceledikleri eserler itibariyle de birbirlerine yakın çalışmalar olarak kabul edilebilirler. Ahmet Kıymaz, önsözünde “Milli Mücadele Dönemini ele alan romanlar incelendiğinde dönemin şartları, milletin

durumu, aydınların tavırları vb. özellikler bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmalıdır.” derken, Aytekin Yakar “Milli Mücadele, romanlarımızda hangi açılardan ele alınmış ve ne ölçüde yansıtılabilmektedir?” sorusunun cevabı ile ilgilenmiştir.

Bu iki eser de bizim araştırmamıza kaynak olmuşlardır. Ancak bu çalışma sadece her iki eserin yararlandığı birincil kaynakları incelemekle kalmamış, bu kaynaklara eklemelerde de bulunmuştur.

2. YÖNTEM

2. 1. Araştırma Modeli

Araştırma modelimizi kurarken konuya ilişkin elde ettiğimiz birincil kaynaklar sosyal bir tarih anlayışı içinde iki ana grupta içerdikleri temalara göre sınıflandırıldı. Kurtuluş Savaşını birinci dereceden işleyen romanlarda, önce mekan sonra insan olgusuna göre, kronolojik kaygı gözetmeden, Milli Mücadele döneminin Türk romanındaki yansımaları üzerinde duruldu. Mekanlara da bir takım sınırlamalar getirildi. İstanbul gerek başkent olmasının getirdiği sosyo-ekonomik farklılıklar, gerekse işgal altında bir şehir olmasının doğurduğu moral bozukluğu sebebiyle diğer Anadolu şehirlerinden ayrı olarak ele alındı. Çalışmamızda öne çıkan Anadolu şehirleri ise romanlarda daha çok adı geçenlerdir. İnsan olgusunu betimlerken ise roman kahramanlarının Milli Mücadele ile alakalı olan yönleri üzerinde durulmuştur. Kurtuluş Savaşını ikinci dereceden işleyen romanlarda Milli Mücadele sadece geride bir fon olarak hissedilse bile, bu dönemle ilgili önemli bulgular vermesi bakımından ele alınmıştır.

2. 2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmada evren olarak Milli Mücadele'yi konu almış bütün romanlar seçilmiştir. Bu romanların yazım yılları Kurtuluş Savaşı'dan hemen sonraki yıllarda başlayıp zamanımıza kadar gelmektedir. Türk Romancısı da bu malzemeyi kullanmış ve önemli baş yapıtlar ortaya koymuştur. Bu yapıtların bir kısmı doğrudan Milli Mücadele ile ilgili olup, **“Kurtuluş Savaşını Birinci Derecede İşleyen Romanlar”** başlığı altında işlenmiştir. Bu romanların konusu tamamen Kurtuluş Savaşı ile ilgili olup, bu dönemde Anadolu'da yaşananlara da belge olmaktadır.

Milli Mücadele ile ilgili roman yazarlarının çoğu, olayları bizzat yaşamış insanlardır. Şüphesiz yaşananları en iyi yaşayanlar anlatır. Cumhuriyet'in ilk kuruluş yıllarında da, bu konu ile ilgili bir çok roman yazılmıştır. Milli Edebiyat tartışmaları içinde yazılan bu romanlar, sonraki nesillere, yaşananların unutulmaması için birer belge olarak kalmışlardır.

Milli Mücadele'yi kendine konu olarak almış, ancak bunu yaparken ön planda, bir aşk ilişkisine yer vermeyip, bu hususu yardımcı bir unsur olarak kullanmış yazarların romanları, bu çalışmada ilk grupta işlenecek eserlerdir. Bu yapıtlar arasında ilk etapta Tarık Buğra'nın "**Küçük Ağa**"sı, Kemal Tahir'in "**Yorgun Savaşçı**"sı, Yakup Kadri'nin "**Yaban**" ve "**Sodom ve Gomore**"si, Halide Edip'in "**Vurun Kahpeye**" ve "**Ateşten Gömlek**" adlı romanları incelenecektir. Ferit Anıt'ın "**Küçük Fedailer**" ve "**Hep Bu Topraklar İçin**" adlı romanlarını, Samim Kocagöz'ün "**Kalpakhlar**" ve "**Doludizgin**" adlı romanlarını gene bu grupta incelemek mümkündür. Ayrıca Catherine Gavin'in "**Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal**" adlı romanı da bölümde incelenecektir. Konu ile ilgili Edebiyat araştırmaları da çalışmamızın evreni içinde yer almaktadır. Çalışma içinde genelde Türk romancılar ön plana çıkarılmışken, sadece bir Amerikalı yazarın yazdığı eserin direk Mustafa Kemal'le ilgili olması ve belki de bu özelliğinden dolayı tek olması nedeniyle çalışmamızın evrenine dahil edilmiştir.

"**Kurtuluş Savaşı'nı İkinci Dereceden İşleyen Romanlar**", başlığı altında, konuları genelde bu savaşla doğrudan alakadar olmayan eserler tanıtılacaktır. Bu romanlarda, Kurtuluş Savaşı geri planda verilmiş olup, ön plana bir aşk hikayesi, yaşam öyküsü veya insan portresi çıkarılarak, olaylar canlandırılmaya çalışılmıştır. Böylece bu romanlar, geniş halk kitlelerine, sınırlı bir dönem için bile olsa, ulaşabilmişlerdir.

2. 3. Veriler ve Toplanması

İlk olarak Milli Mücadele ile ilgili roman ve bu konuda daha önce yazılmış eser adları kütüphanelerde taranmış ve bir ön kaynakça oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu ilk kaynakçadan hareketle, adı geçen eserlere ulaşılmaya çalışılması ikinci aşama olmuştur. Bu romanların bazılarını kitapevlerinde, bazılarını kütüphanelerde, bazılarını ise sadece kütüphanelerin internet sayfalarında rastlanmıştır. Verilerin toplanması aşamasında İstanbul'daki kütüphaneler ve özellikle Beyazıt Devlet, İ.Ü. Merkez Kütüphanesi ve Boğaziçi Üniversitesinin kütüphanesinden yararlanılmıştır. Ayrıca halen basımı sürmekte olan romanlara ulaşılmasında, İstanbul ve Ankara'daki kitapevlerinden faydalanılmıştır.

2. 4. Verilerin Çözümü ve Yorumu

Araştırmada elde edilen verilerin özellikleri dolayısıyla, üzerinde istatistiksel işlem uygulanmamıştır. Ulaşılan kaynaklardan toplanan veriler araştırmanın alt problemlerine ve bilimsel araştırmalarda uyulacak yazım kurallarına uygun olarak raporlaştırılmıştır. Yani, romanlarda Kurtuluş Savaşı ile alakalı bilgilerin taranmasına geçilip, bunlardan yapılan alıntılara araştırmacının kendi yorumu da katılarak kağıda aktarım çalışması yapılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

3. 1. KURTULUŞ SAVAŞI'NA GENEL BİR BAKIŞ

Osmanlı Devleti yüzyıllar süren serüvenine, küçük bir beylik olarak Bilecik'te başlar, İstanbul'u alarak topraklarını genişletir, giderek dünyanın en büyük ve en güçlü imparatorluklarından biri olur. Ancak 19. yy. bu imparatorluk için hiç iyi geçmez, uzun süredir imparatorluğu tehdit eden toprak kayıpları devam eder. 20. yy.da da imparatorluk, birbiri ardından Trablusgarp, Balkan gibi iki önemli savaşın yenilgisini yaşamıştır.

1914'te yeni fakat çok daha geniş cepheli bir başka savaş, I. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun gündemine girer. Diğerlerinden çok daha yıkıcı olan Cihan Harbinden, Osmanlı İmparatorluğu yenilgiyle çıkar. Ona zorla 30 Ekim 1918'de imzalatılan Mondros Mütarekesi, Anadolu için çok zor bir dönemin başlangıcı olur. Mütarekenin 7. maddesi bahane edilerek, Müttefik Devletlerce, Anadolu'nun çeşitli yerleri işgal edilmeye başlanacaktır. 7 Kasım 1918'de, işgalci devletlerin donanması, savaş sırasında aşamadıkları Çanakkale'den geçerek, 13 Kasım 1918'de İstanbul limanına demir atar.

Bundan sonra artık Anadolu'nun her yerinde düşmanın ayak sesleri duyulur. Peşpeşe, Antalya, Antep, Konya, İzmir işgal edilmeye başlanır. Hatta I. Dünya savaşı sırasında, müttefikler safında yer almayan Yunanistan bile, mevcut şartlardan istifade ederek 15 Mayıs 1919'da İzmir'e asker çıkartır.

Bu haksızlıklara, işgallere “dur” denilmesi gerekiyordu. İşte bu umutsuzluk girdabında Anadolu'dan bir güneş doğar. Bu güneş, Çanakkale kahramanı, Yıldırım Orduları kumandanı Mustafa Kemal'dir.

Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı, Anadolu için kurtuluşun başlangıcıdır.

“Mustafa Kemal Samsun'a çıkarken hiç kuşkusuz silahlı bir direnme sonucunda yurdu kurtarmayı amaçlıyordu. Oysaki Mustafa Kemal'in de belirtmiş olduğu üzere Osmanlı toprakları üzerinde kurulmuş kimi dernekler işgalleri

engellemeyi çabalarken, kimi dernekler de bölücü ya da onur kırıcı davranışlar içindeydiler.”¹

Amerikan ve İngiliz mandası, Osmanlı topraklarında konuşulan konulardan biri olup, herkes tam olarak ne yapacağını bilmemektedir. İstanbul Hükümeti’nin bu işgallere karşı kayıtsızlığı, hatta mücadele etmek isteyen halkı ve askerleri engelleme çabası olayların bir başka yönüdür. Bu anda, Mustafa Kemal’in Amasya’dan yayınladığı bildiri, tüm Anadolu’ya Kurtuluş Savaşı’nın müjdesini veriyordu.

“Amasya toplantısının ve bu toplantıda alınan kararların milli kurtuluş tarihinde büyük önemi vardır. Arkadaşları ile konuşma saatlerce sürdü. 21/22 Haziran gecesi yaverine şu esasları not ettirmişti: 1- Vatan bütünlüğü, millet bağımsızlığı korunacaktır. 2- İstanbul Hükümeti bu görevini yapmadığı için milletimiz yokmuş yerine konulmaktadır. 3- Millet bağımsızlığını kendi kendine kurtaracaktır. 4- Milletin sesini dünyaya duyurmak için hiçbir baskı altında olmayan bir milli heyet kurulmalıdır. 5- Sivas’ta en çabuk zamanda bir milli kongre toplanılmalıdır. 6- Her vilayetten üç delege seçilerek yola çıkarılmalıdır. 7- Delegelerin seçimi ve yolculukları gizli tutulmalıdır. 8- Şark vilayetleri adına 10 Temmuz’da Erzurum’da bir kongre toplanacaktır. O tarihe kadar öteki vilayetler delegeleri de Sivas’a ulaşabilmişlerse, Erzurum Kongresinin azaları da Sivas Umumi toplantısına girmek üzere hareket edeceklerdir.”²

Bu genelge ile bildirilen hususlar hızla uygulanır, Erzurum ve Sivas kongreleri toplanır. Anadolu’nun direnişi örgütlenmektedir. O arada Kuva-yı Milliye adı altında, yerel kuvvetler işgallere karşı durmaya çalışıyor, önemli başarılar da elde ediyorlardı.

Her iki kongrede Osmanlı Meclisi’nin tekrar toplanması konusunda karar alınmıştı. Son Osmanlı Meclisi, İstanbul’da toplanır. Bu toplantıda alınabilen en önemli karar 17 Şubat 1920’de kabul edilen Misak-ı Milli’dir. Bu bir milli anttır, vatanın bölünmezliği ve sınırları bu bildiride tüm dünyaya ilan edilmiştir.

İstanbul’daki bu çalışmalar, Anadolu’daki hareketten zaten tedirgin olan İngilizleri, iyice rahatsız ediyor ve cüretlendiriyordu. 16 Mart 1920’de müttefiklerce işgal edilmesiyle artık İstanbul’la da ipler kopar, Ankara, Anadolu’da parlayan yeni bir yıldız olarak, Milli Mücadele’de hak ettiği yeri alır.

¹ Toktamış Ateş, *Türk Devrim Tarihi* (İstanbul: Der Yayınları, 1993), s. 122.

² Fatih Rıfık Atay, *Çankaya* (İstanbul: Bates A.Ş., 1984), s. 179-180.

23 Nisan 1920’de açılan Büyük Millet Meclisi, Türk halkının kendi geleceğini artık kendisinin belirleyeceği gerçeğini gerek İstanbul Hükümeti’ne gerekse dünyaya anlatan önemli bir olaydır. Artık Anadolu’nun her tarafına kurtuluş hareketleri yayılmış, Mustafa Kemal başkanlığındaki Büyük Millet Meclisi bu hareketleri yönlendiren bir merkez olmuştur. Önceleri Kuva-yı Milliye adıyla örgütlenen bu mücadeleyle işgalcilerin ilerlemeleri yavaşlatılmış, giderek düşman ordusunu durduracak, düzenli bir orduya ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu konudaki çalışmalar verimli sonuçlar verir ve karşılığında I. İnönü, II. İnönü savaşları ile Sakarya Meydan Muhaberesi kazanılır.

“Çok büyük sorunlarla girilmiş olan 1921 senesinin sonunda Ankara kendini dünyaya tanıtmış ve kabul ettirmiş durumdaydı. Artık ‘Misakı Milli’ sınırları içindeki son güç, Yunan ordusuna sıra gelmişti.”³

Büyük Taarruz ve İzmir’in kurtuluşu, Anadolu’nun bağımsızlığını tüm dünyaya ilan etti. 9 Eylül 1922, Türk tarihine altın harflerle kazındı. Sıra artık mücadelenin ikinci aşaması olan politik savaşa gelmişti. 3 Ekim 1922’de imzalanan, 15 Ekim 1922’de yürürlüğe giren Mudanya Mütarekesi ile, politik yollardan tüm dünyaya Türk’ün, Anadolu’daki zaferi kabul ettirilmiş oldu. Bunu Lozan takip etti. 19 Mayıs 1919’da başlamış olan bağımsızlık mücadelesi, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile sona ermiş oldu. Antlaşma, 23 Ağustos 1923’de 227 üyenin 213’ünün kabul oyları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce onaylanarak, yürürlüğe girmiştir.⁴ Ali Naci Karacan’ın, bu andlaşma ile ilgili söylediği şu sözler, kazanılan zaferin önemini daha iyi ortaya koymaktadır.

“Muhterem efendiler, Lozan Sulh Muahedenamesinin ihtiva ettiği esasatı, diğer sulh teklifleriyle daha fazla mukayeseye mahal olmadığı fikrindeyim. Bu muahedename, Türk milleti aleyhinde, asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr muahedenamesiyle ikmal edildiği zannedilmiş, büyük bir suikastin inhidamını ifade eder bir vesikadır. Osmanlı devrine ait tarihte emsali namesbuk bir siyasi zafer eseridir!”⁵

³ Toktamış Ateş, *Türk Devrim Tarihi* (İstanbul: Der Yayınları, 1993), s. 288.

⁴ Mediha Akarslan, *Milli Mücadele Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk* (Birinci basım. İstanbul: Arion Yayınevi, 1995), s. 111.

⁵ Ali Naci Karacan, *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa* (Üçüncü basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1993), s. 445.

3. 2. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ EDEBİYAT

Edebiyatımızda daha önce başlamış olan değişimlerin, yeni akımların Milli Mücadele döneminde de devam ettiği görülmektedir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti eski Osmanlı İmparatorluğu'ndan çok farklı olup, edebiyatta da farklılıklar kendini göstermekteydi. Milli edebiyat başlığı altında yeni bir edebiyat gelişmekteydi. Bu dönemde halka yönelik, vatan sevgisi taşıyan çalışmalar dikkat çekmekteydi. Milli edebiyata yönelik Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir makalesinde şöyle dile gelmekteydi:

“Vatan şiiri, halk şiiri, milli hayata dair roman Siyasi, iktisadi, içtimai günün bütün mevzuları, hepsi edebiyatımızda daima ön saftadadır. Münakaşa edilir. Bu bir dil meselesi de olamazdı, çünkü halk kitlesi ile münevver zümre arasındaki düşünce farkının hususiyetlerini ortadan kaldıracak kadar sade bir dil ve heyhat çok defa ondan daha sade bir muhteva, senelerden beri edebiyatımızda hüküm sürüyor. O halde bu memnuniyetsizlik nereden geliyordu. Hangi korkunç hakikat, zahiren çok masum ve tabii görünen bu sualin çizgileri altına gizleniyordu? Bu muammanın anahtarını bundan bir kaç sene evvel şair Yahya Kemal adeta peygamberane denilecek bir cümle ile verdi. Filhakika (mektepten memlekete) başlığını taşıyan bir musahabesinde o diyor ki edebiyatımız senelerden beri Avrupa mektebindendir. Ve artık memlekete dönmelidir.”⁶

“Memlekete dönme” ifadesinde, edebiyatın memleket konularından uzak olması anlaşılmamalıdır. Bundan anlaşılan edebiyatımızdaki ikiliktir. Avrupa etkisiyle gelişen yeni edebiyatın örnekleri yeni bir insan tipi, yeni bir dünya düzeni hakkında bilgi vermekteydi. Fakat geride kökleşmiş bir edebiyat geleneğimiz vardı. Bu tepki sosyal hayatta olduğu gibi edebi hayatta da ikilik yaratmıştı. Köklü eski edebiyatın bir tarafa bırakılmasından sonra edebiyatçılarımız kendilerine Avrupa'yı örnek almış, bu tarzda eserler ortaya koymuşlardı. Ancak bu, taklitten öte gidemedi. Bu durumu Ahmet Hamdi Tanpınar şöyle ifade etmektedir:

“Avrupa'da girdiğimiz çıraklık devresinde ilerledikçe orada size örnek olan eserleri tek başına görmemeğe başladık. Bu eserlerin bütün bir medeniyet ve kültür an'anesine, bir hayata, bir maziye bağlı olduğunu, zevkin ve mükemmeliyetin mücerred tebessümleri halinde tattığımız bu güzelliklerin, tıpkı

⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar, Milli Edebiyata Doğru (Ankara: CHP Koferansları Serisi Kitap:19, 1940), s. 39.

dalından sarkan veya ince sapında gülün bir meyve veya çiçek gibi bir ağaca, bir uzviyete ve onun da toprağın altında gözün görmediği hazinelerden beslenen bir köke bağlı olduğunu anladık. Ve ona bakarak sadece güzelliğine imrenerek ve onu taklit ederek yaptığımız eserin bu derinleşmiş ve bir tarihin içine dal budak salmış kökten mahrum olduğunu gördük. O zaman zevahirin peşinde koştuğumuzu, doğru ve güzellik gibi ideallerin bir milletin ancak hayat ve mazisinde mevcut olabileceğini far kettik.”⁷

Avrupa’nın bize vereceği yeni nefesten alabileceğimizi almıştık. Artık kendi kökenimizdeki zenginliklerle yeni bir dönem başlatmamız gerekiyordu. Ülkelerin edebiyat tarihlerine bakıldığında, onların da böyle bir dönemden geçtikten sonra, kendi öz değerlerini ortaya koydukları görülmektedir. Türk yazarlarına düşen, böyle bir adımdı. Bu nedenle Milli Mücadele ve sonrasında edebiyattaki tartışmalar, Milli Edebiyat çerçevesinde geliyordu. Özgün konuların ve karakteristik bir tarzın, edebiyatımızın değerini dünya edebiyatı önünde daha da artıracak düşüncesini savunanlar vardı. Ahmet Hamdi Tanpınar aynı makalesinde bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: “Bizi Avrupalıların kendilerinden aldığımız şeyler için beğenmesi ve bize hayran kalması mümkün değildir. Olsa olsa aferin deyip geçerler, bizde asıl bizim olan şeyleri tanıttığımız zamandır ki bizi beğenip seveceklerdir; çünkü o zaman güzelliğin, kendi kendisini tahakkuk ettirmenin yolunda kendileriyle müsavî göreceklerdir.”⁸

Bu noktada iş, artık kendi kendimizden de bahsetmemize gelmiştir. Anadolu içinden, Anadolu’nun tarihinden alınan konular, ele alınması gereken geniş bir alan olarak edebiyatçıların karşısında engin bir ufuk açmıştır.

Bir kısım yazarlarsa, İnkılap Edebiyatı başlığı altında yeni bir insan tipinin, yeni bir edebiyatın doğuşunun zorunluluğundan bahsediyorlardı. Öyle bir yenilik ki, ortaya çıkan çok önemli olaylara öncülük edecek, eski kalıplaşmış gelenekleri kökünden yıkacaktı. Bu konuda Yakup Kadri, Kadro Dergisindeki bir yazısında şunları söylemektedir: “... İnkılap edebiyatı demek, yeni bir hümanizma, yeni bir insan ve ruh telakkisi demek oluyor. Nasıl ki, Rönesans sanatkarı, skolastisizma’nın elinde donup taş kesilmiş itibarî insanı ortadan kaldırıp, yerine etiyle, kamyla, yürüyen, konuşan, oturan, kalkan, ağlayan ve gülün insanı ikame etti ise, bugünün

⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Millî Edebiyata Doğru*, (Ankara: CHP Konferansları Serisi/Kitap:19, 1940), s. 43.

⁸ Aynı s. 46.

veyahut yarının sanatkarı da bu harekete gelmiş mahlukun, ezeliyet ve ebediyet içindeki baş döndürücü dinamisma'sını ifade edecektir ve böyle bir sanatkarın zuhuru yeryüzünde ikinci bir Galile Vak'a olacaktır.”⁹

Bir kısım yazarlar, sanatçının İnkılabın emrinde hareket etmesini savunurken, bazıları bu görüşe karşı çıkıyorlardı. Bunlardan Behçet Kemal, sanatçının kendi isteğiyle İnkılap savunucusu olup gene kendi isteğiyle vatan ve ideal şiirleri yazması gerektiğini söyler. Aynı şekilde Burhan Asaf da zorla yapılan sanatın, sanatçıyı sınırlayacağı, bu durumda verimli eserlerin ortaya çıkamayacağından bahseder.¹⁰ Sanat alanının sınırlanamayacağını söyleyen bir başka yazar, Yaşar Nabi'dir. Sanatçının, Milli Mücadele'yi canlandırmadaki önemini şu cümlelerle anlatır: “... Hem inkılabı, Milli Mücadeleyi canlandırmak vazifesi romancılara, içtimaiyatçılara, tarihçilere düşer. İnsaf ediniz: İnkılabın tarihini de şairler yazacak değil ya! Her yokluktan şairi mes'ul tutmak pahalılığına veya İngiliz lirasının yükselmesine şairlerin sebep olduğunu iddia edenler bulunmayacağını kim temin edebilir.”¹¹

İnkılap edebiyatına kesinlikle karşı çıkan öncülerden, Ahmet Muhip Dranas, bu edebiyat anlayışının, insanları demogoji yapmaya ittiğini söylüyor, “Ulusal Roman” diye bahsedilen, basit konulu romanlardan başka bir şey olmadığı konusunda eleştiriler getiriyordu.¹²

Milli Mücadele gibi önemli ve geniş bir alanı kapsayan konunun, hangi tür edebiyatın içine alınması gerektiği hususu, Milli Edebiyat döneminin önemli sorunlarından birisidir. Konuyla ilgilenen her edebiyatçı bu alanda değişik fikirler ortaya koymuşlardır. Bir kısım edebiyatçılar milli konuların, milli edebiyat içinde ele alınmasının gereksizliğini, milli edebiyat yaratma çabalarının anlamsız olduğunu savunurken, diğerleri bu konunun önemini vurgulayıp, Milli Mücadele'nin Milli Edebiyat akımı içinde şiirlerde, romanlarda, tiyatrolarda canlandırılması gerektiğini savunuyorlardı.

Behçet Kemal Çağlar, konu hakkındaki görüşlerinde, milli bir edebiyatın oluşması için bir temelin önceden hazırlanması gerektiğini belirtir. Buna göre, Milli Edebiyatı oluşturacak aydınlar zümresinin oluşturulması, halk evlerinin yaygınlaştırılması,

⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “İnkılap Edebiyatı”, *Kadro*, c. III, İkinci Kanun 1934, s. 23.

¹⁰ Betül Özçelebi, *Cumhuriyet Dönemi Edebi Eleştiri 1923-1938*, (Birinci baskı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), s.54.

¹¹ Yaşar Nabi, “Sanatkara Yol Gösterenler”, *İçtihat*, s. 1277-1, c. XII, 11 Temmuz 1929, s. 6.

¹² Özçelebi, *Ön. ver.*, s. 58.

belirîşinin nedenleri kavranamaz. Anadolu toprağında o günlere kadar görûlmemiş ve yaşanmamış ekonomik/toplumsal, siyasal, dinsel, eğitsel olduğu ölçûde kültürel, sanatsal, kurumsal da olan bir yıkma ve kurma, unutma ve anımsama, terketme ve bulma dönemi içinde olup bitmiştir herşey. Bu katastrofik süreç dönemin bütün metinlerinde gözlemlenebilir.”¹⁵

3. 3. TOPLUMSAL ROMANIN ÖZELLİKLERİ

Edebiyatımızda oluşan toplumsal gerçeklik kavramı, kökünü dünyada oluşan gelişimlerden almıştı. Türkiye’de toplumcu düşüncenin kaynağını İkinci Meşrutiyete kadar dayandırabiliriz. 20. Yüzyılın başında dünyadaki akımlara uzak kalmayan Türk edebiyatı, toplumsal gerçeklik başlığı altında Milli Mücadele dönemi ve sonrası, yeni devletin kuruluşunu romanlarında ortaya koymuş, daha sonra halka yönelip onun sosyal, ekonomik sorunlarını yansıtmıştı.

“20. Yüzyıl başında, Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın yapıtlarında yer yer belirtmeye başlayan, toplumu ve bireyi, toplumsal ve gerçek yönleriyle sergilemeye çalışan örnekler; Cumhuriyet’in ‘Kuruluş Dönemi’indeki öykü ve romanlarıyla, Nazım Hikmet’le; daha sonra ‘Yeniler Dönemi’ndeki öykü ve romancılarla gelişerek çoğalmış; *Toplumsal Gerçeklik* adı altında bir akım, bir sanat yolu oluşturmuştur.”¹⁶

Görüldüğü gibi Türk edebiyatını da saran bu akım çerçevesinde ortaya koyulan eserlerle Türk insanı, her aşaması ve özelliğiyle ortaya konulmuştur. Gerçekçi bir açıdan yazılan bu romanlar sayesinde Türk dünyasının belli bir dönem ve belli bir coğrafya üzerinde yaşayan insanları okuyucu kitlelerine tanıtılmıştır. Bu romanlardaki toplumsal gerçeği yansıtırma kaygısı da tarihçilerin işlerine yarar belgeler olmalarını sağlamaktadır.

Yazarlar, satırlara döktükleri cümleler ile bir toplumsal gerçeği ortaya koyarlar. Anadolu’dan bahsederken, burada yaşayan insanların portreleri bizlere çizilmektedir. Türk halkı yazarlar tarafından, ister Anadolu’da ister İstanbul’da bizlere tanıtılsın, bütün gerçekliği ile romanlara aktarılmaktadır. Bu nedenle romancılar gerçek yaşamdan

¹⁵ Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat 1923-1950*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993), s. 50.

¹⁶ Mahir Ünlü, Ömer Özcan, *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı*. c.IV., (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1991), s. 15.

bağlantılarını koparmamaktadırlar. Milli Mücadele ile alakalı romanlarda bu toplumsal gerçekliği görmekteyiz. “Yaban”, “Yorgun Savaşçı”, “Sodom ve Gomore”, “Sahnenin Dışındakiler” ve diğer Milli Mücadele romanları bu bağlamda ele alınması gereken eserlerdir.

“Sık sık yinelediğim gibi, çağdaş ve toplumcu gerçekliğin ilk koşulu, sanatçının gerçek yaşamla bağlarını koparmaması, içinde bulunduğu somut koşullara da sırtını çevirmemesidir. Edebiyat ürünlerinin yaşamın zenginlikleriyle beslenmesi, insanın bilinç ve duyarlılığını tarihin gelişim sürecine göre biçimlendirmesi buna bağlıdır büyük ölçüde. İnsan bütün yönleriyle tanınması, algılanması da. Bir genellemeye giderek diyebiliriz ki, sanatçıyı sanatçı kılan, onu toplumun ve insanlığın ön duyarlılığı yapan özelliği de budur.”¹⁷

Toplumsal romanın dili gene toplumdan doğar, doğal olarak da ortaya çıktığı toplumun normlarını yansıtır. Yaşadığı zamanın koşullarını ortaya koyan toplumsal roman, hayatı temsil eder. Ama hayatı temsil ederken yaşamın tamamını eksiksiz ifade etmek zorunda değildir. Bu tür romanlarda toplumdaki ekonomik ve sosyal ilişkilerin yanısıra yazarın sosyal ideolojisi de bulunabilir.

Bir romanda içerik, şekil ve dil kadar önemli bir konudur. Toplumsal romanlarda bu konu daha çok dikkat çeker. Milli Mücadele ile ilgili romanları göz önünde bulundurursak, bu konuda yazarların elinde kolayca işlenebilecek ve ölümsüz eserler yaratılabilecek bir hammadde olduğunu söyleyebiliriz. Kurtuluş mücadelesi veren, bu uğurda herzeyi göze alan bir halk ve bu halkın içinden çıkan kahramanlar... XX. Yüzyılın başında Anadolu’da yaşanan bu savaş yazarlarımıza, “İlyada” benzeri bir eseri yaratabilecek kadar kolay bir kaynak sunmaktadır.

“Konu önemlidir... çünkü bazı konular işlenmeğe daha elverişlidir. Kibrit kutusu hakkında güzel bir şiir yaratabilmek diyelim İstanbul hakkında güzel bir şiir yaratmaktan daha zordur. Ama işte o kadar. Bu iki konu üzerindeki iki şiir kabul edelim ki şiirsellik bakımından eşit değerde olsunlar o zaman bunların ikisi de aynı değerde mi sayılacaklar? İçeriğin kendi taşıdığı değer ne olacak? Şimdi konunun değil içeriğin değeri işe karışıyor.”¹⁸

Toplum, yazarı etkiler ve bu da yazdığı romanlarda ortaya çıkar. Ancak yazar toplumu etkiler. Bu nedenle toplumsal romanın toplumu etkilemek gibi önemli bir işlevi

¹⁷ Emin Özdemir, *Edebiyat Bilgileri Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990), s. 280.

¹⁸ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirileri* (Yedinci baskı. İstanbul: Cem Yayınevi, 1989), s. 151- 152.

vardır. Çünkü yazar sadece hayatı canlandırmaz, bu hayatı şekillendirir. Milli Mücadele ile ilgili romanlardaki kahramanlar, Türk halkına kazandırılmak istenen unsurları da içermekteydi. **“Vurun Kahpeye”, “Yeşil Gece”** bu özelliği daha belirgin düzeyde görmektedir. Cumhuriyet’in ilanı ile beraber Türkiye’de başlanan devrimleri, bu romanlarda bazen alenen bazen satır aralarında görmek mümkündür. Bu romanlarda oluşturulan karakterlerle halka bazı mesajlarda verilmektedir.

Bu romanlar, tarihçilere yardımcı olan ama sadece basit birer tarihi kopya değildir ve onlara bu gözle bakmak yanlış bir tutum olur. Sanatı, önemli olanı seçmek, önemsiz olanı çıkarmak olarak algılayan edebiyatçılar vardır. Bu edebiyatçılara örnek olarak Lukack’ı verebiliriz.¹⁹ Bu görüşe göre sanat eserleri belli bir toplumsal gerçeği yansıtır, ama tarihçinin de bu eserleri incelerken bu olguya dikkat etmesi gerekir.

“Ancak edebiyatı basitçe hayatın bir aynası, bir kopyası ve dolayısıyla da açık bir şekilde sosyal bir belge gibi kabul ettikleri sürece böylesi incelemelerin fazla bir değeri yoktur. Bu tür incelemeler, ancak incelenen romancının sanat yönteminin ne olduğunu bildiğimiz ve sosyal gerçeklikle onun romandaki tasvirleri arasında ne gibi bir ilişki bulunduğunu genel ifadelerle değil de elle tutulur bir şekilde söyleyebildiğimiz takdirde bir anlam kazanırlar.”²⁰

Toplumsal roman oldukça geniş bir halk kitlesine hitap etmeyi amaçlar. Bu sayede daha fazla insana belirli mesajlar ulaştırılır. Bu noktada kullandığı dilin önemli bir yeri vardır. Böyle geniş kitlelere ulaşan romanlarla, okuyucu ile yazar arasında karşılıklı bir etkileşim doğmuş olur.

Romancı hayatı yansıtır. Bunu yaparken yaşadığı toplumun gerçeklerini okuyucularına verir. Bu konuda Ahmet Hamdi Tanpınar bir makalesinde şu açıklamayı yapmıştır:

“Büyük romancının kuvveti işte bu yaşamak sevincini kendisinde öldürmekle başlar. Onunla güneşe tutulmuş bir ayna gibi dolan sayfeler, sanatın asıl mucizeli tarafını yaparlar. Romancı insana inanmalıdır. Çünkü hayatı bu iman yapar. Nerede hayat varsa, orada bu imanın renk ve ışık tufanı olan neş’e vardır. Hayatımızı görelim, eksikliklerini bilelim. İnsanı realiteye, realiteyi altındaki

¹⁹ Atilla Özkırımlı, *Edebiyat Ansiklopedisi*. c. IV., (İstanbul: Remzi Kiyabevi, 1971), s. 1130.

²⁰ Rene Wellek, Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*. (İzmir: Akademi Kitabevi, 1993), s. 83.

kökleşmiş meseleye irca etmeden bu memleketin edebiyatının yapılacağına ben de kani değilim.”²¹

Halkın, okuduğu eserde kendisini bulması gerektiği görüşünde olan edebiyatçılar da vardır. Bu nedenle yazarlar, toplumsal gerçekliği yansıtırken romanlarında bu olguya dikkat çekerler. Milli Mücadele ile alakalı romanlarda bu durumu daha iyi görmekteyiz. Çünkü bu romanların kahramanları halkın içindeki insanlardır. Birinde bir öğretmen, diğerinde bir subay, bir diğerinde bir hoca, bir çete reisi olan ağa vs... Sonuçta ön planda olan veya geri planda yer alan karakterlerin hepsi, bu ölüm kalım mücadelesini yaşamış insanların romanlardaki yansımalarıdır. Bu konu Ahmet Oktay’ın bir eserinde Ali Rıza adlı bir edebiyatçının ifadeleriyle şöyle belirtilmektedir.

“Halk, okuduğu eserde kendisini görmeli, kendi hakiki hayatını hissedebilmeli, cemiyetin ve sosyal hayatın kendisi için henüz karanlık olan taraflarına ışık tutan ve kendisine hiç de yabancı olmayan bir yol gösterici bulabilmelidir.

Böyle sanat eserleri yaratmak da ancak sosyal hayatın *canlı tezatlarını* ve *cemiyet kanunlarının* yaşayan vahdetini ihata ve ifade edebilmek suretiyle, yani hakiki realizm ile ve ancak o nisbette mümkün olabilir.”²²

Edebiyatın toplumsal gerçekliğin yansıtılması olduğunu düşünen bir yazar olarak Robert Escardit bir eserinde, bir başka edebiyatçının ağzından bu konuyu şöyle vurgulamaktadır:

“İşte 1956’da V. Jdavov’un bu tutumu tanımlayan birkaç sözü: *Edebiyatın kendi ilişkileri içinde toplumsal yaşamdan ve yazarı etkileyen arka plandaki tarihsel ve toplumsal etkenlerden ayrılmayacağı düşünülmelidir(...)* Bu, her kitabı kendi başına bağımsız ve tek bir bireysel birim sayan öznel ve ruhsal yaşam öyküleri ve metin yorumları gibi incelenmesiyle yetinmiş ve hala çoğu zaman yine bununla yetinmektedir.”²³

²¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler* (Beşinci baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1998), s. 35.

²² Ahmet Oktay, *Toplumsal Gerçekliğin Kaynakları* (B/F/S Yayınları, 1986), s. 495.

²³ Robert Escardit, *Edebiyat Sosyolojisi* (Birinci basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992), s. 7-8.

3. 4. MİLLİ MÜCADELE ROMANI

Tüm dünya ülkelerin edebiyatlarında, kendi tarihlerinin izlerini bulmak mümkündür. Batı edebiyatında bunların önemli örneklerine rastlamaktayız. Bizim de, uzun ve önemli başarılarla dolu bir tarihimiz vardır. Böylesine güzellikteki bir tarihten destanımsı eserlerin ortaya çıkması gerekir.

Milli Mücadele , Türklerin XX. Yüzyılda gerçekleştirdiği önemli bir bağımsızlık mücadelesi olup, bütün dünyada, batının sömürgeci zihniyetine karşı kazanılmış büyük bir destandır. Böylesine önemli bir konunun doğal olarak Türk edebiyatına önemli etkileri olacaktır. Bu nedenle ülkemizin özgürlük savaşını, eserlerine yansıtan pek çok Milli Mücadele sonrası edebiyatçılarına rastlamaktayız. Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Elif'in Kağnısı" veya Nazım Hikmet'in "Kurtuluş Savaşı Destanı" nasıl şiirde bu destanı canlandırıyorsa, tiyatrodada Nahit Sırrı'nın "Sönmeyen Ateş" adlı oyunu Milli Mücadele'nin canlandırıldığı eserlere örnek olarak verilebilir.

Milli Mücadele, cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında olduğu gibi, daha sonraki yıllarda da işlenen bir konu olmuştı. Bir kısım yazarlar Milli Mücadele'yi ve sonrasında gelişen olayları romanlarında doğrudan işlerken, diğer bir kısım yazarlar da ön plana yerleştirdikleri bir aşk hikayesinin gölgesinde Milli Mücadele ve bu dönemde geçen olaylar zincirini sıralamayı tercih etmişlerdir. Bu romanlardan Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa"sı, Kemal Tahir'in "Yorgun Savaşçı"sı, Samim Kocagöz'ün "Kalpaklılar" ve "Doludizgin"i Milli Mücadele'nin anatomisini verirken, Halide Edip'in "Vurun Kahpeye"si, Yakup Kadri'nin "Yaban"ı hem Milli Mücadele zamanında geçen, hem de Anadolu halkını tanıtan eserler olarak dikkat çekmektedir. Mithat Cemal Kuntay'ın "Üç İstanbul"unda, Yakup Kadri'nin "Sodom ve Gomore" adlı eserinde gene aynı şekilde, İstanbul yaşamının bir yüzü canlandırılmakta, Milli Mücadele ise geri planda verilmektedir.

Türk romancılığı uzun bir süreç içinde önemli gelişmeler göstermiştir. Bunun en önemli dönemini Cumhuriyetin ilk yılları oluşturmuştur. Bu dönem romancılarının özelliklerini Şükran Kurdakul şu cümlelerle ifade ediyor: "Cumhuriyet döneminde yetişenlerin kimi öykü ve romanlarında ise çağdaşlaşma sancıları çeken yeni

Türkiye'nin insanı, bulunduğu tarihsel sürecin belirgin ve değişken özellikleri içinde görüldü.”²⁴

Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşı'nın yıkımlarına tanık olmuş, Tanzimat sonrası batılılaşma rüzgarlarıyla ruhunu olgunlaştırmış bir neslin temsilcisi olan Türk romancısı için, Milli Mücadele ve sonrasında Cumhuriyetin geçirdiği değişimler yaratıcılığının neşteri olmuştur. Bu dönem içinde Türk toplumu sömürgecilikle karşılaşmış buna karşı çok güçlü bir bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Batılılaşma etkisi ve batının yanlış anlaşılması sonucu aksaklıklardan doğan yeni tip insan, eskinin gelenekçi insanı ile karşılaştırılarak Cumhuriyet öncesi Türk romanına yansıtılmıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin **“Felatun Bey ve Rakım Efendi”**si veya Recaizade Mahmut Ekrem'in **“Araba Sevdası”** bunlara örnektir. Türk romancısı, Cumhuriyet devriyle birlikte kendi insanını ve Anadolu'yu gerçekçi bir gözle görmeye başlamıştır. Bu yeniliğe **“Yaban”** öncülük ediyordu. Kendi tarihinden sahneler, kendi mekanları içinde, kendi insanlarını tanıtmaya çalışan romanlar, kendi tarihini ve kendi kahramanlarını destansı olarak ortaya koymaya çalışan insanlar, Cumhuriyet romanının özelliklerini oluşturmaktadır.

Bu romanlardaki karakterlerin gerçek olup olmadığı, olayların geçtiği Anadolu'nun asıl yüzüyle anlatılıp anlatılmadığı, özellikle Cumhuriyetin ilk döneminde yazılanların nispeten Cumhuriyet kadrolarına şirin gözükmek için mi yazıldığı hususları hep şimdiye dek tartışılmıştır. Ve gelecekte de tartışılacaktır. Örneğin Cumhuriyet öncesinde, Mehmet Rauf'un Anadolu'daki milli hareket karşıt tutumuna tanık olduktan sonra Milli Mücadele kazanılınca **“Halas”** gibi Milli Mücadele'yi destanlaştıran bir eser ortaya koyması dikkate değerdir.

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, Milli Mücadele bir destandır. Türk romancısı bu olayın içinde olsa da olmasa da romanlarına konu olarak almıştır. Türk Romancısı, halkıyla kaynaşan, dönemin olay ve insanlarını özümseyen bir kimsedir. XX. Yüzyıla dehasıyla damgasını vuran Mustafa Kemal'in, toplum mühendisliği mucizesini tanıtabilecek ve bunu diğer toplumlara anlatabilecek, sonraki nesillere aktarabilecek en önemli araç gene Türk Romancısıdır. Zaten bu konudaki eserlerde de bu hususu görmek mümkündür. Belki usta ellerde bir baş yapıt, usta olmayan ellerde ise basit bir hikaye

²⁴ Şükran Kurdakul, **Çağdaş Türk Edebiyatı Cumhuriyet Dönemi** (İstanbul: Broy Yayınları, 1987), s. 374.

olmaktan ileri gidememiştir. Ancak sonuçta, bu dönemi her zaman ve herkese anlatan birer belge niteliğini kazanmışlardır.

“Halide Edip’in *Ateşten Gömlek*’i ile Yakup Kadri’nin *Yaban*’ı, Reşat Nuri’nin *Yeşil Gece*’si Kurtuluş Savaşı’nı konu edinmiş romanlardır. Savaşın çetin koşulları içinde yaşanan çifte bir umutsuz aşkı anlatan *Ateşten Gömlek*’i Cevdet Kudret ‘*Kurtuluş Savaşı üzerine romanların ilki ve hala en güzeli*’ saymaktadır. Savaşın ilk yılları ile yeni rejimin ilk yıllarını içeren *Yeşil Gece*, işbirlikçi ve yeni rejime inanmayan egemen sınıf üyelerini konu edinmektedir. Fethi Naci, zamanında Nazım Hikmet tarafından ‘*övülmüş*’ olan bu yapıtı ‘*edebiyat*’ açısından başarısız, bildiri bakımından da tutarsızlıkla dolu bulmaktadır.”²⁵

Milli Mücadele’ye konu olan romanları iki grupta toplamak mümkündür. Birinci grubu, konusu ve olayları birinci dereceden Milli Mücadele ile ilgili romanlar oluşturmaktadır. Bunlardan Kemal Tahir’in “*Yorgun Savaşçı*”sı, Yakup Kadri’nin “*Yaban*”ı, Tarık Buğra’nın “*Küçük Ağa*”sı, tamamıyla halkın bağımsızlık mücadelesini ve çizgilerini ortaya koyan, bir döneme ışık tutan önemli eserlerdir. Aynı şekilde Halide Edip’in “*Vurun Kahpeye*” ve “*Ateşten Gömlek*” eserlerinde her ne kadar bir aşk hikayesi anlatılıyorsa da, ön planda hep Milli Mücadele yatar. Keza Yakup Kadri’nin “*Sodom ve Gomore*” eserinde, mütareke yılları İstanbul’u, buradaki işgalcilerin ve yurtları işgal edilen insanların portreleri çizilse de, geri planda verilenler Milli Mücadele ile ilgili önemli bir belge niteliği taşır.

Bağımsızlık savaşımız ile ilgili olup ön plana bir aşk hikayesi veya kişilerin serüvenini serpiştiren, ancak geride Milli Mücadele’yle fon oluşturan ve bu dönemin olaylarına şahitlik eden aşk romanları vardır ki, bağımsızlık mücadelemizi ve yaşanan olayları, geniş halk kitlelerine tanıtmakta etkili olmuşlardır. Bunlara örnek olarak Mehmet Rauf’un “*Halas*”ını, Kemal Tahir’in “*Esir Şehrin İnsanları*” ve “*Esir Şehrin Mahpusu*” adlı eserlerini, aynı şekilde, nişanlısını Milli Mücadele sırasında kaybettiğine inanan, bir genç kızın bozulan psikolojik yapısının geri planında, kurtuluş destanını canlandıran Aka Güngüz’ün “*Dikmen Yıldızı*”nı, Burhan Cahit Morkaya’nın “*Nişanlılar*”ını, Peyami Sefa’nın “*Sözde Kızları*”nı da bu ikinci grup eserlere katabiliriz. Hatta Amerikalı bir yazarın yabancı gözü ile baktığı ve yazdığı roman, Milli Mücadele’yi ve Mustafa Kemal’i anlatan, tüm dünya insanlarına bu savaşın ne kadar

²⁵ Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat 1923-1950* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993), s. 129.

çetin geçtiğini, buna karşılık sömürülen halkların ne gibi değerleri ortaya koyabileceği, ne gibi güçlükleri aşabileceğini göstermesi açısından önemli bir belgedir. Bu kitap bir aşk hikayesi başlığı altında ve diğerlerinden farklı olarak Mustafa Kemal'i bütün özellikleriyle anlatan ele alan ve geri planda dönemin olay ve kişileri hakkında belge teşkil eden Catherine Gavin'ın, "**Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal**" adıyla, ülkemizde de 1997 ve 1998 yılları arasında 4 kez basımı yapılmış olan romanıdır. Bu romanda, Amerikalı bir gazeteci ile Anadolu'daki direnişin önderi Mustafa Kemal arasında geçen bir aşk hikayesi okuyuculara aktarılmaktadır. Ancak roman içinde bizlere Milli Mücadele'deki önemli karakterler, askeri ve siyasi entrikalar, devrimler ve savaş planları da tanıtılmaktadır. Romanın kadın kahramanı olan Evelyn Burrett, Mustafa Kemal'in yanında, cephede olayları inceleyen yabancı bir gazetecinin bakış açısı ile Anadolu insanının Kurtuluş Savaşı destanını tüm dünyaya anlatmıştır.

3. 5. KURTULUŞ SAVAŞI'NI BİRİNCİ DERECEDE İŞLEYEN ROMANLAR

3. 5. 1. Genel Bilgiler

Kurtuluş Savaşı , XX. yüzyılın en önemli savaşlarından biri olan I. Dünya Savaşı'nın bir uzantısı ve daha önemlisi Avrupa'nın sömürdüğü halklara örnek oluşturan bir mücadeledir. Doğal olarak da önemli özverilere ve kahramanlıklara tanık olmuştur. Anadolu insanı köklü tarihi olan bir ulustur. Tarihinde çok önemli başka savaşları da yaşamış, ama belki de böylesine çetin bir mücadeleyi daha önce hiç vermemiştir.

Dünyanın en güçlü devletleri yorgun Anadolu'yu işgal edip, bu topraklardan Türk adını silmeyi amaçlamaktadırlar. Anadolu insanı bezgindir. Çünkü uzun bir süredir aralıksız savaşlara katılmış, Trablusgarp'da veya Balkan topraklarında pek çok şehit vermiştir. Bu başarısızlıklar halkı fakirlik ve umutsuzlukla karşı karşıya getirmiştir.

Anadolu'nun bu durumundan istifade etmek isteyen işgalciler, Türk'ün elinde kalan son toprak parçası, Anadolu'yu paylaşma planları yapmaktadırlar. Buna karşı, Anadolu halkı, tarihine destan olarak geçen bir mücadele verir. Bunu yaparken başında, yüzyılın en büyük kahramanlarından biri ona önderlik etmektedir. Bütün bu unsurlar Milli Mücadele'nin, bir romancı için neden bu kadar ilginç ve zengin malzeme kaynağı oluşturduğunu daha iyi anlatabilmektedir.

Nasıl bir Mustafa Kemal Atatürk'ün yazdığı “Nutuk” veya Kazım Karabekir'in Kurtuluş Savaşı Hatıraları ya da Ali Naci Karacan'ın Lozan Hatıraları, belli konulara kaynaklık ediyorsa, geniş halk kitlelerine olayları daha akıcı ve fakat gerçekçi biçimle yansıtması bakımından bu romanlar da önemli bir görevi yerine getirmektedirler.

3. 5. 2. Romanlarda İstanbul

Milli Mücadele'yi kendine konu olarak alan romanlarda İstanbul yaşamı hep olumsuz bir çerçevede resmedilmiştir. İstanbul işgale uğramış bir başkent olarak tasvir edilmekte olup, işgalin yarattığı hoş olmayan olaylara da bu eserlerde tanık olunmaktadır. Örneğin Halide Edip Adıvar'ın, Milli Mücadele ilgili en önemli ve gene bu konuda yazılmış romanların en güzellerinden biri sayılan “Ateşten Gömlek” adlı eserinde, I. Dünya Savaşı'nın sonlarında İstanbul'da yaşanan vahşet şöyle resmetmektedir:

“Ahalinin kesafet kesbettiği bir yerde birdenbire vızultı arttı. Baktık, beş tayyare aşağı iniyor, etraflarını tayyare topları bulutları kar gibi, tül gibi didikliyordlardı. Muazzam bir gürültü, etrafımızda kalın, siyah bir duman ve toprak bulutu, ani bir sayha... Dumanlar arasından soluğu hissedilecek kadar sessiz mütemadiyen kaçışan, karışan bir halk. Arkamı bir dükkana dayadığımı, arka kemiğimin pişmiş paça gibi yıldıttığını, döküldüğünü duydum. Gözlerimi açtım. Yalnız Harbiye Nezareti'nin tayyare topları uzaktan havayı yırtıyorlardı. Yerde ev, dükkan enkazı, kol, bacak, insan bünyesi vardı. Ta karşıda, yokuşun başında çocuğunun elinden tutup acele giden kadını ayakta, elleriyle başını döver buldum. Yerde küçük bir kan yığını, boğuk bir çocuk hırıltısı vardı. Beyaz saçlı, siyah esvaplı bir ihtiyar Ermeni kadını, yarısı yaya kaldırımının, yarısı şosenin üstünde, gözleri dönmüş, yatıyordu. Açık, kılı esmer göğsü kan içinde bir hamal onun yanına düşmüştü. Yerler kan içinde.”²⁶

Mütareke imzalandıktan sonra İstanbullu aydınlar, yapılanın yanlışlığını anlatmak, halkı İtilaf Devletleri tarafından sinsice hazırlanan tuzağa karşı uyarmak için propaganda yapıyorlardı, ama bu iş iğneyle kuyu kazmaya dönüşmüştü.

“Bu günlerde dikkatle bakınca görüyorum ki bunları başkaları için değil, kendimiz için yaptık. Kendi içimizden kaynadık. Yoksa Fransızca, İngilizce

²⁶ Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek* (Üçüncü basım, İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 8-9.

neşriyat; değil Avrupa’da, İstanbul’da bile lehimizde olursa intişar edemiyordu. Böyle olduğu halde bile bu makaleler dişleri dökülmüş, ihtiyar ağızlar gibi, delik deşik çıkıyorlar. Fakat bizim grup bu tarzda hareket etmeyecek, vakur, haysiyetli bir propaganda yapacaktı. Kendi kendimize yüzümüze hata, cinayet diye attıkları şeylerin daha fenalarını onların yapmış olduklarını söyledikten sonra, güya dünya bütün dediğimiz işitmiş ve bize hak vermiş gibi sakın ayrılıyorduk. Davamızın, hakkımızın kuvvetini hissettikçe bunu herkes anladı gibi hissediyorduk. Belki bu deruni çocuk propagandasının en güzel yeri burasıdır. Çünkü İstiklal Harbi’nde çektiklerimizi çekmek ihtiyari bir şahadete atılmak için en evvel kendimiz kendimize inanmaya muhtaçtık.”²⁷

İstanbul bu noktada bir tarafı ile umudu temsil ederken, diğer ile tarafı insanlara umutsuzluk saçıyordu.

“İstanbul’un bir tarafı kangren olmuş, bir milletin kalbi gibi cerahat saçarak akıyor, bir tarafı genç, muhal hayallere iman etmiş, yepyeni çocuklar gibi konuşuyor, bütün canıyla bu yeni ve müstakbel dünya rüyasıyla yaşıyor.”²⁸

İstanbul umutsuzluğun başkenti olmuştu. Bunu “Yorgun Savaşçı”da Kemal Tahir şu cümlelerle anlatır: “Bizi İstanbul’ un karmakarışık umutsuzluğu sersem etti. Dünya battı sandık.”²⁹

İstanbul’da yaşananlar acı bir anı olarak insanların kafasında kalmıştır. Halife düşman boyunduruğu altında, halk kendi ülkesinde esir muamelesi görmektedir. Yaşama alanı kısıtlanmış halkı soymak için işgalci devletler, yeni düzenler kuruyorlardı.

“Dedim ki: İşte Mehmet Ali bilir; İstanbul’da ne Padişah, ne devletin, ne hükümetin beş paralık itibarı kaldı. Yüzbaşı rütbesinde yabancı subaylar, sadrazamlara emir veriyor. Padişaha, filan adamı filan yere tayin et, filanı filan yerden kaldır, diye akıl öğretiyor. Dinlemezse, kamçısını sallayarak Mabeyin kapısına dayanıyor. Ahaliye ise yapılmadık cevir kalmadı. Memleketin büyüklerini, akıllı adamları alıp Malta adasına sürdüler. Kimseye ağız açtırıp söz söyletmiyorlar. Herkesi, olur olmaz sebeplerden haraca kesiyorlar. Şundan,

²⁷ Halide Edip Adivar, Ateşten Gömlek (Üçüncü basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 17.

²⁸ Aynı, s. 17.

²⁹ Kemal Tahir, Yorgun Savaşçı (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s.214.

tavuğu baş aşağı tutun diye beş lira, bundan, tramvayda yüksek sesle konuştuğun diye on lira alıyorlar.”³⁰

İstanbul’da yapılan haksızlığa isyan etmek ve tüm dünyaya Türk halkının bu olanlara sessiz kalmayacağını gösteren mitingler yapılıyordu. Kendisi de bu mitinglerin baş aktörlerinden biri olan Halide Edip, yapılan mitinglerden romanlarında şu cümlelerle bahsetmekteydi:

“Perşembe günü Ayşe gelecek, cuma günü meşhur Sultanahmet Mitingi olacaktı. Mizahi bir oyun gibi başlayan propaganda birdenbire kanla, ateşle takdis edilmiş, Avrupa nazarında kendisini terbiye etmek isteyen insanlar gibi değil, zalimlere haykıran mazlumlara benzemeye başlamıştı. Fatih Mitingi gelmiş, geçmişti. Frenk mahafili İstanbul galeyanını henüz ciddiyetle telakki edip etmemekle mütereddit görünüyordu. Öyle ya, silahsız bir milletin yeisinden ne çıkar?”³¹

“Ertesi gün mitinge bizimle beraber Ayşe de geldi. Sokaklarda manidar bir sükun vardı. Müslümanlar harikulade sessiz, fakat muzlim görünüyorlar. Hristiyanların hepsi endişeli: mütecaviz olup olmamakta, Müslümanların bu haliyle istihza edip etmemekte mütereddit görünüyordu. Bütündeşilen çibanlar arasında en koyu cerahat yerli Hristiyanların velveleli zaferlerinden, arkalarını İngiltere ve Fransa’ya vererek, Türke yağdırdıkları gayzdan akıyordu. Bunun için Osmanbey önünde tramvaya binerken kalabalık şayan-ı dikkatti. Fakat biz teferruatı göremiyorduk. Önümüzde sessiz yürüyen sakat kollu Ayşe’yi ve onun alameti olduğu bütün buradan bir millet faciasını düşünüyorduk. O gün neler, neler gördüm?

Ayasofya’da tramvaydan inince Ayşe’nin iki tarafından kalabalığı yarmaya, insan kesafetini delmeye çok çalıştık. Bahçenin önünde parmaklığa bir aralık sıkıştık. Karşıya baktım. Sultanahmet Rüştüyesi ve sıra binaların üstün salkım salkım insan dolu ve tramvay caddesinden koyu bir halk cereyanı ayak seslerini mübalağa eden bir sessizlik içinde aşağıya akıyordu.

O gün asıl Türkiye’yi ben ilk defa gördüm. Karanlık bir sır olan İstanbul’un arkası, asıl mahalleleri ağzını açmış, sükkânını dökmüştü. Birçok ihtiyar kadın, birçok ihtiyar erkek gördüm. İstanbul’un abus, samit ve görünmez ihtiyarları.

³⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 43.

³¹ Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek* (Üçüncü basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 23-24.

Arkalarında hangi zamana ait olduğu bilinmeyen garip setreler, redingotlar içinden hafif, buruşuk boyunları yükseliyor, gözlükleri altından yaşlar beyaz sakallarına alenen akarak ağıyorlar. İpekli bol çarşafı içinde buruşuk yanaklarına yaşlar akarak nineler geliyor. Sarılı kırmızılı basma entarisinin yeni çarşafından fırlamış, yemenilerinin oyaları görünen küme küme, gözleri kırmızı, yüzleri Fransız İhtilali'nde Versailles'a hücum eden kadınlar alayının tablosu gibi o kadar çok kadın var ki... Hiç biri ne önünü, ne arkasını görüyordu. Hamal ile genç münevverin, Karagümrüklü işçi, İstanbullu kadınla yüksek ökçeli süslü kadının, omuz omuza, yüz yüze geldiği bir gündü. Derinliği görülemeyen meydanda müthiş bir insan denizi derin ve sadasız uğultusuyla akıyor, akıyor, yalnız çok kesif olan ortası kımıldamıyordu. Bütün bu canlı deniz üstünde Sultanahmet'in beyaz minareleri, hapishane binası yüzüyor gibi yükseliyordu. Binaların üstünden, camiin avlusundaki ağaçlardan salkım salkım insan kütleleri sarkıyor, bunun üstünden beyaz minarelerden uzanan siyah bayraklar bazan halkın başına, bazan beyaz güvercin bulutlu mavi göğe uçuyordu. Sultanahmet bahçesinin parmaklıklarına dayanmış [bir ihtiyar] dişsiz ağzı açık, fersiz gözlerinden, sürülmüş tarla gibi buruşan yanaklarına akan göz yaşlarıyla beraber bağıra bağıra ağlıyordu. Ayasofya menfezinden giren herkes uçan Osmanlı bayraklarını siyah görünce dudaklarından bir feryat, kısılmış bir hıçkırık fırlıyordu. Gözleri sürmeli olduğunu en boyalı genç kadınlar bile unutmuş, bütün boyları yanaklarından yaşlarla akıyordu.

Biz büyük bir gayretle kalabalığı yarıdık. Almanya İmparatorunun Çeşmesi'nin basamaklarına çıkmak, oradan nutukları dinlemek istiyorduk. Bu kapalı sert ve sıkı kalabalık ileriye akan zabıt ve askerler alayına yol açıyordu. Bunların hep malul asker olduklarını, kiminin tek bacaklı, koltuk değnekli, kiminin bir kolu kesik, kiminin iki gözü kapanmış topal bir arkadaşa tutunarak yürüdüklerini gördüm. Kendimin henüz manasını anlamadığım bu büyük sarsıntıyı, bu kalp ve dimağ zelzelesini en çok onlar anlamıştı. Hepsi itina ile giyinmiş, tıraş olmuş, hepsi dini bir ayine gider gibi sessiz ve başları önünde idi. Biz nihayet Çeşme'nin basamaklarına eriştiğimiz zamandı. Derin bir tekbir sadası bütün insan denizinin sathını titretti. Aşağıdan, yerin altından gibi pes bir ses dalgası, emsalsiz, mütehakkim bir güzellikle uzarken yükseklerden siyah bayrakların beyaz minare

direklerinden daha tiz, daha yanık ve daha taze sesler ihtirasla, isyanla, fakat tatlı ve öldürücü bir güzellikte ta Marmara'ya yayılıyordu.

Herkes seslerin geldiği yere doğru dalgalandı, döndü. İki beyaz minarenin ortasını mavi havadan, bir dekor ayırıyor, önünde asırlık çınarların arasında siyah bayraklar altında siyah ve küçük bir kürsü var. Bütün bu sesler onun etrafından geliyor. Havadaki genç sesler ve yerdeki dedeler heyetinin derin ve muazzam bir gulgulesi geliyordu. Kürsünün önünde, malul askerler bir hilal gibi çevrilmişler, bu topraklar üstünde ne zaman yas, ne zaman bayram olsa onun mihrabında bu topraklar için parçalanan vücutlarının toplanmasının en tabii bir şey olduğunu bütün İstanbul'la beraber onlar da anlamışlardı.

Kendim daha bunun manasını anlamıyordum. Bu müşterek bir sevgilinin cenaze merasimi mi? Yoksa muhalled ve kanlı bir düğünün ilanı mıydı? Bilmiyorum, yüz bin insan mucize gibi vücutlarından, vücutlarının bin bir alakasından çözülmüş, bir oluvermişlerdi. Kalabalığın içinde harp borusu çalınca iplerini kırıp koşan asil harp atları gibi ihtilal havasını koklayan bir iki Fransız, siyah millet bayrağının altına dün karşı karşıya dövüştükleri sakat Türk askerlerinin arasına koşmuşlardı.

Ne kürsünün üstündekileri seçebiliyor, ne de ne söylediklerini duyuyorduk. Bazan bir kadının tiz sesi sahrayı yırtıyor; bazan bir erkeğin gür kelimeleri dağılıyor. Yalnız Mehmet Emin Bey'in beyaz başını milli bir aziz gibi, bir evliya gibi seçtim. Askerlere doğru eğilmişti. Alil askerlerin topun karşısında sükunla duran geniş, alil göğüsleri sarsılıyor, başları eğilmiş yüksek sesle ağlıyorlardı.

Ayşe'nin de Cemal ile yanımda yüksek sesle ağladığını duydum ve döndüm. Yüzü bir azap maskesine benziyor, koyu yeşil gözlerinden yaşlar damla damla başlayarak ince billur bir göz yaşı sicimi uzun siyah kirpiklerinin uçlarından yanaklarına akıyordu.

Ah, beyaz ve güzel memleketim! [Bu] meydanda birçok imparatorlar ve imparatoriçeler en mutantan alaylar, yarışlar, resmi geçitlerle geçtiler. Fakat bu beyaz ve ezeli meydanı bütün bir milletin göz yaşıyla hiçbir mutantan alay, hiçbir Bizans ve Osmanlı ihtişamı takdis etmedi. Yeni Türkiye'yi doğuran esrarlı ve ilahi ruh mu bu merasimi bu millete öğretti? Yoksa İzmir'in zümrüt yamaçları, altın meyveleri, bal akan bağları üzerinden geçen kan ve ıstırap kasırgası mı burada tekerrür ediyor?

Bir aralık kürsünün kenarında denizin dibinden gelir gibi sesler hasıl oldu; havada öyle derin bir sükun vardı ki bu gulguleyi canımız kulaklarımıza toplanmış gibi dinledik ve ak gökte bir vızıltı duyduk. Minarelerin üstünde iki siyah tayyare dolaşıyordu. Fakat halkın duyduğu şey ölümden kuvvetli idi. Kimse ne başını kaldırdı, ne alakadar oldu.

Cemal:

- Ah, dedi keşke bombalarını atsalar ve bugünü, bu kelimesiz ahdimizi kanımızla mühürlesek.

Ayşe'nin yaşları arasından gözlerinde şimşekler çıktı. Belki elli bin siyah çarşafının gözlerinde aynı şimşekler çakıyordu. Oradan ne kuvvetli, ne teselli bulmuş bir millet gibi dağıldık..

Parka giden geniş caddeden o mehib insan akıntısı ile biz de akarken Meserret Kıraathanesi'nde tanıdığım genç, toparlak yüzlü üç yüzbaşı, Hayri, Salim ve Ahmet Selim bize iltihak ettiler. Hepsinin yüzleri ahalinin yüzündeki lem'a ile aydınlanmıştı. Vazih bir ümit ve itimat hasıl olması için sebep yoktu. Fakat bütün millet mazlum milletlerin tacıyla tetvic edilmiş ve bunun için her insanı kendine manen zahir hisseden manevi bir teselli duymuşlardı. '*Milletler dostumuz, hükümetler düşmanımız*' olmuştu."³²

İstanbul'da herkes İzmir'in işgalini büyük bir üzüntü karşılamışlardı. Hatta İzmir'in kurtuluşu için insanlar ant içiyorlardı. Bu nedenle İzmir'e gidip kurtuluş mücadelesinin bir üyesi olmak isteyenler İstanbul'da dikkat çekiyordu.

"- Her azamız kopuncaya kadar İzmir yolunda kılıcımızı kınına koymayacağız."³³

"İstanbul'da garip bir ihtilal havası esiyordu. Herkes İzmir hailesinin içine gitmek istiyor, herkes gidebilecek vasıta, kendini gönderecek merkez arıyordu. Muhabirlerle konuşmak, çay ziyafetinde propaganda yapmak yalnız mektepliler ile Şişli hanımlarına kalmıştı. Aynı zamanda İzmir Müdafaa-i Hukuku diye bir propaganda bürosu teşekkül ediyordu."³⁴

İstanbul, büyük bir imparatorluğun başkenti olarak hak etmediği davranışlarla karşılaşıyordu. 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal eden Müttefikler, İstanbul'da zaten

³² Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek* (Üçüncü basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s.26-27-28-29-30-31.

³³ Aynı, s. 40.

³⁴ Aynı, s. 41.

başlamış olan kokuşmuşluk halinin yaygınlaşmasına neden oldular. Yakup Kadri'nin **"Sodom ve Gomore"** adlı eserindeki kahramanlar, bu devrin İstanbul'unda yaşayan kişilere örnek teşkil edebilir. Bu romanda Müttefiklerle çok sıkı ilişkiler içine giren, bu nedenle de kendi öz benliklerini kaybeden insanların tasviri yapılmaktadır. İngilizlere, Fransızlara hoş görünebilmek için ellerinden geleni yapan Türk zenginleri ve onların evlerindeki toplantılar romanda sergilenen olayların konusunu teşkil eder. Bu noktada Yakup Kadri'nin, işgal sırasındaki İstanbul'a nasıl baktığı kitabın girişindeki şu cümlelerle ifade edilmektedir.

"Sodom ve Gomore, Tevrat'tan aldığımız bilgiye göre Lût ve İbrahim devrinde, Filistin diyarının türlü ahlak bozukluklarıyla Tanrı'nın gazabına uğramış iki büyük şehridir ve 'Tekvin'in on sekizinci bölümünde onların bahsi şöyle geçer:

'Ve Rab, Sodom ve Gomore'nin feryadı çoğalıp onların günahı pek büyük olduğu için şimdi yere inip bana gelen feryada göre hareket edip etmediklerini göreyim, etmediler ise bileyim dedi. O zaman İbrahim yaklaşıp iyileri de kötülerle beraber helak edecek misin? Belki şehrin içinde elli altmış iyi kimse bulunur. İmdi elli altmış iyi için o mahalli affetmeyip de helak eder misin? Hâşâ ki sen iyi ile kötüyü bir arada öldüresin.'

İşte, İstanbul düşman işgali altında iken romanın yazarına böyle görünmüştü"³⁵

Yakup Kadri'nin gözüyle böyle görünen İstanbul, canlandırılan karakterlerin yardımıyla daha da belirginleştirilmiştir. Batı özentisi insanlar, müttefiklere hoş görünme ve mevcut durumdan yararlanma çabaları, bu romanda en çok dikkat çeken etmenlerdir. Necdet, mevcut ortamdan kaçmak, Anadolu'daki harekete katılmak isteyen, fakat kişisel isteklerinden de vazgeçemeyen bir kahramanı canlandırmaktadır. İşgal sırasında ve Sakarya Muhaberesi sonrasında Yakup Kadri İstanbul'u şöyle tasvir etmektedir.

"Genç adam, soluk bir karanlığın içinde bir şeyi bekliyormuş gibi duran İstanbul'a baktı. Tek tük ışıkların ancak yerini tespit edebildiği bir koyu kara şehir silüetinde hem akıcı, hem de katı bir hal vardı. Daha doğrusu sinsi sinsi yatan kocaman bir hayvana benziyordu. Öyle bir hayvan ki, başına ağır bir darbe indirilmiş de bir daha indirilmesin diye cansız rolünü oynamaktadır. Bu şehir 16 Mart işgali günü Necdet'e gene böyle bir canlı mahluk manzarası göstermişti. O

³⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 17.

gün İstanbul, kendisine zorla ve açıkça bir iş yapılmış ve utançtan yüzü koyun yere yatmış bir adamı hatırlatıyordu. Bu adam aylarca başını kaldırmaksızın hep aynı durumda sessiz ve hareketsiz kaldı. Lakin Sakarya zaferinden sonra ortadan siliniverdi ve yerine, zincirlere bağlı bir dev geçti. Bu da öbürü gibi hiç kımıldamıyor, fakat sağlam ve tehdit eder gibi durmasını biliyor ve hiç bir tavrında yüz kızartıcı bir ayıp hissetmiyordu.

Bu ilkbahar gecesinin son saatlerinde o her zamandan çok munis ve ruha yakındır. Necdet, sessiz karanlığın içinden kolunu uzatıp onun esmer sırtını okşamak, onunla bir gizli dertleşmeye girişmek istiyordu. Orada, bu ev gibi evlerden eser yoktu. Orada buranın Madam Jimson'larına, Leylâ'larına, Major Wille'lerine, Fanny Moore'larına, Orhan Bey'lerine, Captain Marlow'larına karşılık babaları savaşa gitmiş yavrularının beşiğini sallayan temiz ve sabırlı kadınlar, vücutlarını Allah tarafından kendilerine teslim edilmiş bir kutsal emanet gibi saklayan genç kızlar, bunların üstüne şefkatle titreyen nur yüzlü nineler ve Anadolu'ya dair son iyi haberleri bildiren gazeteyi bir muska gibi devşirip cebine yerleştirdikten sonra sanki kendisini bütün dünyanın hazinelerine sahip bir adam kadar mesut hisseden fakir vatandaşlar vardı.”³⁶

Fakat batının yaltakçısı olmayan, olanlara karşı büyük bir tepkiyle yaklaşan İstanbullu bir gencin gözleriyle, işgal altındaki İstanbul manzaraları şöyleydi.

“Sonra yavaş yavaş manzaranın ayrıntılarını seçmeye başladı. Tahmin ettiği gibi burda en çok göze çarpan İngilizlerdi. Gerçekten bunların çoğu smoking giymiş, yahut sadece sivil kıyafetle gelmişti. Fakat Sami Bey'in evinde İngiliz'i kokusundan tanıdığını söyleyen Necdet için bunların tavır ve hareketlerinden kim olduklarını hissetmemek imkan dışında idi. Zaten İstanbul'un işgalinden beri genç adamda sanki bir altıncı his peyda olmuştu. Bu his vasıtasıyla bütün şehri dolduran alaca karanlığın içindeki bütün cinsiyetleri ve milliyetleri birbirinden adeta gözü bağlı ayırabiliyordu. Yüz veyahut iki yüz kişilik bir küçük kalabalığı teşkil eden insanlar arasında İtalyan'ı hangisidir, Fransız'ı hangisidir, Rus ve İngiliz'i hangileridir, derhal bir bakışta anlayıveriyordu.”³⁷

³⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 201- 202.

³⁷ Aynı, s. 49.

Yaşananlara bakılınca, İstanbul'un bir kısmında tam bir ahlaki çöküntünün söz konusu olduğu görülüyordu. Müttefik askerleri ile sıkı ilişkiler içine girenler, zararlı bir yöne ilerliyor, çok çirkin olaylara neden oluyorlardı.

“İtilaf kuvvetleri zulmün önünde öncülük eden ve bu zulmü alkışlayan soysuzlaşmış Türkler göze çarpmakta idi. Bir gün Necdet tramvayların birinde şöyle bir faciaya şahit oldu:

İki bacağı kesilmiş bir Türk askeri kendisine sığınacak تنها bir köşe bulmak için kalabalığın içinde bin zahmetle sürünerek tramvayın ön sahanlığına geçmeğe çalışıyor. Tam bu sırada, bir durakta, o taraftan içeriye doğru şuh, fıkırdak bir kız girdi; yanında bir İngiliz zabiti vardı. Oturmak için yer aradılar. İngiliz zabiti kırbacının ucuyla önden üçüncü sırada oturan iki kişiye kalkmalarını işaret etti. Kız, gülerek açılan yere doğru yürürken kısıp bir feryat koptu. Bu, yerde sürünen zavallı kötürüm askerin sesiydi. Kız iskarpinlerinin sivri topuklarıyla bunun tek dayanağı olan ellerinden birine basmıştı. Lakin utanmaz kız bu hareketinden hiç sıkılmadı ve deminki sırnaşık yüzü sert bir ifade alarak ayaklarının dibindeki hazin insan kalıntısına baktı:

- Ne acayip! diye söylendi. Bu haldeki adam da tramvaya biner mi?

Ve öbürünün titrek sesle mırıldandığı bir cevap üzerine öfkesi büsbütün arttı:

- Haydi oradan! Söylenip durma! dedi.”³⁸

İstanbul'da, İngilizler galip ülke olmanın verdiği gururla hareket ediyor, Türklere istedikleri zulmü yapıyorlardı. Canlarının istediği evlere el koyuyorlar, yollarda istedikleri kötü muameleyi yapıyorlar, Türklerin evlerine girerek oraların yozlaşmasını sağlıyorlardı. Bu tür davranışlara galibiyetin kazandırdığı bir hak gözüyle bakılmaktaydı.

“-Dostum Captain Winter, başınızdaki fesinizi çıkarmanızı istiyor.

Necdet hayretle baktı:

- Ne hakla? Lütfen sorar mısınız?... dedi.

Aralarında bu konuşma oldu. Yüzü Necdet'e tanıdık gelen İngiliz bu hâdiseye karışmıyor, arkasını tamamı ile onlara çevirmiş bir vaziyette oturuyordu. Hatta Necdet'e öyle geldi ki, bu adam öteki iki arkadaşını yatıştırmağa bile çalışmaktadır.

³⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 269- 270.

Tercümanlık vazifesini üzerine alan İngiliz sanki Necdet'i ısırmak istiyormuş gibi çenesini öne doğru uzattı:

-Dostum Captain Winter سوالinizi '*Bir galip hakkıyla*' cevabını veriyor. dedi.

Sonra bir müddet, uzun bir müddet kelimelerini bulmakta güçlük çekiyormuş gibi içinden homurdandı, homurdandı ve bir okuma kitabını hecelemeğe çalışan haylaz mektep çocuğu ağırlığı ile şu sözleri ilave etti:

- Hem, hem bir Türk'ün bir İngiliz'e sual sorması iğrenç bir küstahlıktır. Bu da benim tarafımdan"³⁹

Türkler, İngilizlerin bu küstahlıklarına cevap vermekte çekimserdiler. Çünkü İngilizler İstanbul'a tamamen hakimdi ve karşı koyma durumunda, onların elinde bilinmeyen bir akibetin yolcusu olunabilirdi. Ama bu yaşanan dramın bir gün sona ereceğine dair ümitler de henüz canlılığını korumaktaydı. Daha her şey bitmemişti. Yaşananlar sadece zamanın küçük bir kesiti idi. Vakti geldiğinde Türk halkı tekrar güçlenecek ve düşmanlarına layık olduğu dersi verecekti. İşte bu düşünceler halkın sabrını dengede tutuyordu.

"-Yok canım, sen de büyütüyorsun- dedi. Böyle zamanlarda bu hadiseleri tabii saymalı. Ne yaparsın, bir devirdir bu; geçecek, mutlaka günün birinde geçecek. Hem bunlar iyice sarhoş azizim, ne yaptıklarını, ne söylediklerini bilmiyorlar"⁴⁰

İstanbul'un bu durumundan memnun olmayanlar, Anadolu'daki, Kurtuluş mücadelesine fiilen katılmak istiyorlardı.

"Bu Cemil Kâmi'nin şimdi tek düşüncesi, biricik emeli bazı ocaklı arkadaşlarıyla beraber Anadolu'ya geçip orada yeni başlayan milli harekete bir an önce katılmaktan ibaretti."⁴¹

"Bir gece şu heyecanlı hayali kurdu: O sıralarda bütün şiddetiyle devam eden Sakarya Harbi'ne katılmaktan, bir nefer olarak ta ön siperlerin birine atılmak ve burdan başını düşman kurşunlarına uzatmak... Ah, bu kurşunlar şu anda kim bilir ne kadar sık bir dolu sağanağı halinde yağıyordur. Necdet bu kurşun yağmurunu yazın bir sıcak saatte soğuk bir su duşunu tasarlayışımız, arayışımız gibi düşünüyor, arıyordu.

³⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 85- 86

⁴⁰ Aynı, s. 86- 87.

⁴¹ Aynı, s. 85.

Lakin işte, o kararını verip yola çıkıncaya kadar bu savaş sona ermişti. Düşman kovulmuş ve harp sahasında nisbi bir durgunluk devri başlamıştı.”⁴²

İstanbul işgalinin iki yüzü vardı. Bir yüzü işgalcilere yaranmak isteyen ve bu nedenle evlerini onlara açan yozlaşmış kısım, diğer yüzü ise işgalcilerle sadece sokaklarda karşılaşan, olabildiğince bunlardan uzak durmaya çalışan dejenere olmamış kesim.

“Onlara gidip diyecekti ki: Öbür tarafta neler oluyor bilmiyorsunuz! Garp medeniyetinin bütün lağımı öbür tarafa boşandı. Bir parça temizliğe düşkün, titiz bir adam için orada bir dakika soluk almağa imkan kalmadı. Tıkanıyorum. Bana biraz temiz hava, biraz temiz hava veriniz. Derdim büyüktür size söyleyeceklerim var.

Siz bilmiyorsunuz, asıl işgal, asıl istila öbür tarafta oldu. Düşman çamurlu çizmeleriyle bizim evlerimize kadar girdi; ne diyorum -bizim yataklarımıza kadar!- Halbuki sizin yalnız sokaklarınızda dolaşabiliyorlar. Sizin evleriniz sarılmış kalelerdir. Fakat henüz zapt olunmamıştır. Öbür taraftakilerin ise hepsi birer birer düştü.”⁴³

Anadolu’dan yavaş yavaş galibiyet haberlerinin gelmesi, İstanbul’da gözle görülür değişimlere neden oldu. Daha önce bu hareketi önemsemeyen bir kısım Türkler bile, bir anda ateşli bir bağımsızlık neferine ve hatta Türkleri hakir gören İngilizler de bir Türk sempatizanına dönüştüler.

“Değişen yalnız Leylâ mı? Captain Marlow, şu Intelligence Service’in tek şer ve fesat kaynağı Captain Marlow da değişti; sadık ve katıksız bir Türk dostu oldu. Gerçi bu değişimde Marlow yalnız değildi. Yunan orduları vaatlerini yerine getirememeye başladığı günden beri, İngiliz ordusu Umumi Karargahı, hemen yarıdan yarıya Anadolu tarafılsı olmuştu.”⁴⁴

Anadolu’da yaşananlar, İstanbul’daki insanları düştükleri kötümser durumdan kurtarıyordu. Kazanılan zaferler, İstanbul’u ümitte dolduruyor, işgalcilerin kötü muamelesinden kurtulacakları günlerin müjdesini veriyordu.

“Hiçbir iman sahibi, Allah’tan ümidini keser mi? İşte, Necdet de Anadolu’dan böylece ümidini kesmiyordu. Hele Sakarya zaferinden sonra onda bu ümit

⁴² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomora* (Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 176 – 177.

⁴³ Aynı, s. 202 – 203.

⁴⁴ Aynı, s. 255.

büsbütün kuvvet bulmuştu. Her gün kulaktan kulağa bu umumi taarruz haberi fısıldanıp duruyordu. Mutlaka bu yaz sonuna kadar her şey olacak deniliyordu.

Her şey olacak! Bu sözün Necdet'in muhayyelesinde uyandırdığı levha kan ve ateşe bulanmış bir ufuktu. Bu ufuk, önce, uzakta şafak renginde bir çizgi iken yavaş yavaş bütün bir alev duvarı halinde yaklaşacak, yaklaşacak ve nihayet bu şehir etrafını bir cehennem kemeri gibi saracaktı. O vakit İstanbul, bu çağdaş Sodom, bu asi Gomore çatırdayarak her tarafından tutuşup yanmağa başlayacaktı.

Belki düşman askerleri, düşman zabitleri bu adil yangının kurtarıcısı alevleri içinden sıyrılıp kaçmak vaktini bulamayacaklardı, ya bulurlarsa ne yazık olurdu!”⁴⁵

İstanbul çölde kalmış bir kazazede misali, Anadolu'dan gelen zafer haberlerini kana kana içiyordu. Türkler, Anadolu'daki şehirleri bir bir Yunanlılardan geri alıp ilerledikçe, İstanbul halkı sıranın kendilerine geleceği günü iple çekiyordu. Ancak bu mutlu bekleyiş beraberinde, ne olduğunu anlamayan, bir süredir işgal kanıyla beslenip semiren ve artık bedelini ödemek zamanı geldiğini sezinleyen insanların pişmanlık ve korkularını da taşımaktaydı.

“Önce heyecanlı, heyecanlı bir sessizlik, sonra bazı kaygılı uğultular. İstanbul, asırlar var ki, bir zafere inanmak hassasını kaybetmiştir. Osmanlı Saltanatı çökmeye başlayalıdan beri arkasında uzun bir bozgun dizisinin ağır ve pash zincirini hafızası ve ruhuyla sürüklüyor. Bilmiyor ki, bu sefer susulan ve fakat her gözde, her sözde hissedilen zafer Osmanlı Saltanatının tarihine ait değildir. Anadolu'nun içinden yepyeni bir millet doğmuştur. Bu milletin, sarayının kafesleri arkasında titreyen aciz ve korku heyulasıyla, bu milletin Babıâli denilen viranede uluyan yıllanmış baykuşlarla hiçbir ilgisi yoktur. Kulaklarını yere koyup dinleyenler işitiyorlar; bu yaklaşanların her adımı bir zelzelenin başlangıcı gibidir ve bunlar bilmeyenlere, işitmeyenlere haber veriyorlar. Diyorlar ki ‘Afyonkarahisar geri alındı!’, ‘Dumlupınar’da düşmanın bütün kuvvetleri yok edildi.’, ‘Ordularımız Uşak’a doğru hızla ilerliyor’.

Ne, nasıl, demeğe vakit kalmıyor. Bir müjde, bir müjde daha! Türk ordusu Alaşehir'i geçmiş, Turgutlu'da... Lakin Turgutlu İzmir şehrinin kapısı değil mi?

⁴⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 271- 272.

‘Demek ki, nerdeyse İzmir’e gireceğiz’ sözünü söylemek şöyle dursun, hatırdan geçirmeğe bile vakit kalmıyor. İzmir yarine kavuşan bir sevgilinin kalbi gibi bize derinden ses veriyor.

İstanbul’da hayretten sevince vakit yoktur. Altı gün içinde Afyon’dan İzmir’e! Lakin, en rahat, en arızasız bir yürüyüşle bile bu mesafeyi altı günde almanın imkanı olamaz. Acaba bu bir rüya mı? Necdet, bunun bir rüya olduğunu sananlardandı. Fakat o kadar tatlı, o kadar yüce ve ilâhi bir rüya ki ondan uyanmak istemiyordu. *‘Bir rüya içinde öleyim!’* diyordu.

Büyük felâketler gibi, büyük saadetlere de güç inanılır ve güç alışılır. Sevincin fazlası bir çeşit ıstıraptır. Onun içindir ki, İstanbul sokaklarında gözlerinden tatlı yaşlar akan insanlara rastlanıyor. Kadınlar ise birer hareketli çeşme gibidir. Bir ihtiyar adam *‘İzmir’e kavuştuk!’* cümlesini bilmem hangi gazetenin başında okur okumaz birdenbire heyecandan öldü. Bazı gençlerde delirme alâmetleri görüldü. Zafer müjdesi İstanbul göklerinde harikulade bir hava hâdisesi gibiydi. Bu hadise yeni bir dünyanın başladığını mı, yoksa eski bir dünyanın bitmek üzere olduğuna mı alâmetti? Bazı rasatçılar her iki ihtimalden de aynı kuvvetle bahsediyorlardı. Gerçekten öyle olmasa bu şehir halkının bir kısmı sevinç gözyaşları dökerken öteki kısmının yüzleri bu kadar sararır mıydı?”⁴⁶

Yaklaşan zaferin ayak sesleri kimi insan için gelecek güzel günlerin müjdecisi olduğu gibi, kimi insan için de sonun başlangıcıydı. Bu nedenle bazı İstanbullular kendilerini evlerine kapattılar. Bunlar, işgal yılları boyunca yaptıkları davranışların sorumluluğu altında zor anlar yaşıyorlardı. Yaptıklarını unutturmak için evlerine kapanıyor, bir zamanlar düşman zabitlerinden geçilmeyen salonları da bomboş, olacakları bekliyordu. Kendilerini saklamaya, unutturmaya çalışan, İstanbul’un düşman işgaliyle yozlaşmış yüzünün yanı sıra, mağrur işgalci zabitlerine de bir şeyler olmuş, İstanbul’daki eski itibarlarını kaybetmeleri nedeniyle eski vakur hallerinden eser kalmamış, bir zamanlar efendi cakasıyla dolaştıkları şehirde, prangasız esirlere dönüşmüşlerdi.... Hele bir de hile veya zorbalıkla elde ettikleri mallarının, mülklerinin telaşına düşmüş olan esirler...

“Bazı kimseler ortadan büsbütün kayboldular. Evlerinin kapısına vurulduğu vakit bir eski mezar gibi boş sesi veriyor. Geceleri pencerelerinde hiçbir ışık

⁴⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 281- 282.

görünmüyor. Kâh karılarına, kâh çocuklarına rastgelinip de nerede oldukları sorulduğu vakit '*bilmiyoruz, bilmiyoruz!*' cevabı alınıyor. Her biri birden bire yer yarılıp içine mi girdi?

Nişantaşı'nın ve Şişli'nin çoğu şuh ve genç kadınları, hanım ninelerinin bol ve siyah çarşafı içinde, yüzleri kalın peçelerle örtülü, sarılmış, bohçalanmış birer gümrükten kaçırılan eşya haline giriverdiler. En hafif hareket, en ehemmiyetsiz gürültü onlara kalp çarpıntısı veriyor. Umacıdan korkan ürkek çocuklar gibi kulaklarını tıkayıp, gözlerini yumup hepsi bir köşeye sinmiş, kalmıştırlar. Sanki kafataslarının içinde bir tehlikenin gelişini haber veren bir çan ara vermeden çalıp durmaktadır.

İşte bunların bir kısmı kendi ruhlarının selâmetinden emin olmayan şüphelilerdi. Bir kısmı cezayı muhakkak bilen günahlılardır. Bu kadınlar da mukaddes vatan kapısının anahtarlarıyla bir oyuncak gibi oynayan ve namusluları yok pahasına yabancılara satan bir takım beyinsiz mahluklardır.

Ya o mağrur, ya o küstah, ya o her biri bir Firavun kadar korkunç, dehşetli itilaf zabitleri! Onlar, bir esirler karargahında bir yığın harp esirine döndüler. Dün, işgal ettikleri şehirde şimdi sarılı ve hapis gibiydiler. Hepsine bir dağınıklık, bir süflilik geldi. Pantolonlarının ütüsü bozulmağa, düğme ve kordonlarının parıltısı sönmeğe başladı. Otomobillerinin borusu ötmez oldu ve bütün harp esirleri gibi yüreklerine canlarının ve mallarının kaygısı düştü. Zira onlar İstanbul'u yalnız manevi ve ahlaki bir iflasa doğru sürüklemekle kalmamışlardı; aynı zamanda iktisadi kaynaklarını da sömürüp durmuşlardı. Mülk ve akar paylaşmasında Ermenilerle ortak olan, çeşitli tarz kaçakçılıklarla, Rum piratlarıyla el ele veren; şehrin çeşitli yerlerinde yangın mallarını yağma eden ve rüşvet karşılığı milliyet satan, adam kaçırان, haksız veya arabozculuklarıyla dava kazandıran bu itilaf zabitleri dört senenin içinde pek çok zengin olmuşlar ve yüklerini tutmuşlardı.

Gerçi ne Captain Marlow, ne Captain Jackson Read, ne de hikayelerini anlattığımız öteki Fransız ve İngiliz zabitleri bu takımdan değildiler. Fakat, gerek Marlow, gerek Major Will gibi ırz ve namus düşmanları şehrin içinde her dakika şu veya bu vesile ile bir hakarete uğramaktan, hatta belki de halk tarafından linç edilmekten korkuyorlardı. Onun içindir ki, hırsızlık, soygunculuk etmiş

arkadaşları kadar bunlar da bir an önce sıvışıp gitmek çarelerini düşünüyorlardı.”⁴⁷

Türk ordusu, İstanbul’a ulaşınca büyük bir sevinçle karşılanır. Halk, sevincini sokaklara taşarak yaptıkları şenliklerle gösteriyorlardı. Senelerden, hatta yüzyıllardan beri unuttuğu zaferin coşkusuyla bütün sevincini ortaya koyuyordu. Bu sevinç Yakup Kadri’nin gözüyle şöyle cümlelere dökülmüştür:

“Necdet’in bu feveranı yeni bir hadise ile tatlılaşır gibi oldu. Anadolu ordusunun, o esrarlı ve hayret verici kudretin bir parçası Trakya’ya geçmek üzere İstanbul’a gelmişti. Tarihte anılan en büyük zafer alaylarının parıltısı ne dereceye kadar gözleri kamaştırdı; halkın yüreğini ne dereceye kadar coşturdu, bilmiyoruz.

Yağız benizli ve çocuk bakışlı askerlerimiz ilk adımlarını Dolmabahçe rıhtımının taşlarına basar basmaz, bütün İstanbul tek parça bir cisim gibi bir anda baştan başa sarsıldı. Sanki bu şehrin gizli bir yerinde bir infilak olmuş gibi halkı coşkun bir sel haline girip sokaklarda dalgalana dalgalana akmağa, uğultularla yayılmağa başladı. Bu taştan heybetli, unsur tramvayları durduruyor, duvarları aşıyor, binaların çatılarına kadar yayılıyor, minarelerden daha yüksek bir yüksekliğe kadar kabarıyor ve kâh kendi kendini boğacakmış gibi hep bir noktada yığılıyor, kâh şehrin surlarını aşarak dünyayı kaplayacak bir genişlik alıyordu.”⁴⁸

3. 5. 3. Romanlarda Anadolu

Romanlarda Anadolu bütün çıplaklığıyla sergilenmektedir. Yorgun, bitkin, artık savaş istemeyen Anadolu... Ancak ne kadar istemese de bu savaşı yanı başında görür Anadolu’nun köylüsü... Kaderden kaçış yoktur. Ya ilgisiz davranacak, olanları görmezlikten gelecek, işgale göz yumacak, hatta belki varsa bu durumun nimetlerinden yararlanmaya çalışacak ya da tarihinin ona verdiği güçle, bu haksız tecavüze karşı koyacaktır. Bu seçimin sonunda ya istiklal yada ölüm vardır.

Bu noktada bazı romanlarda, Anadolu insanının bu işgallere karşı duyarsızlığı işlense de, genel olarak halkın verdiği onurlu mücadele ön plandadır.

Anadolu I. Dünya Savaşı’ndan çıkmış ve işgale uğramıştır. Romanlarda bu işgal ortamı şu cümlelerle ifade edilir.

⁴⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomora* (Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 283-284.

⁴⁸ Aynı, s. 295.

“Şarkta, Ermenistan’ın kurulma hazırlıkları ilerliyor, Kürt Teali cemiyeti büyük bir muntıkanın imparatorluktan ayrılması için yabancılardan destek istiyordu. İngilizler Maraş’ı, Samsun’u, Urfa’yı, Afyon’u, Konya’yı; Fransızlar Adana’yı, Mersin’i, Dörtyol’u, Pozantı’yı işgal etmişlerdi. Antalya’yı İtalyanların, Çatalca’ya kadar Trakya’yı da Yunanlıların alacağı söyleniyordu. Bütün demiryollarına, limanlara işgal ordularınca el konulmuş, İstanbul’da uzun zaman gizlenmek imkanı gibi Anadolu’da sığınacak yer pek kalmamıştı.”⁴⁹

Gene bir başka romanda, Anadolu’da yaşananlar ve bu duruma Osmanlı Hükümeti’nin seyirci kalması aşağıdaki cümlelerle ifade edilmekteydi. Bu cümlelerde halkın işgallere olan ilgisizliği göze çarpmaktadır.

“Bahis, harp üzerine ve onun akıbetlerine dairdi. Onlara İstanbul’un dört devletin askeri işgali altında olduğunu, İzmir’in ta Bursa’ya kadar Yunanlılar tarafından istila edildiğini, Adana’dan henüz Fransızların el çekmediğini, Urfa’da, Antep’te kanlı olaylar cereyan etmekte olduğunu haber veriyor ve her birinin yüzüne ayrı bir dikkatle bakıyordum. Hiçbirinde ne hayret, ne dehşet, ne de alelade bir alaka izine tesadüf etmedim. Ateşin içinden henüz çıkmış olan Mehmet Ali bile artık bunları geçmiş zamana ait masal gibi dinliyordu.”⁵⁰

Anadolu topraklarında şimdiye kadar görülmemiş bir hareketlilik yaşanıyordu. Kurtuluş mücadelesine katılmak isteyenler yollara düşmüştü. Bunlara İstanbul’un işgali sonrası, bu şehirden kaçanlar da katılmaktadır.

“Geçtiğimiz köylerde hep daha evvel geçenlerin hikayelerini dinledik, izlerine bastık. Bir alay isyanla, açlıkla dolu İstanbul mültecisi kadın, erkek buralardan gelip geçmişlerdi. Yollar çok garipti. Bazen bir palaskalı asker, fişek kemerli, başı Laz başlıklı insanlar birer ikişer sırtların üstünde görünüp kayboluyorlardı. Bazen bütün bir İstanbul kafilesi uzaktan gelip, geçiyordu. İpten dizginli tahta semerler üzerinde nefer esvaphı zabitler, paltolu siviller görüyorduk. Biz kimse ile konuşmuyorduk. Köylerde mütereddit bir sükut vardı. Anadolu’dan isyan haberleri geliyor, İngilizlerin Halifesi ile milletin asi çocuklarının dövüştükleri söyleniyordu. Biz ancak üçüncü gün onlara tesadüf ettik ve bu yeni ihtilal örneğini görebildik. Hepsinin boğazından beline kadar fişekleri var, kuşaklarında tabanca ve bıçak asılı. Hepsi ayaklarının altında zemberek varmış gibi yere dokunur

⁴⁹ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s.121.

⁵⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Onuz ikinci baskı, İstanbul: İnci Yayınları, 1998), s.43.

dokunmaz ayakları sıçırıyor, tüfeklerini bazen omuzlarında, bazen başlarında sallayarak gidiyorlar. Hepsinin gözleri ateşli, fakat geldikleri sınıflar ayrı idi. Bunlar arasında Rumeli dağlarında Bulgar eşkiyasıyla senelerce vuruşmuş, pişmiş; çetelerle, zabıt üniformasını ihtilal kisvesine çevirmiş İstanbul gençleri vardı.”⁵¹

Halkta bir bezginlik vardı ki, insanların bütün ümitlerini kırarak şekilde... Halk, savaşımlardan bıkmış, bir an önce barışın kendi kurak topraklarına tekrar gelmesini istiyordu. Çünkü peş peşe yapılan çok önemli ve bir o kadar da yıkıcı savaşlar, halkı canından bezdirmişti. Buna, gencecik yaşta Çanakkale’de, Yemen’de, Sarıkamış’ta bırakılan şehitlerin acısı da eklenince, halkın neden yeni bir savaşa ilk anda sıcak bakmadığını daha iyi anlayabiliriz.

“ Herkeste bir canından bezmişlik, bir uyurgezerlik vardı.”⁵²

“- Beyim Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar, dedi.”⁵³

Askere alınma korkusu, Anadolu’da yaşayan ve eli silah tutan erkeklerde sıkça görülen bir olguydu. Bir şey olmayacak diye kendini avutan bu insanlar, tekrar askere gidip evinden, tarlasından uzaklaşmak istemiyorlardı. Bilmiyorlardı ki, düşman geldiği zaman, kendi ülkesini savunmaktan çekinen bu insanların elinde bir karış toprak bırakmayacak, evini yerle bir edecekti. Belki de biliyor ama bilmezlikten gelmek, olmayacakmış gibi davranmak onları daha çok rahatlatıyordu.

“- Beyim bizi gene askere alacaklar mı?

- Olabilir .

- Nasıl olabilir. Beyim? Bizi terhis etmediler mi?

- Ettiler ama, düşman terhis filan dinlemiyor. Bak, şuracığa kadar geldiler.

Biraz kulak verseydik top seslerini duyacaktık. Düşman askerleri şu tepenin ardından görünürse, elin kolun bağlı durabilecek misin? Gelip de, senin evini, köyünü yakıp, çoluk çocuğunu dipçikle itip dörterken, bir köşede karı gibi büzülüp duracak mısın?

- Yok, beyim, buraya kadar geleceklerine aklım ermez.

- Eğer her köy, bu köydekiler gibi düşünürse, eğer her talimli asker, senin gibi tekrar askere gitmekten korkarsa, tabii gelir. Ona hiç şüphe etme.”⁵⁴

⁵¹ Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek* (Üçüncü basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 67-68.

⁵² Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 213.

⁵³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 44.

⁵⁴ *Aynı*, s. 58-59.

“Mehmet Ali’ye dedim ki:

- Memleketin, senin gibi usta askere ihtiyacı var. Bugün gidip cephede vuruşmazsan, yarın burada, kapının önünde vuruşmağa mecbur kalırsın. Her vakit söylüyorum. Düşman şuracığa geldi hem bu şimdiki askerlik senin bildiğin gibi değil. Millet, kendisi savaşıyor. Angarya yok. Sonra emin ol, çok uzun sürmez. Bir çarpışmada hallolacaktır.”⁵⁵

Halk kendilerinin kurtuluşu için yapılan çalışmalara bile kuşku ile bakıyordu. Bazı insanlarda; Anadolu işgal altındayken işgalcileri kızdıracak girişimlerin kendisine daha fazla zarar vereceği düşüncesi mevcuttu. Halk canını kurtarmanın yollarını aramaktaydı. Bu noktada “Kısa vadede neyi kurtarabilirse kardır”, düşüncesi ile halk, başına gelebilecek felaketleri tam olarak idrak edememekteydi.

“Hasan Efendi’yle müşterilerinin Yunan bayraklarının Bekir Sami Bey’in kaldırtmasına tütüncü kadar sevinmedikleri anlaşılıyordu. ‘Yaratılıştan kuşkulu bir adam olmalı... Tedirgin... Böyleleri cennete gitseler sevinmezler!...’ ”⁵⁶

“ Halk canının kaygısına düşmüş... Kendi malına bakmıyorlarmış ki, senin silahını, cephaneni düşünsün...”⁵⁷

Tekrar bir savaş halk için bir kabusta. Sadece bir avuç asker halkı uyandırmaya, yaklaşan sonun vahametini anlatmaya çalışıyordu. Bunlara ileriye görebilen bir miktar aydını katarsak, Anadolu’yu kurtarmak için ne kadar zor koşullarda yola çıkıldığı daha iyi anlaşılır.

“- Genel durum şu: Millet savaştan yılgın... ‘Vuruşalım’ demiyor musun, anasına sövmüşsün gibi sırtarıyor!... Yedek subaylardan yarısı evlerine kapanmış, yarısı ekmek parası derdine düşmüş... Bizimkilerin çoğu hasta, sakat... Kala kala... bir avuç senin gibi ‘Bizim aklımız ermez’ diyen subayla, gözünü budaktan sakınmaz deli aydın kaldı. Gerisi, asker kaçağı, çapulcu, kısacası: eşkıya dediğimiz rezil sürüsü...”⁵⁸

Halkın bağımsızlık mücadelesi için erken örgütlenmenin yapılamamasının sebeplerinden biri yılgınlıksa da, ikincisi İstanbul Hükümeti’nin yanlış yönlendirmeleridir. Halifesine hala bağlı cahil halk, onun önderlik etmediği bir olaya

⁵⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 71-72.

⁵⁶ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 216.

⁵⁷ *Aynı*, s. 226.

⁵⁸ *Aynı*, s. 225.

temkinli bakmaktadır. Hele bir de halife işgallere karşı koymamayı buyurmuşsa, ona düşen görev, işgalcileri sinirlendirecek hareketlerden kaçınmak olacaktır!...

“ Bir yandan yılgınlık, bir yandan İstanbul Hükümeti’nin bozgunculuğu, işleri karıştırdı. Kırk kişiden bile bugün ancak 10-12 kişi kaldık.”⁵⁹

Halk daha ne yapacağını tam olarak bilemiyordu. Anadolu köylüsü tam bir başıboşluk halindeydi. İlk defa kendi anavatanında işgali yaşayan Türk halkı için, düşmanın yapacağı zulüm tam olarak bilinemediğinden, **“Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın”**, zihniyetini taşıyan insanlar görülmekteydi. Bu nedenle eline silah alıp düşmanla savaşı seçen kişilere karşı, ne yapacağına ilk başlarda karar veremiyordu. Bir de buna hala İstanbul’daki hükümetin onları kurtaracağı ümidi de eklenince halk, başlangıçta, **“Savaşarak işgalcileri Anadolu’dan atabiliriz”**, diyen ve harekete geçenleri yalnız bırakıyor.

“- Daha başlamadık. Düşünüyoruz. ‘hemen işe girişelim’ diyenler var, ‘Biraz duralım bakalım’ diyenler var.

- Beklemeyecektiniz. Rum köylerinin silahlandığını duymadınız mı?

- Duyduk. İçimizden bazıları, ‘Başımıza silahlı adamlar toptasak herifleri büsbütün kızdırmış olmaz mıyız?’ diye kuşkulandılar. Bu arada İstanbul’a durumu anlatmak, ne yapmak lazım geldiğini öğrenmek için üç arkadaş gönderdik.”⁶⁰

Bu sözler Manisa’da vatansever bir insanın ağzından yazılmışsa da Anadolu’daki tüm insanların ilk başlarda nasıl bir karmaşa yaşadığını gayet güzel anlatmaktadır.

Halk üniformalılardan da korkmaktadır. Çünkü üniforma savaşı hatırlatmakta, ayrıca tehlikenin yakında olduğunu belirtmektedir. Biliyordu ki halk, askerler Anadolu’da düşman görmeye tahammül edemez; biliyordu ki halk, asker mücadele etmeden toprağının tek zerresini vermez. Bu durumda asker yaklaşan yeni bir savaşın habercisidir.

“ Akhisar’ın handan bozma otelini işleten herif, karşısında üniformalı adamlar görünce, kapıyı açtığına pişman olduğunu saklamamıştı.”⁶¹

Halk işgaller karşısında şaşkın durumdaydı ve işgalcilere hoş görünürse bu alışık olmadığı durumdan en az zararla kurtulabileceğini düşünmekteydi. Hatta halkın içinden yaltakçılık konusunda, bağımsızlık şarkısıyla sarhoş olmuş ve bu nedenle işgalcilerin

⁵⁹ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (Çıktı üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 237.

⁶⁰ Aynı, s. 237-238.

⁶¹ Aynı, s. 249.

küçük birer minyatürü görünümündeki azınlıkları bile kışkırtacak kadar usta yüz­süzler de çıkmaktaydı.

“ Sokak gittiği yere kadar, bu bayraklarla süslüydü. Hangi evlerin Türk, hangi evlerin Rum olduğunu bir şeylerden seçip ayırmaya çalıştı. Rumların artık Türklerden korkmadıkları için, bu alacalı bezleri asmaları ne kadar iğrençse, Türklerin de korktukları için aynı işi yapmaları, o kadar iğrençti.”⁶²

Halk ilk defa böyle bir durumla karşı karşıya kalmıştı. Türkler için savaş bilinmeyen bir kavram değildi, ama Viyana’da, Yemen’de, Trablusgarp’ta yaşanan bir olaydı. Şimdiye kadar çok şehit verilmişti ama yaşanan ev, sürülen toprak, namus hiç bir zaman bu kadar tehdit altına girmemiş, düşmanın soluğu hiç bu kadar yakından hissedilmemişti. Doğal olarak da Türk halkı çok saf bir tavırla, **“Düşmanı kızdırmazsan, ondan bir kötülük gelmeyeceği”**, mantığı ile hareket etmektedir. Ancak Anadolu halkının bilmediği, bu seferki düşmanın yılana benzemediği, kışkırtmasan da sokmak için bir bahane yaratacağıdır. Bu iyi niyetten ötürü Türk halkının bir kısmı, düşmanın sinirlenip üzücü şeyler yapmasını engellemek için, hiç bir şey yapmamayı öneriyordu.

“Gücümüz yetmezken efelenip çoluğu, çocuğu, ırzı, namusu ayak altına bırakmayı göze almazdık. Başımıza ne gelirse, razıyız. Tek, biz kışkırtmış olmayalım!”⁶³

Halkın, kendi gücünün farkında olmaması gene dikkat çeken bir olgudur. Cephanenin yetersizliği düşüncesi, halkı düşündüren önemli bir eksiklikti. Belki de bu, arkalarına sığındıkları bir bahane idi.

“İçlerinden birisi:

-Evvela Allah, biz düşmanın hakkından geliriz ama, silahımız, cephanemiz yok diyorlar.”⁶⁴

Halk o kadar zor durumdaydı ki, azınlık medet ummaktaydı. Rumlar; Anadolu işgal ediliyor diye şenlikler düzenlerken, Türkler kötü bir şey olursa Rumların onları savunacağı gibi inanılması mümkün bir hayal deryasıydı.

⁶² Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 232.

⁶³ Aynı, s. 269.

⁶⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 72.

“- Doğrusu, biz direnmek niyetinde değiliz. Reaya komşularımızın ileri gelenleriyle konuştuk... Türk gelse biz onları koruyacağız, Yunan gelse, onlar bizi koruyacaklar.”⁶⁵

Halkta ikiye bölünmüşlük görülmektedir. Bir kısım tam bir vatan aşkı ile savaşıyor yurdu düşmandan temizlemeyi önermekte ve hatta bizzat harekete geçmekte, bir kısım ise “Bekleyelim, neler oluyor görelim, hatta hiç bir şeye bulaşmayalım ki düşman bize dokunmasın”, fikrini yaymaktaydı. Bu ikinci gruptakiler Anadolu’nun mücadelesine fazlasıyla zarar veriyordu. Bu durumu “Yorgun Savaşçı”daki, Bekir Sami Bey’le, Manisa’nın durumunu ona bildirmeye çalışan Yüzbaşı Rasim Bey arasında geçen şu telgraf görüşmesi gayet iyi anlatmaktadır.

“- Manisa’da durum nasıldır Rasim Bey?...

- Durum burada çok karışık efendim. Halk ikiye bölünmüştür. Bir kısmı önceleri ‘Direnelim’ demişler. Bunlar demişler ki efendim, ‘topçu alayıyla yaya taburu Menemen sırtlarını tutsun, biz yazılıp onları destekleyelim’ demişler.

- Çokluk bunlarda mıymış Rasim Bey, çokluk?...

- Çokluk evet... Önceleri çoklukmuşlar. Burda vaktiyle bir İslam derneği kurulmuş efendim, Müftü Efendi’nin başkanlığında kurulmuş bu dernek...

- Müftü Efendi, direnmekten yana mı? Aman bu çok önemlidir Rasim Bey!

- Evet efendim. Direnmekten yana Müftü Efendi. Burda İzmirli Vasıf Bey var. Halkı coşturmuş bir aralık... Ama sonradan iş değişti. Bahri Bey’i kaçırdılar.

- Anlamadım. Kimi kaçırdılar? Kim kaçırıldı? Topları mı? Bahri Bey, Topçu mu?

- Hayır efendim. Bahri Bey, Manisa’nın ileri gelenlerinden biri... Gayet ateşliymiş... Bendeniz göremedim. ‘Bire kahnecaya kadar kırılmadıkça Manisa düşmana bırakılmaz’ diye bağırması, bu Bahri Bey... Sonunda teslimden yana olanlar, Bahri Bey’i az kalmış paralayacaklarmış... Kaçıp kurtulmuş.”⁶⁶

Halk, her şeyden tedirgin, işgallere karşı nasıl davranacağını bilemez bir halde, kaos içindeydi. Hele İzmir’in işgali halk için tam bir yıkım olmuştu. Belki de o ana kadar tehlikeyi tam olarak anlamamıştı. Bu aldığı darbeden dolayı halk şoktaydı. Daha tam olarak Yunanlıların mezalimi ile karşılaşmadıklarından başlangıçta, ülkenin daha güvenli bölgelerine doğru bir göç hareketine pek rastlanmamaktaydı.

⁶⁵ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 270.

⁶⁶ Aynı, s. 278-279.

“Millet, İzmir’in işgali haberi ile içine düştüğü şaşkınlığı üstünden atamamıştı, donup kalma halinden henüz kurtulamamıştı. Bu sebeple yollarda göç karışıklığı, istasyonlarda birbirini ezen panik kıyameti yoktu. Daha hiç kimse yerini yurdunu, evini ocağını bırakıp eline geçeni, varsa atına arabasına, öküzüne eşeğine, yoksa sırtına yükleyerek yollara düşmemişti.”⁶⁷

“ - İzmir dolaylarında hiç bir çarpışma haberi aldınız mı ?

- Hayır Albayım !... Ne çarpışma haberi var, ne de halkın büyük çapta göç ettiği haberi ...

- Önümüzdeki istasyonlarda durum nasıl ?

- Neyin durumunu soruyorsunuz ?

- Gerek bizim halkın, gerekse Rumların ... Bandırma’dan buraya kadar bütün istasyonlar düşman bayraklarıyla donanmıştı ama, büyük bir taşkınlık görmedik. Rumlarla Türkler arasında hiç bir patırtı olmamıştı.

- Burası da öyle... Sebebi : Bazı ileri gelenlerimiz, Rumlarla Yahudilere şıgındılar. Geri kalanları da iyice sindi.

- Hiç bir direnme hazırlığı ?

- Yok şimdilik ...”⁶⁸

Bekir Sami bey ile, bir gazeteci arasında geçen bu diyalog halkın, “Bekle, gör” mantığını çok güzel açıklanmaktadır. Yunanlılar, Anadolu’da ilerliyor, Anadolu’nun çeşitli yerleri düşmanlar tarafından fiilen işgal ediliyordu. Bu noktada, bunlarla mücadele edecek bir orduya ihtiyaç vardı. Türk askeri istekli, düşmanı yurttan atmaya kararlıydı. Ama bu işin olması için halkın da ayaklanması gerekmektedir. Halkın desteklemediği asker, kendisinden çok daha güçlü düşmanlarını yurttan atamazdı. Askerler de bu durumun farkındaydılar.

“Askerime, silahıma son derece güvenim var. Ama ordu, tek başına döğüşemez. Millet tutmayınca, ordu ne yapsın ? Hep kalkacaksınız. Yediden yetmişe silaha sarılacağız. Ateş boylarında çarpışanların sevabı ne kadarsa onlara cephe, yiyecek yetiştirenlerin sevabı belki daha da çoktur.”⁶⁹

Uzun yıllardır yapılan savaşların derin izlerini taşıyan halkta başlangıçta, savaşarak yapılacak mücadelenin durumu daha kötüleştirileceği yönünde bir kanı yaygındı. Buna

⁶⁷ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 227.

⁶⁸ Aynı, s. 237.

⁶⁹ Aynı, s. 230.

İstanbul Hükümeti'nin olumsuz propagandasını ekleyebiliriz. Halkın, askere karşı güvensizliğinin ardında bazı gerçekler de yatıyordu. Kökeni İttihatçılara dayanan gerçekler... Onları, Türkiye'nin savaşa girmesinin nedeni sayan halk, İttihatçılar olmasaydı. I. Dünya Savaşı'na girilmeyeceği ve bu yenilginin yaşanmayacağını düşünüyordu. Bu gerçekler, kışkırtıcıların çabalarıyla da birleşince, halk yurdu için mücadele eden askerleri, İttihatçıların devamı olarak saymış, başlangıçta Milli Mücadele'ye yeterince destek vermemiştir.

“ – Kalırsa günah kimin ? Günah İttihatçıların ... İttihatçılar vaktiyle ne derlerdi ? ‘Millet karıdır. Hükümet onun eridir. Erine karşı gelen karının cezası şeriatta yazılı.’ derlerdi. Memurdan, zaptiyeden yanıp yakılsak, erine karşı gelmiş karı gibi terlerdiniz. Bunca yıl karı gibi kullanılmış millettten sen bugün ne hayır beklemektesin ? Kendi zaptiyesinden, bunca yıl ödü yarılan millet, toplu tüfekli düşmanın karşısına, ordusuz, silahsız nasıl çıkabilir bakalım?”⁷⁰

Halk, Milli Mücadele'ye karşı yanlış bilgilerle yönlendiriliyor, mücadele karşıtları halkı kandırmak için elinden geleni yapıyorlardı. Öyle ki halkın, kendilerini kurtarmak için canını ortaya koyanlara atılan iftiralara gerçekmiş gibi inanması, mücadele karşıtlarının işlerini daha da kolaylaştırıyordu.

“Ona göre, Kemal Paşa'nın açtığı yol, çıkmaz bir yolmuş. Hem de çok tehlikeli imiş. Çıkmaz bir yol, çünkü padişah kendisiyle beraber değilmiş. Padişah, düşmanla çoktan barış yapmış. Sonra ‘Avrupa’ diye bir kraliçe varmış. O işe karışmış. ‘Ben sizin müşgölünüzü hallederim’ demiş.

Tehlikeli bir yolmuş. Çünkü... düşman yalnız İzmir’de çoğunup otururken, Kemal Paşa’nın ettiklerine kızıp, daha ileriye varmış. Bursa’ya kadar gelmiş. Nihayet geçen gün, İnönü’ye dayanmış.”⁷¹

Anadolu tam bir kopukluğu yaşıyordu. Bir kısım halk, işgallere karşı mücadeleyi savunurken; diğer bir kısmı, hiç bir şey yapmadan beklemek taraftarıydı. Propagandalarla halkı olumsuz yönde kandırabilmek için Kuva-yı Milliyecilerin Bolşevik oldukları gibi iftira atılıyor ve bu sayede halk ürkütölmeye çalışılıyordu.

“Aliye meselesine kasabada ancak Yunanlıların ileri hareketiyle Kuvayi Milliye'nin çarpışması, aynı derecede de bir kuvvetle hisleri tahrikde rekabet

⁷⁰ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 271.

⁷¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 58.

edildi. Memleket derhal ikiye ayrıldı. Hemen herkes Yunanlılar'ı istememekte müttefik olmakla beraber, bir kısım aynı derecede Kuvayi Milliye'ye aleyhtardı. Hele Maarif Müdürü gibi İstanbul Ferit Paşa hükümetine bağlı olanlar, bir de şahsi korkularla titriyordu. Eşraf, Kuvayi Milliye'nin bir nevi Bolşeviklik ve eşrafın mallarını alıp halka dağıtacak bir şey diye telâkki ettikleri için endişedeydiler. Hele Yunanlıların mütemadiyen ilerlemesi, Kuvayi Milliye'nin ordusuz günleri, onları bütün bütün yeni mukavemet kuvvetine aleyhtar yapmıştı.”⁷²

“Hoca Efendi bu konuda çok şey biliyordu. Bolşeviklerin nasıl bir din, iman, mal mülk ve ırz namus düşmanı olduklarını, insanı nasıl insanlıktan çıkarıp koyun sürüsünden beter hale soktuklarını, hem de Rusya'da olup bitenlerden örnekler vere vere bir bir anlattı. Kafaların içinde Çakırsaraylı'lara, Timurlenk ve Hülâgü ordularına bin kere rahmet okutturacak, Haçlılara taş çıkartacak bir korkunçluk taşıyan canavar sürülerinin fantastik saldırışları canlanmıştı.

Hoca Efendi bu işi pek güzel bir şekilde yaptıktan sonra, keskin bir girişle, tam bir tiyatro vuruşu halinde:

‘-*Senin Kuvvan işte bu Bolşevik Rus'la dostluk kurdu*’ deyiverdi.”⁷³

Din adamlarının halk üzerindeki olumsuz etkileri ve verdileri fetvaların gerçek vatanseverlerde uyandırdığı üzüntü, Fikret Arıt'ın “Toz Duman İçinde” adlı romanında şu cümlelerle ifade edilmektedir:

“Başını iki yana salladı. Ensesini kaşıdı. Sıkıntı içindeydi. ‘Padişah efendimize dil uzatan nankörler varmış!’ Bu da benim öyle ya? Başka kim olacak? Bakışından belli zati. Üstüme atlayacak kedi gibi bakıyor. ‘Padişah efendimize dil uzatmak nankörlüktür, Allah'ı inkar etmektir. Onun işine bizim aklımız ermez. O düşmanlarımızın hakkından gelecektir. Siz sabırlı olun!’ He, gelecek. Geldi bile. Yurda düşmanları doldurdu hep. İstanbul'da oturmuş, keyfine bakıyor. Bana dokunmaym da ne yaparsanız yapın diyor. Keçi sakallı dürzü, sen nerden bileceksin bunları? Tacım köyünden dışarı çıktığın mı var? Benim gibi Selimiye kışlasından düşman gemilerini seyrettin mi? Silahını teslim ederken ağlayan

⁷² Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye* (İkinci baskı, İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 19.

⁷³ Tark Buğra, *Küçük Ağa* (On ikinci baskı, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1997), s. 223.

yüzbaşığı gördün mü? Nerdee... desene. Oturmuş, burada kuş kafasıyla deri keser. Keçi sakallı düzrü! Ama bir gün elime geçersin bunları!”⁷⁴

Halk başına geleceklerden habersiz, savaşımadan sorunu çözebileceğini sanmaktaydı. Yunanlılara savaş açmazsa Yunanlıların onlara dokunmayacağını düşünüyorlardı. Hatta bu noktada direnmek isteyenleri bile bastırıyorlardı.

“Kaymakam Bey’in başına toplananlar ‘Ulan Gavur Efe ! Git söyle! Bizim Yunanla savaşımız yok !’ dediler. ‘Savaşmak isteyen kendi sılasında savaşsın.’ dediler.”⁷⁵

Halk başlarda Anadolu direnişini örgütlemeye çalışan askerlere destek vermiyordu. Hatta bir an önce bulundukları yerlerden gitsinler diye ellerinden geleni yapıyorlardı. Direniş tehlike demek, tehlike de henüz bütünüyle düşman eziyetleri ile karşılaşmamış halk için, evinin barkının zor durumda kalması, can güvenliğinin yitirilmesi anlamına gelmektedir.

“ - Ekmek vermediler mi yoksa ?

- Yok... Dedi ki gavur bakkal... Fırımlar, ekmeği kıtça pişirmiş bugün... Gülmeye çabaladı: Varsın olmayı versin ! Benim tayımlar yeter bugüne... Az biraz bayat ama, yeter. Yeti versin değil mi, Binbaşım ?... Bende, iyisinden zeytin var ki, her biri yumruğum kadar...

Cemil, kendilerine ekmek vermeyen insanlara karşı , Selahattin’in sıtmasını depreştiren korkunç kızgınlığa benzer bir öfkeye kapılmış, bir an, tüfeği kapıp çarşıya yürümeyi aklından geçirmişti.”⁷⁶

Halk, askere güvenmemekte... Askerin direniş çabasını anlamamakta... Nasıl anlasın ki? Savaş kendi ocağına daha önce bu kadar yakın olmamıştı. Düşmanı ilk defa bu kadar yakında hissetmekte... Doğal olarak da düşmanın ne olduğunu iyi bilen askerin bu çabasını, ilk başlarda iyi anlamamaktaydı.

“- Bize ne demedeymiş buranın adamı ?

- Ne ?

- ‘Bunlar evlerinden azanlar... Ana – baba kaçkınları... Karıdan usanmış takımı...’ Demedeymişler... ‘Boğuşmaktan bezginlik getirmemeleri bundan...’ demedeymiş bu Akhisarlı... ‘Bunca yıldır evini ocağını, çoluğunu çocuğunu

⁷⁴ Talip Apaydın, *Toz Duman İçinde* (Birinci baskı. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1974), s. 14.

⁷⁵ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 288.

⁷⁶ Aynı, s. 296.

görmemiş heriflerin bizim toprağımızda işleri nedir ?’ demekteler... ‘Bunların sılası mılası, vatani matanı yok besbelli...’ diyerek bizi adam hesabına hiç almamakta bunlar!’”⁷⁷

Halk, çok uzun yıllardır peş peşe gelen yenilgilerden dolayı geleceğe dair umutsuzdur. Ne de olsa senelerden beri savaşımlardan alınan kötü sonuçlar onun kaderi olmuştu. Bu noktada ona söyleyeceğin ümit dolu tek bir söz bile ümitsizlikle karşılık buluyordu. Ayrıca kendi vatanını da tam olarak tanımıyordu. Yaşam alanı sadece kendi kasabası ile sınırlı olan bir halk için İzmir’in, İstanbul’un işgalinin hiçbir anlamı yoktu. Zaten senelerce Mısır’ın, Trablusgarb’ın ve daha pek çok şehit kanıyla yıkanmış toprakların işgalini çocuğuna ninni, türküsüne konu, ekmeğine katık etmiş bir halkın; İzmir’in, İstanbul’un işgalini farklı bir kategoride değerlendirmesi çok zordu.

“Eğer düşmanı denize atarsak, vallahi, ne yapar yapar seni evlendiririm, Emaneti Kadın...

- Eh, öyle ise, işimiz Kıyamete kaldı desene...

- Niçin? İşte, şu dakikada, Uşak ve Afyon önünde savaşlar oluyor. Bizimkiler bir düşmanı püskürttüler mi İzmir’de alırsız soluğu.

- Ay oğul, İzmir de niresi oluyor?

- Kurtarmak için savaştığımız yer... bizim İstanbul’dan sonra en büyük, en zengin şehrimiz...

- Sivrihisar’dan da büyük mü ki?”⁷⁸

Halk yorgundu, bıkkındı. Ne yapacağını bilmiyordu. Ülkesi işgal edilen, yurduna düşman çizmesi giren bir halk, nasıl ayağa kalkıp, düşmanı ülkeden atmak için silkinmez? ... İşte bu herkesi şaşırtıyordu. Bu ölü toprağı serpilmiş gibi tepkisiz kalan halk, nasıl harekete geçirilmeliydi? Halkı galeyana getirmek için korkunç vahşetler mi anlatmalı, onların zaten korkan kalpleri daha da mı korkuyla doldurulmalıydı ?... Olanları ve olacakları bütün ayrıntılarıyla ortaya koyan direnişçiler, ilk başlarda halkın yılgınlık halini kıramamışlardı.

“Eğer ortada bir şaşkınlık varsa, komutanı hangi beklenmedik olayın bu kadar şaşırttığını bulmaya çalışmıştı. ‘Milletin yılgınlığı mı ? Acaba yılgınlığın bu cıvık çeşidi mi ? İnsanoğlu tehlike karşısında, kurtulamayacağını bilse de, önce kaçmayı dener. Bunlar inmeli gibi yere çökmüşler. Eğer, çoluk çocuk, at araba, sığır davar,

⁷⁷ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 305.

⁷⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 139.

yola düşseydiler bildiğimiz panik olurdu. Önlemenin belki çaresini bulurduk. Bunlar otura kalmışlar. Bizi şaşırtan bu galiba...' Biraz düşündü, 'Peki ama, erler bazı bazı, düşmanın sindirim ateşinden yılarlar da, saldırı emrini dinlemezler, korunaklardan çıkmazlar ! Buna alışık olmamız lazım gelmez mi ? Neden şaşırdık ?' Gözlerini kısarak köşeye dayalı tüfeklere baktı. 'Hayır, buradaki yılgınlık siperde baş kaldırtmayan yılgınlığa benzemiyor. Orda birlikler, süngü saldırısına kalkmasalar bile, düşmanı beklemektedirler. Düşman gelirse, sağ kalanlar sonuna kadar vuruşacaklar. Burda, karşı durmak yok... Düşmanı düşman bayraklarıyla bekliyorlar. Bizi aptallaştıran bu... Bekir Sami Bey'i, bu ölü duygusuzluk şaşırttı. Paniklemiş askeri tabanca gücüyle geri çevirmeyi bilir ama silahı cephanesi ile geri çekilme imkanı varken birbirlerine sokulup düşmanın esir almasını bekleyen direnme gücü tükenmiş bir kalabalığı canlandırmayı bilemez! Boşuna kıvrınmayı bıraksak da işe bir başka ucundan yapışmaya baksak...'”⁷⁹

“Öyleyse, içinde bulunduğumuz şartları hesaplayamadık, ruh hallerini sezemedik. Bunların, bugün de tutulacak yönleri vardır elbette... Arayıp bulamadık. Bulamadığımız şurdan belli: Bildikleri şeyleri söyledik. İyi bildikleri için kendilerini yıldırان durumu bir daha anlatmaktan ne çıkar? Akıllarının hiç almayacağı karmakarışık, uydurma şeyler mi söylemeliydik? Ya, korkularını yüreklerinden sıyrıp atacak, ya da, yüreklerine, daha yaman bir korku salacak şeyler! ...”⁸⁰

Bir başıbozuk paşa halkı hareketlendirebiliyordu. Halk ona duyduğu güvenle, ardı sıra ülkeyi kurtarmak için yollara düşebiliyordu. Böyle insanların, halkın içinden çıkan kişilerin, halkın yılgınlığını atmada önemli etkisi olmaktaydı. Ancak her zaman bu kişiler istendiği kadar da başarılı olamıyordu.

“- Vatanlarında vatansız kalanlar, yeniden bir vatan kazanmak için ayaklanıyor. Yaşadığımız günler acıdır ama, kutsaldır. Vatan adına size bir daha teşekkür ederim, Paşam !

Başıbozuk Paşası Halit Karaosmanoğlu, utanarak gözlerini yere eğdi. Bu duruşuyla, insana güvenden çok saygı veriyordu. Cemil, yağız delikanlıyı, zati görür görmez sevmişti. İşte bizim gerçekten soylu insanımız... Münür Bey, 'Bizde

⁷⁹ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 310-311.

⁸⁰ Aynı, s. 311.

senyör yok' diyordu. Bilmeden konuştuğu belli... İşte bizim senyörümüz ... Bu adam, doğma büyüme şövalye..."⁸¹

Halkın beklentileri var. Senelerden beri görülen savaşlar onu yıldırılmış durumda. Tarlasından ürün almayalı uzun yıllar olmuş. Kıtık yılları en sonunda bitecek, her şeye gene kavuşacaklardı. Hele bir de düşmanın ona dokunmaması, onları kendi halinde bırakması umudu vardı ki, bu durumda halkı ayaklandırma çok zor olacaktı.

"-Evet... Yunan'ın İzmir'e çıkması, buraları apansız savaş boyu haline getirdi. Balkan'dan beri savaştan herkes bıkmış usanmıştı. Hayvanı gitmiş, ekini gitmiş. Canı tehlikede.... Eşkıya gelir soyar, zaptiye gelir soyar! Bahçeler bostanlar bakımsız... Karırlarla çocukların toprağa güçleri yetmez. Alışveriş yok.... Bana sorarsanız haklılar Komutan Bey, yılgınlığa düşülmeyecek gibi değil....

- Haksız değiller belki ama, düşman bu hakkı tanısa....

- Rezil takımı, '*Biz delilenmezsek tanır*' diyor. Bu lâfa, adam, güvenir mi? Şuncacık akli olsa güvenmez. '*Peki neden güvenmekteler öyleyse?*' diyeceksiniz!... '*Ya bize değmezse...*' umuduyla avunuyorlar. Aylardan Mayıs... Arpalar nerdeyse biçilecek. bunca savaş yılından sonra, ilk harman.... '*incir, üzüm, tütün, palamut, meyan kökü tüccarları bu yıl, dışarıya için mal toplayacak*' deniyor. Köylünün eline para girdi mi, kasaba dükkâncılarının da yüzleri gülecek! Şeker yoktu, kahve yoktu. örtü mörtü, gömlek bezi, çuha muha yoktu. Az biraz gelmeye başladı. Şehirlisi köylüsü, hiçbir karışıklık istemiyor. İstanbul hükümeti de, '*Aman gürültü çıkarılmasın!*' dedikçe, zorlu İttihatçılardan başka direnecek kalmadı. Onları de, korkudan... Eski yaptıklarını düşünüyorlar."⁸²

"- Lâfla görülecek işimiz kalmadı Komutan Bey... Bunca topu tüfeğiyle... Alay alay askeriyle, Manisa tek kurşun yakmadan teslim olunca, biz derme çatma başı bozuk kalabalığıyla ne yapabiliriz?"⁸³

Gerçi halk yılgın, halk ümitsiz ama, hepsi de düşmanlara karşı başını kuma gömmüş değildi. Hele ilk işgaller sırasında halk direnmek istemiş, ancak başarılı olamayınca geri çekilmeyi tercih etmişti. Belki o zaman halk yeterince uyandırılabilseydi, gerekli örgütlü direnme hazırlanabilseydi, düşmanlar bu kadar ilerleyemeyecekler, düşmanlar ilk işgal ettikleri yerlerde mahkum olacaklardı. Belki o örgütlü direniş çabuk yapılsaydı,

⁸¹ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 313-314.

⁸² Aynı, s. 318 - 319.

⁸³ Aynı, s. 340.

İstanbul'dan medet uman telgraflarla zaman kaybedilmeseydi, halk içindeki kıskırtıcılar zehirlerini akıtmaya zaman bulamayacak, halkı korkutup, sindiremeyeceklerdi.

"Halkı ayaklandıramadık efendim. Daha doğrusu, ayaklanabileceği zamandan faydalanamadık! Beceriksizliğimiz sürüp gitti. İlk günler, millet o kadar yılgın değilmiş... İzmir'e Yunan birliklerinin çıkarılmasını protesto etmişler. Padişaha, sadrazama telgraflar çekmişler. Ayan Meclisi'ne, İstanbul'daki işgal birlikleri komutanlıklarına da, olup bittiği kabul etmeyeceklerini bildirmişler. Mutasarrıf Hüsnü'yle İngiliz temsilcisi bunları önlemek için ellerinden geleni yapmışlar ama sökmemiş... *'Telaşa lüzum yok... Yunan İzmir şehrinden dışarı çıkmayacak. Manisa işgal planı dışındadır'* diye yemin etmişler namusları üstüne... Millet, önce kulak asmamış ama sonra yılgınlık ağır basmış... Halkın çoğunluğu silaha sarılmayıp sonunu beklemek fikrine dönmüş... Bunu gören Hürriyet İtilafçıları azmışlar. Karşı koymadan yana olan Manisa müftüsü yılgınlığı bir türlü önleyememiş... Direnmeyi örgütlemek isteyen Bahri Bey adında birini herifler az kalsın parlayacaklarmış... Mevki komutanı binbaşı Ahmet Zeki Bey'in şaşkınlığı asıl bundan sonra başlıyor. Ben yetiştiğim zaman, yapılacak hiç bir iş kalmamıştı. Daha doğrusu, eldeki yüz elli, iki yüz erin büsbütün dağılmamasıyla uğraşmaktan, silahları cephaneleri kurtarmaya bakamadık. Bugün öğleye doğru, apansız, *'Yunan geliyor'* haberi şehre yayıldı. Bir yandan ben, bir yandan İzmir'li Vasif Bey, *'Yok öyle şey... Gelemez!'* diye yemin ettikse de kaynaşmayı önleyemedik. Halkın birtakımı Hristiyan komşularına sığındı. Birtakımı, düşmanı karşılamaya hazırlandı, adam boyu bayraklarla... Öğle üstü iki yönden iki ayrı haber aldık. Biri: *'Kumkuyucak'tan Halit Paşa bin atlı, bin beş yüz yaya askerle yürümüş. Manisa'ya bir saatlik yere kadar gelmiş'* haberi.. Ötekisi: *'Düşman Menemen'le Sabuncu Beli üstünden iki kol halinde geliyor, nerdeyse görünecek'* haberi... Müftü efendiyle görüştüm. Dört yana adamlar saldı, direnmek taraflısı olanlara tetikte bulunmalarını bildirdik. Halit Paşa düşmandan önce yetişirse, vurularak çekileceğiz! Dakikalar geçtikçe Halit Paşa'dan haber gelmez oldu. Buna karşı düşmanın yaklaştığı anlaşıldı. Düşmanı davul zurnayla karşılamaya hazırlananlar yola çıktıkları zaman gelen birliklerin kaç kişi oldukları, sınıfları, hatta komutanın adı bile öğrenilmişti."⁸⁴

⁸⁴ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (Çu üçüncü basım, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 351 - 352.

Halk olanları gözlüyordu. Durumu değerlendiriyor ve koşullara uyum sağlamak istiyordu. Böylesi işine geliyordu. direnmeden teslim olmak ve olacaklara göz yummak.... Sonunun ne olacağını bilmediği bir serüvene atılmak istemiyordu. Bu noktada halkı örgütleyeceklerle çok iş düşüyordu.

“- Bence efendim, işiyle gücüyle uğraşanların, mal mülk sahiplerinin çoğunluğu, yeni duruma uymanın yolunu arıyor, bundan umut kesmeyince kımıldamak istemiyor. Alın terleriyle yaşayanlar, bilirsiniz, sonu karanlık işlere kolay atılamazlar. Ama bir kere akılları yattı mı sonuna kadar dayanır bunlar. Savaş yorgunluğunu da hesaplarsak...

- Doğru!... inandırıp davrandırmak için ne yapmalı?

-Önce eşkıya olmadığımızı göstereceğiz! Sonra eşkıyaya düşman olduğumuzu, ille döğüş aramadığımızı ispatlamalıyız... Bozguncuları en kısa zamanda sindirmek de şart....

- Nasıl? Asıp keserek mi?

- Yerine göre... Adamına göre... Daha kestirmesi: Düşmana yakın yerlere eldeki birliklerden küçük de olsa kuvvet yanaştırmak ama... Bunları mutlaka peşin parayla beslemek.... Milisleri olsun, ordu birliklerini olsun, köylere, kasabalara bedavadan besletmeye kalkışırsak...

- Olmaz, evet... Balıkesir’deki arkadaşlarla meseleyi enine boyuna konuştuk. İş, daha başından eşkıya yasasına dökersek, hiç bir şey yapamayız!”⁸⁵

Halkın yılgınlığı sorunu çözülürse, her şey daha kolay olacaktır. Bunun farkında olan direnişçiler, yanlış davranışlarla da halkın tepkisini çekmek istemiyorlardı.

“Vakit geçirmeden Salihli cephesini kurmamız gerek... Bunu başarmak için, ilk işimiz, çevredeki yılgınlığı, direnme gücüne çevirmek olmalı. Burda on beş yirmi atlımız var. Hepsi işe yarar delikanlılar... Uygunsa dayanak notanız burası olsun! Bekir Sami Bey’in başarısızlığı çevreye yabancılığından... Kim yürekli, kim yüreksiz, kim niçin öyle düşünüyor, siz bilirsiniz! Arkanızda düzenli bir ordu bulunmadığını unutmayın! Öfkeye kapılıp faydasız yere sertlik göstermeyin!”⁸⁶

Halka olanların anlatılması gerekiyordu. Bu yılgın halinin onun yararına olmadığını anlaması şarttı. Bunun farkında olan direnişçiler halkı bu noktada bilgilendirmek gerektiğine dikkat çekiyorlardı.

⁸⁵ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tokin Yayınevi, 1997), s. 357.

⁸⁶ Aynı, s. 358.

“- Ne yapacağız Akhisar’da?

- İşe başlayacağız!

- Hangi işe?

-Yılgınlığı önlemek işine... Yılgınlığın hiç bir işe yaramadığını anlatacağız!...

Hiç kimsenin yılgınlığa sığınamayacağını... Biz Akhisar için dövüşe çıkıyoruz! Akhisarlıların yılmaya ne hakları var?”⁸⁷

Anadolu’da ıssız ülke manzaraları görülüyordu. Bu ıssızlık içinde, insan bir canlılık belirtisi arıyor, ama bulamıyordu. Terkedilmiş topraklar, görenleri düşmanın verdiği moral bozukluğundan, daha büyük bir üzüntüye sürüklüyordu.

“Görünürde ne araba vardı, ne yaya, ne de atlı... sürülmüş tarlalar da bomboştu. İnsanlar topraklarını yüzüstü bırakıp hayvanlarını alarak yol boyunu sanki boşaltmışlar, uzak tepelerin arkasına saklanmışlardı. Rüzgârın denizden sürüp getirdiği kalın bulutlar bu bırakılmış ovaya, düşman ordusu gibi çöküyor, havayı sömürüp göğşe çekerek, yer yer boşluklar bırakıyormuş gibi, insanın ciğerlerini sıkıştırıyordu.”⁸⁸

Halkın desteği bu tür direniş hareketinde çok önemlidir. Çünkü işgalcilerin ilerlemesini durdurmak için herkesin birlikte hareket etmesi gerekir. Bu güç birliği sayesinde çağdaş sömürücülere cevap verilebilirdi.

“- Ağalar, memleketimize düşman girdi. Ne mal, ne ırz, nede can bıraktı. Bizler düşman kovmak için dağa çıktık. Tabii olarak henüz memleket resmi hazinesinden bizi besleyemez. Bizi düşmanı kovuncaya kadar siz besleyeceksiniz. Bilirsiniz ki ben fukara ahaliden ne para alır, ne de mahiyetime aldırım. Öyle diğer çeteler gibi aklımıza gelen parayı da istemeyiz.”⁸⁹

Halk, Yunandan korkuyordu ve bu nedenle yapmaları gereken işleri bile yapamaz hale gelmişti.

“Pek çok sürmeden kasabaya geleceklerdi. Ahali, Yunan neferlerinin korkusundan tarlalarına, hatta bahçelerine erken ve yalnız geledikleri için bütün bu mamur ve şen bahçelerin üstüne, terkedilmiş, köhneleşmiş bir hava yerleşmişti.”⁹⁰

⁸⁷ Kemal Tahir, Yorgun Savaşçı (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 367.

⁸⁸ Aynı, s. 382.

⁸⁹ Halide Edip Adıvar, Vurun Kahpeye (İkinci basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s.32-33.

⁹⁰ Aynı, s. 49.

Yunan'ın yaklaştığı, kendi topraklarını işgal edeceği haberleri yayıldıkça, halk büyük bir telaşa düşüyor, can korkusundan ne yapacağını şaşırıyordu.

“-Yunanlılar geliyor!- Kasabanın bir başından öteki başına kadar bu dehşet haberi karayel gibi esti, geçti. Bu haberi kim kimden duymuş, nasıl yayılmış, doğru mu, değil mi, kimse sormuyordu. Ak sakallı ihtiyarlardan üç yaşında çocuklara kadar herkesin iptidai bir can korkusu içinde başını, aklını kaybetmişti. Ne yapacaklardı? Kaçacaklar mı? Kalacaklar mı? Tehlikeden nasıl başlarını kurtaracaklar? Bilmiyorlardı.”⁹¹

Anadolu'da yaşananlar şu cümlelerle tasvir edilmekteydi:

“O, temsil edemediği bir tarzda ruhunun tevsii ettiğini, görünür görünmez bir hava gibi memleketi baştan başa istila ettiğini duyuyordu. Aynı dakikada ocağı tütmeyen, kerpiç evlerin hepsinin içinde ağlayan kadınları, sokaklarda mütemadi bir korku ile dolaşan ihtiyar heyulâlarını, viranelerde ayakları çıplak, nihayetsiz bir ıstırap ve meşakkat içinde ağlayan, sürünen avare ve kimsesiz çocukları görüyordu.

O, yüzlerce yerde aynı dakikada hep salonları, dayak yiyenleri, ölenleri, Yunanlılar'ın, Kuvayi Milliye'nin hayatın, bin bir kör kudretinin mütemadiyen mihnet ve işkence içinde tuttuğu halkın hepsini teker teker görüyor, onlarla beraber(miş) gibi, seslerini işitiyor, yüzlerinin derin ve değişmez ezalarını görüyor, hepsiyle beraber duyuyor ve yaşıyordu. Bu, öyle muazzam ve korkunç bir hâile idi ki, bu öyle beşeri bir yangın ve salgın idi ki, bunun içine birdenbire dalan, kafasını ve benliğini kurtarıp bir şey düşünemiyordu.”⁹²

Halkın ayaklanıp, düşmanı yurttan atacağına duyulan inanç, bütün romanlarda göze çarpan bir olgudur.

“Ayşe, halk ihtilaline ümidini bağlamıştı. Dağlarda dövüşen efelerini, genç İzmirliileri çok seviyor. İhsan bu işi daha asker gözüyle görüyor.

- Ancak bunu muntazam bir ordu halleder, diyor.

- Muntazam ordu Yunanlıları değil, İngilizleri bile yenmişti. Fakat İstanbul'da darmadağınık hala birkaç kumandan var. Ah ordu bir mucize gibi çıksa da

⁹¹ Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye* (İkinci basım, İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 65 - 66.

⁹² Aynı, s. 108.

Yunan'ı mutlak halkın isyanı bir daha Anadolu'ya gelemes bir hale koymalıdır, diyordu.”⁹³

Halkın bu direnişindeki haklılığı ve bu hareketi ne kadar istekle yaptığı gene aynı romanda şu cümlelerle ifade edilmektedir:

“İsyanlarının felsefesi meşru ve açıktı. Memleketlerine hakları olmayarak, mütareke diye aldatarak birtakım yabancılar sokulmuşlar, soyuyorlardı. Harp malzemesini tedarik ne kadar müşğul ve uzun olursa olsun gülerak yapıyorlardı.”⁹⁴

Halk korkunun pençesine yakalanmış, her şeyden korkuyordu. Çünkü bir yanda düşman tehlikesi, diğerk yanda kendisine “Halife Ordusu” adı veren, Anadolu'daki hareketi bastırmak için kurulmuş bir grup çapulcu vardı. Her iki taraf da köylü için zararlı idi.

“Öğle üstü köye yaklaştık. Önü ağaçlıklı, yolları tozlu köydü. Birkaç kadın köyün menfezlerinde durdular. Elleriyle gözlerini siper ederek bize baktılar. Biz hayli uzaktık, birdenbire geriye koşmaya başladılar. Ne oldu bilmiyorum, köyde birdenbire bir panik havası esti, evlerden çocuklar, kadınlar fırlıyor, uçuyor, koşuyor; kazlar, tavuklar kanatlarını çırparak, bağrışıyor; köpekler, bu çocuk, kadın girdabı köyün etrafında müthiş bir süratle dönüyordu. İhsan dört nala gitti, haykırdı:

- Binbaşı İhsan kuvvetleri, korkmayın!

Şimdi köy halkı yeldirmeleri uçararak İhsan'a doğru koşuyorlar. Yalın ayak genç kızlar atının dizginini yakalamış, kimi mahmuzuna dayanmış, yüzlerini ona emniyetle, muhabbetle çevirmişler, tehlikesiz ve dost, hepsi bir ağız konuşuyor. Yalnız 'panik'in bittiğini anlamayan iki şaşkın tavuk hala kanatlarını çırparak toz kaldırıyorlar. İhsan hayvanından atladı, hayvanı yürüyor, arkasında genç, ihtiyar, kadın, çocuk geliyor. Onun adamlarından bir ikisi zaten siyah yeldirmeler arasına dalmaya gitti; o köyün adamlarından olacak. Köy bizim kuvveti benimsemiş, kendisinin addetmiş olacak, yalnız yabancı bir kuvvet zannıyla zihinleri perişan olmuş, çünkü Halife kuvvetlerinin eline düşse köy her halinde hak ile yeksan olacak.”⁹⁵

⁹³ Halide Edip Adivar, Ateşten Gömlek (Üçüncü basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 47.

⁹⁴ Aynı, s. 70-71

⁹⁵ Aynı, s. 75- 76.

Ancak kazanılan zaferlerden sonra Anadolu'da tekrar güven havası canlanmaya başlamıştı. İlâveten, Ankara'nın Anadolu'daki etkisi artınca, halk artık kendini daha güvende hissediyordu.

“Milli hükümetin başarısını duyunca sevinçten yüreğim hopluyor.

- Her şey buna göre... ben Kalecik'ten Ankara'ya üstümde iki bin lira emanet parayla geldim. Yolda kah yaya yürüdük, kah yattık. Elhamdülillah, kılıma dokunan olmadı. Her taraf güven içinde.”⁹⁶

Bu halk, yokluktan bir destan yaratmıştı. Öyle bir destan ki, kendine güvenmeyen, **“Bizim elimizde cephaneye yok”,** diyenleri, bu dediğine pişman eden, utandıran bir destan. Elindekini, avucundakini gene kendi yurdu için ortaya koyan bir destan. Savaşmaktan korkan, çirkin propagandalara inananlar da var halkın içindeydi. Ama çoğu Mustafa Kemal'e ve Milli Mücadele'ye inanmış, yollara düşmüştü.

“Geçenlerde bir cephanenin cepheye nasıl taşındığını gördüm. Uzun bir kağıt kfilesi... Ah, ne hazindi, bu kağıt kfilesi...Gacı, gacı... Ve sıkıca mandaların kalça kemikleri o kadar sivrilmışti ki, yer yer derilerini delmişti. Bu deliklerin üstünde sineklerin yüzlercesi kalkıp yüzlercesi konmaktaydı. Kfileyi yöneten insanlar ise sineklerin azmanı gibidir. Ne şekilleri insan şekline, ne yürüyüşleri insan yürüyüşüne, ne sesleri insan sesine benzer. Bu iki direk, iki tekerlekten ibaret arabalar sanki onların uzuvlarına bitişiktir. Bunların içinde yatarlar. Döşekleri, yorganları, yiyecek ve içecekleri bunların içindedir. Kaplumbağanın kabuğu belki kaplumbağadan ayrılabilir. Fakat bu arabaları o adamlardan ayırmanın imkanı yoktur.

Bitmez tükenmez Anadolu yollarında, dereler, tepeler aşarak, yokuşlar çıkıp inişler inerek, dikenlikler ve kayalıklar arasından geçerek hazin hazin yürüyen kocaman acayip kaplumbağalar... Siz, aynı zamanda, Türk köylüsünün yırtık pırtık eşyaları arasında, emsalsiz bir savaş alanında birer destan eşyası da taşıyorsunuz. Onun için uzaktan uzağa bana mitolojik hayvanlar gibi görünüyorsunuz.”⁹⁷

“Bu, kirli, pırtık yorgana sarılı şey ne? Bir top arabası... Ta orada, o hendeğin içinde birikmiş insanlar ne yapıyorlar? Bunlar, bir manda leşini yüzmekle meşguldür. Ne için? Derisinden askere, çarık olur.

⁹⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 93.

⁹⁷ Aynı, s. 94-95.

Düşmanlar ise, üzerimize sağlam İngiliz kunduralarıyla yürüyorlar. Top arabalarını, etrafı keten bezlerle örtülü Berliez kamyonları içinde bir put gibi taşıyorlar.

Lakin, işte, asıl bu gördüğüm şeyler için zafere inanmalıdır. Türk askeri manda leşlerinin derisinden çarık yapıp giyiyor. Türk köylüsü, top arabalarını kendi yorganına sarıp taşıyor, işte, bunun için inanmalıdır. İşittim, Eskişehir’de demiryolu raylarını söküp eriterek top kaması yapanlar varmış. Geçen gün, yakın istasyonların birinde bir trenin kömürsüz nasıl yürütüldüğünü gördüm: Tren durur durmaz hemen bütün yolcular inip etrafa dağılıyorlar, rastgeldikleri ağaç dallarını kesiyorlar ve getirip lokomotif platformuna yığıyorlardı.”⁹⁸

“Karşıdan yüklü kağnılar göründü. Toz toprak içinde, birliklere cephane ve erzak taşıyorlardı. Başlarında askerler vardı. Kağnılarının sahibi köylüler, kadın erkek, yokuşlarda arkadan itiyorlar, inişlerde geriye çekiyorlar. Sandıklar, çuvallar yığılıydı. Öküzler mandalar, boyunları kat kat olmuş, asılıyorlardı boyunduruğa, ağır tekerleri döndürmeye çalışıyorlardı. Sonra bir koşulu birlik gördüler. Katırlar kocaman topları çekiyorlardı. Yepyeni toplardı. Uzun namluların ağzı meşin kapaklarla kapatılmıştı. Arkalarında mermi yüklü arabaları vardı. Kol kahlığında uzun mermiler donuk donuk parlıyorlardı.”⁹⁹

Halk artık verdiği bu mücadelenin karşılığını almaya başlar. Bu durum ülke içindeki ümitleri daha da artırır.

“Lakin, işte subaylar ‘mutlaka yeneceğiz’ diyorlar. İnönü, yeni bir devrin başlangıcı değil mi? Türk ordusu orada yüzyıllardan beri kaybettiği geleneğine tekrar kavuşmadı mı?”¹⁰⁰

Anadolu’da görülen bir diğer manzarayı asker kaçakları oluşturmaktaydı. Vatanını savunmaktan kaçan insan manzaraları... Bunlar, başlangıçta ülkesini savunmaktan çekinen halktan insanlar kadar, üzücü bir durum yaratıyordu. Hep görülen bir manzara. Ama bu kaçanlar ülkeleri tamamen işgal edilip, Anadolu tam bir sömürge haline geldiği zaman daha nerelere kaçacaklardı?

“- Candarmanın şimdi, çok işi var. Uygunsuz adamlar türemiş. Dün, ben de üç tane asker kaçağı gördüm.”¹⁰¹

⁹⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 116.

⁹⁹ Talip Apaydın, *Vatan Dediler* (Birinci baskı, İstanbul: Yalçın Yayınları, 1981), s. 275.

¹⁰⁰ Karaosmanoğlu, *Ön. ver.*, s. 95.

¹⁰¹ Karaosmanoğlu, *Ön. ver.*, s. 136.

“Düşmanın bir genel taarruza geçeceğinden bahsedildiği şu sıralarda bu askerden kaçma şayiaları benim ruhumu bulandırıyor. 93’ten beri sökülen bu cephe, 93’ten beri durmaksızın devam eden bu bozgun, nerede sona erecek? İşte vatanın son sınırlarındayız.

Bu, artık son savunma hattımız değil mi? Bunun bir adım gerisi var mı?”¹⁰²

Halk ilgisiz gözüküyor. Onun yerine canını verenlere karşı hiç tepki vermiyor. Hatta bu durumdan hiç utanmadığını, Kemal Tahir şu cümlelerle ifade ediyor:

“Kaç gündür, milletin ilgisizliğinden yakınıyorsunuz da... Oluyor böyle donakalmalar... Sizin yerinize başkalarının ölüme atıldıklarını gözlerinizle gördüğünüz halde, ilgisizliğinden utanç duymuyorsunuz. Bundan onuru yaralanmayanları nasıl uyandıracaksınız? Dürtüşlemenin hiç bir çeşidi sökmez ki...”¹⁰³

3. 5. 3. 1. Ankara

Ankara, Anadolu’da parlayan bir yıldız, herkesin gitmek istediği bir merkez olarak canlandırılmaktadır. Ancak yaşanan karmaşa da belirtilmektedir. Devamlı asker yollanan, kalabalık Ankara, romanlara şu şekilde yansır:

“- İcinizde Ankara’yı gören var mı?

Bir aşar memuru görmüş.

- Sivrihisar’a tayin edilmeden önce Kalecik’teydim. Oradan geçtim. On, on beş gün kaldım. Fena yer değil. Ama, suyu yok, yeşillik yok. Hem öyle pahalı, öyle pahalı ki...

Bekir Çavuş, geçenlerde Polatlı’ya kadar gitmiş.

- Gördüm, diyor, trenler Ankara’dan Eskişehir’e kadar boyuna asker taşıyor ve Eskişehir’den Ankara’ya vagon dolusu erzak gidiyordu.

Muhtar:

- Hep büyükler oraya toplanmış, dedi.”¹⁰⁴

Ankara, bir umut ışığıdır. İstanbul büyük ölçüde umutsuzluğun başkentiyken, Ankara Türk halkı için umudun parladığı bir merkezdir. İstanbul Hükümeti, Anadolu’da filizlenen direnme hareketini sabote ederken, Ankara bu hareketi örgütlemek için

¹⁰² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 136-137.

¹⁰³ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 467.

¹⁰⁴ Karaosmanoğlu, *Ön. ver.*, s. 92.

inanılmaz bir mücadele veriyordu. Bu durum Milli Mücadele'den onlarca yıl sonra yazılmış bir romanda, şu cümlelerle ortaya konuyordu:

“Ve bugün tekerlek kırılmıştı. Ümit artık İstanbul'da değil Ankara'da idi ve bu ümit pırl pırlıdı, muhteşemdi, insanı hayata yeniden kavuşturacak kadar kudretli idi. Ali emmiye *'zaferi görmeden ölür müyüm len!'* dedirtecek gibi birşeydi.”¹⁰⁵

Ankara, direnişin merkezi olmada önemli bir yol kat ediyordu. Bu yolda başlarda belki tam düzenli bir karargah portresi çizmiyor ama gelecekte bu hale döneceğinin işaretlerini veriyordu. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen ve kurtuluş hareketi için çalışan insanlarla dolu bu şehir... Bunlar belki tam anlamıyla örgütlenmemişlerdi, ama gene de çok önemli başarılar kazanıyorlardı.

“Bir kere Ankara umduğu ve sandığı gibi kuvvetli düzenin merkezi değildi, fakat umduğundan da sandığından da çok daha büyük, çok daha önemli bir karakter kazanmaya istidatlı görünüyordu. Bunu sezmek Küçük Ağa'nın başını döndürdü.”¹⁰⁶

“Ankara bugün için tasnifi yapılmamış bir kitap deposuna benzetilebilirdi, karmakarışık bir yığınak halindeydi. İnsanlar, insanlar, insanlar vardı, bunlar da ani bir göçten sonra bir salona doldurulmuş kitapları andırıyorlardı. Aralarında şaheserler bulunuyor, bilgi ve usul verenleri, yardımcıları, fakat aynı zamanda pek beyhudeleri, hatta pek zararlıları da bulunuyordu. En faydalısının belki de bir cildi bambaşka bir köşede idi, aralarında fasikülleri bile oraya buraya sıkışmışları olabilirdi. Ve asıl önemlisi hiç biri bulunması gereken yerde değildi, o onun, o da berikinin yerini almıştı, bu şunun yanında olacak iken, gidip kendisiyle ilgisi ilişkisi gösterilemeyecek birinin altına girmişti. Kısaca söylemek gerekirse bu durumuydu ona bir değer biçmek güçten de fazla bir şeydi, insana imkânsız geliyordu.

Ama Küçük Ağa aynı sohbetten anlamıştı ki, bu karmakarışık şehirde, cephedekine eşit bir de tasnif, düzenleme çabası vardı. Ve bu yine cephedekine eşit bir ölüm kalım önemi taşıyordu. Kolayca söylenebilirdi. Burada da -cephede olduğu gibi- Yunan vardı. İstanbul vardı. Kuvayi Milliye vardı, ordu çekirdeği vardı. Kuvayi Seyyare ve çeteler vardı, hatta bütün grafiği ve bu grafiğin buhranları ile birlikte İstanbul'lu hoca vardı; hepsi de tasnifi kendine göre

¹⁰⁵ Tarık Buğra, *Küçük Ağa* (On altıncı basım, İstanbul: Ötüken Neşriyatı, 1997), s. 399-400.

¹⁰⁶ Aynı, s. 468.

yapmak için didiniyor, sonucu kendi anlayışının yönüne çevirmek istiyordu. Kısacası savaş burada da aynı hızı, aynı karakteri taşımakta idi.

Kitaplar kendi köşelerini bulabilecek, her köşe kendi içinde doğru sıralamayı bulabilecek miydi? Bu mümkün müydü?

Küçük Ağa tam bir dua psikolojisi ile;

-‘*Bu olmalıdır*’ diye mırıldandı. Zira kurtuluş cepheden çok ve cepheden önce buna bağlı idi.”¹⁰⁷

Bu durumdan yararlanmak isteyenler olduğunu da görebiliyoruz. Çünkü her zaman karmaşayı kendi çıkarlarına alet eden, mevcut durumun açmazlarından yararlanmak isteyenler çıkabilir. Ankara’da da böyle kimseleri, Milli Mücadele sırasında görmek mümkündü. Bu şehirde gizli bir mücadele vardı ve bu mücadelenin galibini belirlemek mümkün değildi.

“Bu yapısı içinde Küçük Ağa biliyordu ki büyük sarsıntı ve çalkantı devreleri vurguncuları çok şiddetli ilgilendirmektedir. Vurgunla zengin olmak, emeksiz ve liyakatsiz mevki edinmek isteyenler böyle devrelerde pınarın başında kümeleniyorlardı. Böyle olunca da -kitapların tasnifi- post ve servet avcıları ile hakiki iyiniyet erbabının ayırt edilmesi çok güçleşirdi. Üstelik birinciler dalavere ile, hile ve iftira ile ikincileri yıpratmaya çalışır, savaşların en vahşisi, en kallesi suyun altında, fakat gaddarlığı azalmadan, ara vermeden devam eder giderdi.”¹⁰⁸

“Boşuna çaba, zira Ankara’yı saran keşmekeşin kaderini kestiremedikten sonra gelecek için ne söyleyebilirdi? Önemli olan, bu şehirdeki gizli savaşın nasıl biteceğini kestirebilecekti.”¹⁰⁹

“Ankara” adlı romanın kahramanı olan Selma’nın gözü ile Milli Mücadele sırasındaki Ankara, diğer ülkelerin başkentleriyle karşılaştırılamayacak kadar sönük kalıyordu. Mustafa Kemal’in yaşadığı yer bile böyle bir lider için iddiasız ve sadeydi ki böyle bir şehirden kısa zamanda şimdiki Ankara’nın doğmuş olmasını büyük bir mucize olarak kabul etmek gerekir. Tabi bu değerlendirmenin İstanbul’dan gelmiş bir hanıma ait olduğunu hemen belirtmeliyiz.

“Binbaşı Hakkı Bey atını durdurdu ve eliyle o görülen binayı işaret ederek:

‘İşte, Paşa’nın evi burası...’ dedi.

¹⁰⁷ Tarık Buğra, Küçük Ağa (On altıncı basım, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1997), s. 468- 469.

¹⁰⁸ Aynı, s. 470.

¹⁰⁹ Aynı, s. 470.

Selma Hanımın yüreği ağzına geldi. Gerçi Milli Hareket başının Ankara’da ne kadar sade yaşadığını biliyordu. Fakat, bu sadeliğin derecesini kendi gözleriyle ölçerken bir mucize karşısında gibi hayret ve heyecana düşmüştü. Ne! Bütün dünyanın kendisinden bahsettiği Adam, bu kayaların dibindeki taştan kulübede mi oturuyor? Genç kadının gözleri önünde, Londra’da Westminster sarayının Paris’te Elysee’nin, Washington’da Whitehouse’un resimlerde gördüğü muazzam ve muhteşem silüetleri tecessüm etti. Bunların yaldızlı tavanları altında, belki şu dakikada, şu kulübede oturanın adı söyleniyordu. Bu kulübenin sahibi mi? Mustafa Kemal şüphesiz o bile değildi?”¹¹⁰

Selma’nın bu karamsar değerlendirmesine karşın, Ankara’nın, ümitlerin doğduğu, her şeyin başlangıcı olduğu düşüncesi gene aynı romanın kahramanlarından olan Binbaşı Halit Bey’in şu sözleriyle dile getirilmiştir:

“... Ankara, bizim için emsalsiz bir ‘enerji’ mektebi olmuştu. Sarp, yalçın ve çetin Ankara, içinde her rahattan mahrum olduğumuz, içinde zahmet, meşakkat çektiğimiz Ankara, bize sabrı, tahammülü ve inkişafımıza engel bütün zıt kuvvetlerle geceli gündüzlü çarpışmayı öğretiyor, sert bir örs gibi irademizi durmaksızın döğüyor, Nietzsche’nin dediği gibi burada ‘*Muttasıl kahramanca ve tehlikeyle yaşıyoruz.*’ Bundan güzel hayat olur mu? Dünyanın hangi noktası buradan daha enteresandır?”¹¹¹

Selma’nın baktığı bakış açısının tam tersi bir bakış açısı ile Ankara’ya bakan Binbaşı, Ankara’yı tüm Anadolu’ya enerji yayan bir merkez olarak görmekteydi.

Yabancı bir gazeteci gözüyle Ankara şehri, Mustafa Kemal’in yaratmak istediği değişimlere kaynaklık edebilecek ihtişama sahipti.

“Evelyn terasta manzarayı seyretmeye gitti. Bozkırdan bakıldığında ezici bir ihtişama sahip olan görüntü, Çankaya’dan çok daha insancıydı; çünkü Evelyn buradan Ankara Kalesi’ni görebildiği gibi, şehrin, oraya buraya saçılmış gelincikleri andıran kırmızı damlarını ve Kemal’in kurmayı tasarladığı muazzam şehrin içinde yer alacağı ağaçsız ve bomboş hektarlarca araziye açıkça görüyordu.”¹¹²

¹¹⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara* (Sekizinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999), s. 72-73.

¹¹¹ *Ayna*, s. 89.

¹¹² Catherine Gavin, *Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal* (Dördüncü Basım. İstanbul: Çivi Yazıları, 1998), s.39.

3. 5. 3. 2. İzmir

İzmir’de, Yunanlıların yaptığı işkenceyi kelimelerle anlatmak çok zordu. İzmir halkı ufacak çocuklara bile kurşun sıkmaktan geri kalmayan bir düşmanla karşılaşmıştı.

“- Peyami, dedi, Mukbil Bey’i Yunanlılar parçalamış, oğlu Hasan’a bir kurşun isabet etmiş, ölmüş. Ayşe Hanım yaralı imiş, çiftlik, İzmir’de bir İtalyan aileye iltica etmiş.”¹¹³

Bu haksız işgali yaşamış bir insan olarak canlandırılan Ayşe, yaşananları, şu cümlelerle, İstanbul’daki küstah İngiliz ve yaltakçılara haykırıyordu.

“- Siz bizden af talep ediniz. Dün mütareke yaptınız, dün silahlarımızı bıraktırdınız. Bu gün memleketimize hırsızları katileri gönderiyorsunuz ve katilleri, hırsızları, tarihi bir şerefi olan büyük donanmanız himaye etti. Yeşil İzmir’i kan ve alev içinde bıraktınız. Bakınız sokaklarda, üniformalı hırsızlar, katiller silahsız ahaliyi kurşunla, dipçikle öldürüyor. Her evden koltuğunda bir bohça, bir Yunan neferi çıkıyor. İhtiyarların başı taşla ezilmiş, siyahlı kadınlar mütemadiyen bu vahşi sürüden kaçıyorlar. Elleri bağlı masum kabileleri süngüleyerek, yüzlerine tükürerek, kan içinde sürükleyerek gemilerinizin önünden geçiyorlar. Haydutluğu alkışlamadığı için işte namuslu bir adamı parçalıyorlar, bir sürü Yunan askeri onu kendi kapısının önünde bağırarak, söverek parçalıyorlar. Sırf eğlence için beş yaşında bir çocuğa nişan alıyorlar. Zavallı yuvarlak küçük mahluk! Siyah gözlerinde yaşlar kurumadan kalbinden vuruldu, nişan o kadar iyi alındı ki, küçük dudaklarında ‘anne’ diye bir şikayet bile çıkmadı.”¹¹⁴

3. 5. 3. 3. Konya

Anadolu’nun her yeri işgale uğramıştı. Bazı büyük şehirler, bu işgalin ve direnişin boyutlarını göstermede önemli merkezler oluşturmaktaydılar. İstanbul gibi farklı eylemlere sahip olan şehirler... Bunlar içinde bir kısım halk, bir anda işgalcilere karşı koymak için ayağa kalkar, bir kısım halk, “bekleyelim, ne olacağını görelim”, mantığı ile bekler. Türkler böyle ikilem içindeyken, azınlıklar da işgallere karşı duydukları sevinci ortaya koyan taşkın hareketlerde bulunuyorlardı. Konya bu konudaki

¹¹³ Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek* (Üçüncü basım, İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 22.

¹¹⁴ *Aynı* s. 39.

örneklerden biri sayılabilir. Burada İstanbul Hükümeti taraftarı olan devlet adamları, halkı yanlış yönlendirip, direniş hareketine zarar vermeye çalışmışlardı.

“Konya Valisi Cemal Bey İstanbul’lu Hoca’ya çok yakınlık gösterdi, bunu da bütün Akşehir bilirdi. Vali’nin bir kuvva kumandanı geliyor diye, önce hapis hanedeki katil ve canileri silahlandırıp ortalığa salıvermesi, sonra da bırakıp İstanbul’a kaçması çok kötü tesirler uyandırmıştı. Habere inanmayanlar bile vardı. Fakat hadiselerin tafsilâtı gecikmedi. Cemal Bey haydutlardan bir muhafız kıt’ası kurunca halk ayaklanmış, o serseri güruhu da dağılıvermişti. Şimdi valiliğe halkın seçtiği Hoca Vehbi Efendi bakıyordu ve Konya artık İstanbul’u tanımıyordu.”¹¹⁵

3. 5. 3. 4. Bursa

Anadolu’nun diğer önemli illerinde yaşananlar Bursa’da da yaşanmakta idi. Aynı bezginlik, askerlere karşı duyulan aynı kuşku ve gene aynı bozguncu propagandanın yıkıcı etkileri...

“- Son günlerde bozguncu dedikodular büsbütün arttı. Toplayabildiğimiz erleri elde tutamıyoruz. İşe yarar subay da kıt... Kirmasti, Gönen, Biga dolaylarında bütün eli silah tutanlar çetelere girmişler. Hoca kılıklı adamlar köy köy gezerek Kuvayi Milliye’yi kötülüyorlar. İttihatçılıkla suçluyorlar efendim.

- Bursa’nın içindeki durum nasıl?

- Millet askerliğe karşı soğuk... En güvenilenler bile vuruşmayı göze alamıyor.

Müdafaayı Hukuk bir türlü gelişemiyor efendim!

-Umutsuzluğa kapılmayınız. Burda, birliklerin kadrolarını kolaylıkla dolduruyoruz. Tren yollarımızı düşmanlardan temizledik. 24’üncü Tümenin tam kadrolu alayları kendi trenlerimizle Eskişehir’e doğru iniyorlar. Pek yakında Bursa’ya birlikler ulaşacak... O zaman her şey düzelir...”¹¹⁶

¹¹⁵ Tarık Buğra, *Küçük Ağa* (On altıncı basım. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1997), s. 212.

¹¹⁶ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 390.

3. 6. KURTULUŞ SAVAŞINI BİRİNCİ DERECEDE İŞLEYEN ROMANLARDAKİ KAHRAMANLAR

3. 6. 1. Kadın Kahramanlar

Kurtuluş Savaşı'nı birinci dereceden işleyen romanlarda kadın kahramanların fazlalığı dikkat çekmektedir. Bazılarında, ön planda olup olayları yönlendiren, bazılarında ise geri planda, ama önemli mesajlar veren bayan kahramanlar görülmektedir.

Bunlardan, Halide Edip'in hem **"Vurun Kahpeye"**, hem de **"Ateşten Gömlek"** adlı romanlarında farklı, iki önemli kadın kahraman göze çarpmaktadır. **"Vurun Kahpeye"**deki Aliye, yeni bir kadın tipini canlandırırken; toplumu yönlendiren, yanlış ve eski zihniyeti yıkabilecek güçte bir kahramandır. Bir öğretmen olan Aliye, gönderildiği Anadolu kasabasına, yeni Türk kadın tipini tanıtmaktadır. Öyle bir tip ki, yüzünü peçe gibi bir bezle kapamayan, öğrencilerine çağın yeni metotlarıyla yaklaşan ve vatanseverlikle ilgili bilgiler aşılayan bir öğretmen. Ancak bu özellikleri nedeniyle Aliye öğretmen, kasabada eski zihniyetin temsilcisi, bir imamın nefretine hedef olan bir karakteri temsil etmektedir. O halkın sevgisini kazanan, fakat kendine atılan iftiraların sonucunda gene aynı halkın attığı taşlarla ölen, Anadolu'daki binlerce şehitten birisidir.

"Aliye kasabaya muallime olarak geldi. Yüzü, henüz açılmayan bir gül guncasının mahcup kırmızılığını, çekingen güzelliğini taşıyordu. Pembe, ince yüzü üstünde iki kocaman menekşe gibi siyah kirpikli gözleri , küçük bir çocuk burnu, yüzünün bütün bu mütereddit ve cazip inceliğiyle tezat yapan bir nar çiçeği guncası gibi garip bir ağzı vardı. Biraz yumuşak ve kıvrıkcık siyah saçları, itina ile örttüğü sıkı, siyah baş örtüsünün altından şakaklarına, ensesine boşanıyor, yanaklarına, boynuna dökülüyordu.

Aliye, rakik gözlü, enli omuzlu, Yemen'den Kafkas'a, Kafkas'tan Suriye'ye geçmiş ve kaybolmuş kahraman, fakat isimsiz ve talihsiz bir yüzbaşı ile dal gibi narin, zavallı ve hassas Fatihli bir verem kadının çocuğu idi. Asker babası ona henüz inkişaf etmeyen deruni kudretini; verem anası, veremlilerin ezeli ve marazi hassasiyetini vermişti. Anasını çok küçükken kaybetmiş ve bütün çocukluğu Darülmuallimat'ın tahta sıraları etrafında geçmişti. Bütün yetim kızlar gibi şifasız bir şefkat ve muhabbet ihtiyacı, yine bütün kimsesizler gibi şefkat ve muhabbet ihtiyacı, yine bütün kimsesizler gibi her nazardan kendi ruhuna kaçan, gömülen çekingen ve sumut bir ruhu vardı. Annesi öldükten sonra babasının izini

Kafkaslar'da kaybetti ve bütün sevmek ihtiyacını serhademe Güllü Kadın'ın ihtiyar ve tembel kedisine inhisar ettirdi. Son senesinde asabi ve ateşli bir genç muallimenin '*Anadolu'da çalışınız*' telkinini, herkesin bir moda diye sadece bahsedip münakaşa yürüttüğü bu fikri, ruhuna yakıcı ve müspet bir emel olarak yerleştirdi. Şahadetname alır almaz taşrada iş almak için Maarif'in koridorlarında dolaşmaya başladı. Fatih'te fakir ve ters, ihtiyar bir Hala'nın evinde oturuyordu. Basit bir yağmurluk içinde dalgalanan ince vücudunun, siyah baş örtüsü içinde hassas bir çiçek gibi açılan güzel başının davet ettiği, cezbettiği ilan- ı aşklar ve takipler onu alakasız bıraktı. Maarif'in koridorlarında iş bekleyen yorgun ve meyus yüzlü muallimelerin taşra hizmetinden, vebadan ürker gibi kaçan, İstanbul'da bir yer bulabilmek her zillate katlanan tavırlarına istifafla baktı. Nihayet hiçbir kimsenin gitmediği (...) kasabasının münhal muallimliğini kendisine verdikleri zaman tek ve esnek bir sandıkla Haydarpaşa'dan trene bindi, gitti."¹¹⁷

"Ateşten Gömlek" in Ayşe'si de, Aliye'yi andırmaktadır. O da iyi yetişmiş, ancak bu yönünü, diğer batı hayranı kadınlar gibi sergilemek çabasında olmayan bir kimsedir. Eşini ve oğlunu, İzmir'in işgali sırasında, Yunanlıların hain saldırıları sonucunda kaybeden Ayşe için tek hedef, bu şehri düşmanlardan kurtarıp, eşinin ve oğlunun kanını yerde bırakmamaktır. Ayşe'nin tek düşüncesi Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasıdır. Bu nedenle Ayşe kendine aşık olan insanların bu duygularını hep görmezlikten gelmektedir. Onun Milli Mücadele'nin başarısı için ortaya koyduğu mücadele, Türk kadınının Milli Mücadele'deki fedakarlığını bizlere yansıtan, önemli bir belge niteliğini taşımaktadır. Ayşe, cephede hemşire olarak bu mücadeleye dahil olur ve vatanın bağımsızlığı uğruna canını verenlerle birlikte azim ve kahramanlığını ortaya koyar.

Her iki romanda Halide Edip, büyük ölçüde kendini bizlere tanıtmaktadır. Bu karakterler Halide Edip'in kişiliğine ilişkin özellikleri ortaya koyduğu gibi, kendisinin Milli Mücadele sırasındaki çabalarını da bizlere yansıtmaktadır. Bu romanlardaki kadın kahramanlar, kadın oluşlarından ziyade, Milli Mücadele'ye canlarını feda edecek kadar bağlılıklarıyla dikkat çekmektedirler. Ayşe ile Aliye'nin, Halide Edip'in duygu ve düşüncelerini roman yoluyla bizlere yansıtan karakterler olduğunu düşünürsek, bu iki

¹¹⁷ Halide Edip Adıvar, *Varun Kalkpeye* (İkinci basım, İstanbul: Özgür Yayıncılık, 1998), s. 1-2-3.

romanın Milli Mücadele'yi yansıtmada göstermiş olduğu üstün başarıyı, her iki karakterin çizmiş olduğu doğal portreye bağlayabiliriz. Bunlar fikirleriyle ve vatanın kurtuluşu için fedakarlıklarıyla dikkat çeken kahraman kadınlardır.

“Artık sadece aşk unsuru olmaktan çıkan kadın, fikirsel yanını ön plana koyar. Adeta kadınlık tarafını geri plana atar. Tıpkı Halide Edip'in kendi hayat hikayesinde olduğu gibi kadınlar, erkeklerin yanında ulusal dava ya da kutsal hedef uğruna düşmanlarla savaşan yurtseverler olarak görünürler. Kaya (Yeni Turan), Ayşe (Ateşten Gömlek) ve Aliye (Vurun Kahpeye) bu dönemin idealist ve yılmaz sembolleridir.”¹¹⁸

“Ayşe, İstanbullu gençlerin gözünde İzmir'in ve kurtuluşun sembolüdür. Peyami ve arkadaşı İhsan, Ayşe ile birlikte Kuvayi Milliye'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçerler.

Peyami ile İhsan, hastabakıcılık yapan Ayşe'yi içten içe sevmektedir.”¹¹⁹

“Romanın önemli kahramanlarının hepsinin birer ateşten gömleği var. Ayşe'nin ateşten gömleği İzmir'in kurtuluşudur.”¹²⁰

“Ayşe, bir şahsiyet olarak değil bir timsal olarak ele alınmıştır. Kocas ve oğlunun öldürülmüş olmasından başka hiç şahsi meselesine yer verilmez. O, sadece İzmir'i düşünür. İhsan'ın ve Peyami'nin kendisine aşık olduğunu bildiği halde, umursamaz.”¹²¹

“Ayşe'de Halide Edip'den önemli izler var. hatta Ayşe, Halide Edip'in romandaki timsali ve temsilcisidir. O'nun Milli Mücadele'deki görevini Ayşe yapar; işgal, kurtuluş, Ankara , İstanbul hükümeti hakkındaki görüşlerini Ayşe dile getirir.”¹²²

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Ankara” adlı romanını Milli Mücadele ile birinci dereceden ilgili romanlar arasında sayabiliriz. Bu romanda “Ankara”nın üç ayrı dönemi Yakup Kadri'nin ağzından okuyuculara tanıtılmaktadır. İlk dönem; Sakarya Savaşı öncesi; ikinci dönem; Cumhuriyet'in ilanı ve sonrası; üçüncü dönem ise Cumhuriyet'in ilanından sonraki on beş, yirmi yıl içerisindeki Ankara'dır.

¹¹⁸ Gönül Ağbaba, Halide Edip Adıvar Hayatı- Sanatı- Eserleri (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1997), s. 23.

¹¹⁹ Ziya Bakırcaoglu, Türk Romanı (Üçüncü basım. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1997), s. 123.

¹²⁰ Aynı, s. 125.

¹²¹ Aynı, s. 126.

¹²² Aynı, s. 126-127.

Bu eserde bizlere romanın kahramanı olan Selma'nın yaşantısına paralel olarak, Ankara şehrinin küçük bir kasabadan büyük bir başkente dönüşünün hikayesi anlatılmaktadır. Romanda Ankara'da yaşayan çok değişik karakterle tanışmaktayız. Kuva-yı Milliye ruhu ile canlarını ortaya koyanlar görüldüğü gibi, sadece kendi ekonomik beklentilerini ön plana çıkaran karakterler de bu dönem Ankara'sında yaşamaktadır...

Selma, İstanbul'dan gelmiş bir insan olarak Ankara'ya başlarda tam bir uyum sağlayamaz. Ankara'nın yaşadığı fakirlik ve karmaşa hep Selma'ya garip gelmekte, oraya alışmayı engellemektedir. Ama Milli Mücadele ruhu ile dolu olan Selma, savaş sırasında Ankara'da bir hastanede hemşirelik yaparak bu mücadeleye cephe gerinden katkıda bulunur.

Bunlar Milli Mücadele taraftarı kahramanlardır. Bir de Milli Mücadele taraftarı olmayan kadın kahramanlar vardır ki, Yakup Kadri'nin **"Sodom ve Gomore"** sindeki kadınlar ve bunlardan özellikle **"Leyla"**, bir kısım Türk kadınının, zamanın şartları gereği yapmış oldukları yanlışlıkları ortaya koyar. Leyla iyi eğitim almış, zengin bir aileye mensup İstanbullu bir kızdır. Babası sayesinde, İstanbul'a giren işgalcilerle tanışıp, bunlara evinde davetler veren, toplantılar düzenleyen genç bir kızdır. Hatta bu işgalcilerden biriyle, bir İngiliz subayı olan Captain G. Jackson Read ile bir aşk yaşar. Leyla'nın evini işgalcilere açmasındaki amacı, dönemin İstanbul sosyetesindeki genel tutum ve davranışlardan geri kalmamaktadır. Onun gibi sosyete mensubu, pek çok Avrupa özentisi kimse, evlerini İstanbul'u işgal eden ve İstanbullulara kötü anlar yaşatan düşman subaylarına açmıştır. Hatta bu genel bir kural haline gelmiş, evlerini bunlara açmayan ve düşman subaylarıyla ilişki içine girmeyenler, kendi çevrelerindeki arkadaşları, komşuları ve dostları tarafından dışlanmışlardır.

Leyla da böyle, batı hayranı bir kız olarak, sosyetenin dışına itilmemek için, devamlı evinde bu tür davetler vermektedir. Yabancı askerlerin gösterdiği ilgiye paralel olarak Leyla da, bu davetlerden kendisine gurur payı çıkarmaktadır.

"Leyla'ya göre bu yabancı zabitlerle ahabplığındaki gariplik ve uygunsuzluk, aslında bu gibi arkadaşlıkların garip ve uygunsuz oluşundan değil, sırf Necdet'in de onlarla beraber düşüp kalkmak istemeyişinden doğuyordu. Genç kız nişanlısına:

- Sen de bu *'klik'*e girsen, göreceksin ki, aramızda basit *'mondanite'* gereklerini aşan hiçbir şey yoktur- diyordu. Bu kadarını da yapmağa gelince, doğrusunu

söyleyeyim, Neciciğim, elimde değil; eğlenmek istiyorum. Bu benim yaşımın hakkıdır. Sonra, sen biliyorsun, babamın her işi yabancılardır. Bu muhitteki bağlarını devam ettirmek onun için bir parça da geçim meselesidir. Bu hususta kendisine nasıl karşı koyabilirim?”¹²³

“Fakat Türk tarihinin, hatta, bu uğursuz sayfalarından bile haberi olmayan Leyla için bir İngiltere, bir büyük devletler sözünün ifade ettiği mana çok belirsizdi. Bu genç Türk kızına Türk’ün zaafı gibi Avrupa’nın gücü de hiçbir şey söyleyemezdi. Zira, şimdiye kadar bu iki varlığı birbiriyle karşılaştırmaya bile lüzum görmemişti. Onun gözünde İngiltere nasıl tanıdığı beş on İngiliz’den ibaretse, Türkiye’nin sınırı da kendi yaşadığı muhitin çemberinden daha geniş değildi. Onun içindir ki, son zamanlarda kendi bildiği memleketin dışında ve ondan büsbütün başka bir memleket ortaya çıkıverince bütün manasıyla yersiz, yurtsuz, bütün manasıyla gurbettede ve serseri bir insan haline girmişti.”¹²⁴

Yakup Kadri’nin romanındaki böyle bir İstanbul kızına karşın, Samim Kocagöz’ün “Kalpaklılar” ve “Doludizgin” romanlarındaki baş kadın kahraman Müjgan, çok farklı bir karakter çizmektedir. Babası Damat Ferit’in adamlarından olan Müjgan, buna rağmen Anadolu’daki mücadeleyi kavrayan, hatta Anadolu yararına babasının evraklarını karıştırıp, bulduğu bilgileri Talip kanalıyla Anadolu’ya ulaştıran bir İstanbul kızıdır. Bu cesaretinin yanı sıra, Mustafa Kemal’e olan hayranlığı da dikkat çekicidir. Ancak Anadolu’ya geçerken şehit olur. Fakat çabaları boşa gitmez. Türk ordusu, kazandığı başarılarla bu fedakar Türk kızının ve daha pek çok şehit gencin intikamını almış olur.

“Talip, düşünüyor, bir türlü bu genç kızın, yurt için girişilen kavgayı, böyle bütün ayrıntıları ile nasıl kavradığını anlayamıyordu. Onun içinde yaşadığı insanlar, etrafı, görgüsü, Talip’i anlamasına engel olmalıydı. Ama olamıyordu. Müjgan’ın şu son altı aydır yaptıklarını, ettiklerini, Anadolu’ya hizmetlerini düşündükçe, delikanlının aklı durur gibi oluyordu. Onun yanında Talip, kendisini basbayağı küçük, beceriksiz hissediyordu: Geçen yazdan beri, Müjgan’ın Ankara için elde ettiği bilgileri, hiç bir gizli ajan elde edememişti. En kıymetli bilgileri,

¹²³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 82.

¹²⁴ *Aynı*, s. 300.

günü gününe Talip'e getirmişti: Damat Ferit'in serhatibi babasının evrak çantasını karıştırmak..."¹²⁵

Catherine Gavin'in "**Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal**" adlı romanı ise tamamen, baş kadın kahraman Evelyn'in bakış açısı ile olaylar okuyucuya aktarılır. Evelyn, Amerikalı bir gazetecinin eşidir. Eşinin işi nedeniyle Ankara'ya sık sık gelen Evelyn, burada Mustafa Kemal'le tanışır. Kendisi de gazeteci olan Evelyn, Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'da yaşanan olaylara tanık olmuştur. Anadolu'daki kurtuluş mücadelesi, başarı ile sonuçlanınca Evelyn artık ülkesine dönmek zorunda kalır. Savaş sırasında Mustafa Kemal'le bir duygusal ilişki de yaşayan bu kadın kahramanın gözüyle, İstanbul, Ankara ve İzmir'de yaşananlar ve Mustafa Kemal'in yakın çevresindeki insanlar da tanıtılmaktadır. Gene Evelyn sayesinde, Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı sırasındaki genel özellikleri hakkında bilgi sahibi de oluyoruz.

"**Mustafa Kemal Paşa; Gazi, Mareşal, Başkumandan ve bağımsızlığı için savaştan Türkiye'nin Büyük Millet Meclisi'nin Başkanı, bu kadar etkiletilen etiketlerin ağırlığını taşıyamayacak kadar ince ve genç görünüyordu. At pantolonu ve ceketi giymiş olan bu adam, ortadan biraz daha uzun boyluydu ve başı, alışılmışın tersine, sabah gezintisi için şapkasızdı. Saçları, dikkatle kesilmiş bıyığı gibi şaşırtacak kadar açık renk; gözleri açık çelik mavisiysi.**"¹²⁶

3. 6. 2. Erkek Kahramanlar

Kurtuluş Savaşı'nı birinci dereceden işleyen romanlarda, baş erkek kahramanlar mücadele taraftarı ateşli gençlerdir. Bu gençlerin, düşmanın yurdumuzu işgal etmesine ve yaptığı haksız muamelelere karşı içleri, öfkeyle doludur.

Halide Edip'in "**Ateşten Gömlek**" adlı romanında, iki önemli erkek kahraman göze çarpmaktadır. Biri romanda geçen olayları kendi günlükleri aracılığıyla bizlere aktaran Peyami, diğeri Peyami ile aynı kadına seven İhsan'dır. Peyami, İstanbul'da annesiyle beraber yaşayan, iyi eğitim almış bir İstanbul beyefendisidir. Ayşe'ye olan aşkı uğruna Anadolu'daki mücadele hareketine katılmak üzere yollara düşer. Peyami, Milli Mücadele'ye masa başında katılmak ister, ancak Ayşe'ye göre böyle bir mücadele yetersizdir. Herkesin cephede fiilen mücadeleye katılması gerekmektedir. Bu nedenle

¹²⁵ Samim Kocagöz, *Dahudatlı* (İstanbul: Ataç Kitabevi, 1963), s. 276.

¹²⁶ Catherine Gavin, *Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal* (Dördüncü basım, İstanbul: Çivi Yayıncılık, 1998), s. 31.

yaptığı işi yetersiz gören Peyami, İhsan'ın emir eri olarak cephede Milli Mücadele'ye katılır. Sonuçta savaşta gazi olur ve başından geçen olayları hatıra defterine döküp, bizlere roman boyunca aktarır. Yazar, bize romanın sonunda , Peyami'nin aldığı yaradan dolayı öldüğü bilgisini verir.

“Ateşten Gömlek”teki diğer erkek kahraman olan İhsan, güçlü bir Türk askeridir. Kurmay binbaşı olarak doğrudan Anadolu mücadelesine katılmış bir Kuva-yı Milliye komutanıdır. Adapazarı ve civarındaki bir ayaklanmayı bastırmak için görevlendirilen İhsan, bu görevi sona erince, cephede, Yunanlılarla savaşmak için şehit düşen bir alay komutanının yerine kendisinin atanmasını sağlar. Bu görevine emir eri olan Peyami ile gider. Cephede önemli başarılar elde eder, ancak şehit olur. Her iki kahramanın ortak noktaları Ayşe'ye duydukları sevgidir.

“Ayşe'nin ateşten gömleği İzmir'in kurtuluşudur. Peyami ve İhsan'ınki, Ayşe'ye duydukları aşktır.”¹²⁷

Halide Edip'in “Vurun Kahpeye” adlı eserinde de ön plandaki kahraman, Tosun Bey adlı genç bir Kuva-yı Milliye yüzbaşısıdır. Vatanın kurtulacağı günü ümitle bekleyen ve bu noktada mücadeleye savaşarak katılan bir kahraman. Tosun Bey de, Halide Edip'in “Ateşten Gömlek” adlı romanındaki İhsan gibi, vatani için canını feda edecek kadar bu mücadeleye inanmış bir karakterdir.

“Tosun, Karadeniz sahillerinin yetiştirdiği bülend, haşin ve kartal yüzlü, mütehakkim ve güzel bakışlı bir genç yüzbaşı idi. Yunanlılar'ın İzmir'e girdiği gün, hemşehrilerinden bir çete ile dağa çıkmıştı. Kat'i bir imanı, o kadar bir kin ve isyanı vardı ki, Yunan ordusu en çok onun çetesinden ürkmüş, binaenaleyh Türk köyleri arasında da en çok onun çetesine ait mezalim hikayeleri intişar etmişti. Filhakika Yunanlılar'a müzaheretini olduğunu işittiği adamlara en çok en müthiş cezalar tayin ediyor ve kendisinin bu zaafını anlayan kasaba ve köylerdeki ağalar birbirlerini imha için, Tosun kasabalarından geçerken birbirleri aleyhine en ince tezvir ve fesat planları kuruyorlardı. Halk, o havalide birbirlerine garaz bağlarsa hep ‘Tosun Bey gelsin de ben sana gösteririm’, ‘Tosun Bey'in hışmına seni bir uğratayım da gör’, diye tehdit ediyorlardı.”¹²⁸

¹²⁷ Ziya Bakırcıoğlu, *Türk Romanı* (Üçüncü basım. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1997), s. 125

¹²⁸ Halide Edip Adivar, *Vurun Kahpeye* (İkinci basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 25-26.

Yakup Kadri'nin **"Sodom ve Gomore"** adlı eserindeki baş erkek kahraman, tam bir İngiliz düşmanı olan Necdet'tir. Necdet, eğitiminin bir kısmını Fransa'da, bir kısmını Almanya'da görmüş, romanın kadın kahramanı Leyla'nın kuzeni ve nişanlısı sayılan kişidir. Fakat Leyla gibi davranmayan, İstanbul'u işgal eden düşmanlarla aynı ortamda bile bulunmaktan nefret eden bir kimsedir.

Necdet, düşman subayları ile beraber olmaktan hoşlanmayan, fakat Leyla'ya duyduğu sevgiden dolayı bu duruma katlanmak zorunda kalan bir karakterdir. Anadolu'daki mücadeleye katılmak isteyen, ama karakterindeki ikilemler nedeniyle bunu başaramayan bir kimsedir.

Gene Yakup Kadri'nin **"Yaban"** adlı romanında, ön plandaki erkek kahraman, I. Dünya Savaşı sırasında kolunu kaybetmiş, otuz beş yaşlarında Ahmet Celal adında bir gazidir. Diğer erkek kahramanlar gibi iyi eğitim görmüş, buna karşın olabildiğince de karamsar, İstanbullu bir gençtir. İçine düştüğü durumdan, İstanbul'un ortamından uzaklaşmak ve hayalindeki Anadolu'ya ulaşmak amacıyla, emir erinin de teklifiyle onun yaşadığı kasabaya gider. Onun buradaki gözlemleri bize Anadolu köylüsünü tanıtan önemli değerlendirmeler olmaktadır.

Yakup Kadri'nin bir başka eseri olan **"Ankara"** adlı romanda, Selma'nın eşi Nazif ve Nazif'ten ayrıldıktan sonraki eşi olan Binbaşı Hakkı Bey'i göze çarpan erkek kahramanlar olarak görmekteyiz. Ayrıca o zamanki meclisi daha iyi tanıtmak için romanda Murat Bey adlı bir mebusa da yer verilmiştir. Nazif bir devlet memuru olarak sönük bir karakter çizerken, Binbaşı Hakkı Bey Ankara'daki Milli Mücadele ruhunu temsil etmektedir. Hatta bir bürokrat olan Nazif'in pasifliği ve korkaklığı Selma'nın ondan soğumasına neden olmuştu. Nazif, Ankara'nın ateş çemberiyle çevrildiği günlerde eşi Selma'ya, Ankara'dan kaçmayı teklif eder. Bu durum, Selma'nın ona karşı duyduğu tiksintiyi artırırken, Selma'nın Milli Mücadele şevkini korumada Binbaşı Hakkı Bey çok yardımcı olur.

"Murat Bey, onu, misafirlerine takdim ederken Kuva-yi Milliye'nin birkaç mühim muvaffakiyetini saymış:

***'İşte, onların kahramanı bu Hakkı Beydir.' demişti.*"**¹²⁹

Kemal Tahir'in **"Yorgun Savaşçı"** adlı eserinde karşımıza, gene güçlü, kalbi vatan sevgisiyle dolu, bu nedenle Milli Mücadele'ye savaşılarak katılan bir kahramanın, bir

¹²⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara* (Sekizinci baskı. İstanbul: İletişim yayınları, 1999), s. 48.

topçu binbaşısının hikayesi çıkmaktadır. Binbaşı olarak başarılarından dolayı kendisine “Kara Cehennem” lakabı takılmıştır. Aynı zamanda İttihat ve Terakki Partisinin de üyesidir. Milli Mücadele’nin efsanevi kahramanlarından Bekir Sami Bey’in yanında, Batı Anadolu’yu dolaşan Cemil, buralarda gördüklerini bütün açıklığı ile bizlere anlatmaktadır.

Tarık Buğra’nın “Küçük Ağa” adlı eserinde ise, romanın başlarında tam bir Milli Mücadele düşmanı olan, daha sonra ise yaptığı yanlışlığı fark edip kahramanca direnen İstanbullu bir hoca vardır. O da kendi alanında iyi eğitim almıştır. Hatiplik yeteneği sayesinde, dikkat çeken bir karakterdir. Bu özelliği nedeniyle, halkın Osmanlıya olan bağlılığını sürdürmesi için Anadolu’ya yollanmış bir din adamıdır.

“İstanbul’lu Hocanın Akşehir’e gelişi Mayıs’ın 29’unda idi. Gelişi sonradan yaptığı tesirle ölçülünce pek sönük hatırlanır.

Bu gelişi hatırlamayanlar bile vardı. O kadar ki, sonra İstanbullu Hoca doğma büyüme Akşehirli idi gibi sanılmıştır. İstanbul’lu lakabı bile bu zannı zedelememiştir.

İstanbul’lu Hoca’nın asıl adı Mehmet Reşit idi. Fakat hiç söylenmemiş, kendisine ‘Hocaefendi’ veya ‘Hocaefendi hazretleri’ diye hitap edilmiş, ardından da böyle söylenmişti.”¹³⁰

‘-Alımış, fazılmış, kâmilmiş. Ama Der Saadet’de dahi pek mergub ve mutemed imiş!..’

Haber bütün kasabayı bir günde dolaştı.

‘Padişahımıza ve halife-yi ruyi zemine karşı merbutiyetin tecdidine, tahkimine, sarsılan imanın takviyesine medar olacaktı.’

Göğüsleri izahı reddeden bir emniyet ve ümitle genişliyordu.”¹³¹

“Mehmet Reşit Efendi’ye daha haberle birlikte ‘İstanbul’lu Hoca’ lakabı takılıp tutulmuştu. Genç olduğu biliniyordu. Fakat İstanbul’lu hoca gür ve siyah sakalına rağmen insanı şaşırtacak kadar gençti. Müftü bile onun elini öpmeye hazırlanmıştı, fakat müezzın Rıfat Efendi bile ‘musafaha’ ile yetindi. Hepsisi de, elini öpmeye kalkışmanın saygısızlık olacağını sanır gibi olmuştu. Hatta bu körpe yüzü görür görmez hayal kırıklığına uğrayanlar, güvensizliğe kapılanlar bile

¹³⁰ Tarık Buğra, Küçük Ağa (On altıncı basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997), s. 57.

¹³¹ Aynı, s. 58.

vardı. Fakat İstanbul'lu Hoca, bu duyguları tez sildi. Neticeyi hal ve tavrında temkin ile, bilhassa sesinin tonu sağlamıştı.

Gözleri bir tuhaftı, karşısında daima göz arıyordu. Renkleri yeşile çalan ela idi ve simsiyah sakalı ile şaşırtıcı bir tesir yapıyordu. Bakışlarındaki mana şefkat, tevazu ve hüznün ile didikleyici, meydan okuyucu, sorguya çeken, hüküm veren ışıltılar arasında dalgalanıyor, sesinin buna muvazi tonu ile birleşince de bu genç adama *'hüküm verilemez, hükme bağlanamaz, uyulur'* bir şahsiyet yapıp çıkıyordu.

Boylu posluydu. Pehlivan yapısını hafifçe öne eğik duruşu ve hareketlerindeki yumuşaklık gizliyordu. Akşehirliilerdeki tereddüt minicik bir iz bile bırakmadan kaybolup gitti ve İstanbul'lu Hoca, vali Cemal Beyin takdim ettiği gibi kabul edildi.

Bu durum İstanbul Müftüsünden, Dahiliye Nazırına, Sadrazam'a ve Şeyhülislam Efendi hazretlerine kadar pek çok şahsiyetin de başından geçmişti.

Mehmet Reşit Efendi hakkındaki her tavsiye pek hararetli ve mübalağalı oluyor... Bu yüzden de her kabul, her tanışma bir tereddüt uyandırıyor, fakat tereddüt daima iz bırakmadan silinip gidiyordu. Onu her tanıyan, her gören *'parlak bir istikbali var'* demekte birleşmiş, bütün politikacılar onunla ilgilenmişti.

Müderres Faik Efendi'nin üç ay evvel büyük bir cesaretle ona Fatih Camiinde verdirdiği vaaz İstanbul'da hala konuşuluyor. İstanbul hala onu sorup soruşturuyordu. Sesinin tesiri tam, tonuna hakimiyeti kusursuz ve mantığı ise sağlamdı. Fırkalardan, hiziplerden, cemiyetlerden kapanın elinde kalacaktı. Dahiliye Nazarı sahip çıktı. Nazır, Şeyhülislam Efendi hazretlerine:

'- Onu seyyar bir kale gibi kullanacağım' demiş ve nitekim Konya bölgesi netameli bir hal alınca hemen yola çıkarmış."¹³²

Kurtuluş Savaşı ile ilgili birinci dereceden romanlara bir diğer örnek Samim Kocagöz'ün *"Kalpaklılar"* ve bu romanın devamı olan *"Doludizgin"* adlı romanlarıdır. Bu romanlarda karakter fazlalığı göze çarpmaktadır. Anadolu'dan ve İstanbul'dan karakterlerle, bu savaşın bütün yönleri okuyucuya tanıtılmaktadır.

"Kalpaklılar" romanı Milli Mücadele'nin en ünlü kahramanlarından Hasan Tahsin'in, İzmir'de düşmana karşı başlattığı mücadele ile başlar.

¹³² Tarık Buğra, *Küçük Ağa* (On ikinci basım, İstanbul: Ötüken Neşriyatı, 1997), s. 38-39.

“İşte gün doğuyordu. Yapılacak işi vardı. bu işi günlerdir düşünmüş, tasarlamış, hazırlamıştı. Kim bilir, onun gibi düşünenler çoktu. Bu milletin namuslu büyükleri, eli- kolu bağlı oturacak değildi. Birisi, bir önder çıkacaktı elbette. Bu önderin ardından bütün halk yürüyecekti. Hasan Tahsin’i bu inanca götüren sağlam bilgisi, halkının, Türklerin ruhunu, manevi varlığını iyi tahlil etmesiydi. ‘Biz Türkler’ diyordu, kendi kendine, ‘Yüzyıllar boyunca kendi içimizden gelen baskılara karşı isyanlar, ayaklanmalar, kazan kaldırmalar, belli, dar bir sınıfın direnmesi olmuştur. Üst tarafı haydutların, büyüklük sevdasına düşen paşaların padişaha kafa tutmasıdır. Fakat halk, Türkler, dıştan gelen baskılara, hücumlara hiç bir zaman boyun eğmemiştir. Dört bin yıldan beri, ne zaman bir Türk devleti bağımsızlığını yitirse, hemen istikbale sahip yeni bir Türk devleti doğardı. Hasan Tahsin’in, milletin şuurunun derinliklerindeki istiklal ateşinin parlayacağından hiç şüphesi yoktu. Padişah, satılmıştı. Altı yüzyıllık ceddinin yüzkarası bir adamdı. İstanbul’da padişahın sadrazamı, Damat Ferit Paşa, bütün yaptıkları bir yana, eli-kolu bağlı İzmir’i düşman kucağına bırakmakla zaten vatan hainiydi. Vatan, namuslu evlatlarının himmetini bekliyordu.’ Böyleleri çıkacaktı. Hasan Tahsin , buna inanıyordu. Herkes, her fert, vatan için, millet için payına düşeni yapmalıydı. Şimdiki halde, kendisinin payına düşeni biliyordu, yapacağı işin büyüklüğü karşısında heyecan duyuyordu. Bu heyecanı, saki, sessiz bir heyecandı. Duyduğu, şu anda duyduğu hisler, ne korku, ne telaş, ne de vazifenin büyüklüğü karşısında bir büyüklük hissiydi. Zihninde sabit bir fikir vardı: Başlayacağım; bitirecekler. İstiklal ateşinin ilk kıvılcımı olacağım!...”¹³³

Böyle başlayan roman, Kurtuluş Savaşı’nı adım adım okuyuculara anlatmaktadır. Bu bazen İstanbul’da Talip ve Müjgan’ın ağzından, bazen de Anadolu’da Yusuf’un ağzından olur. Yusuf, Hasan Tahsin’in arkadaşı olarak romanın başında karşımıza çıkar. Sonraki bölümlerde, Anadolu’daki Kuva-yı Milliye içinde yer alan bir komutan, batı Anadolu’da yaşanan mücadeleyi okuyuculara tanıtan kahramanlardan biri olur.

“Durmadı Yusuf da... Kafasının içinde, ‘Ölmedik!... Daha ölmedik!’ sözleri dönmeye başladı. ‘Esir yaşamayacağız... Ya bu vatani kurtaracağız. Ya da öleceğiz...’ diye söyleniyordu.”¹³⁴

¹³³ Samim Kocagöz, *Kalpakhlar* (İkinci basım. İstanbul: Cem yayınevi, 1975), s. 21-22.

¹³⁴ Aynı, s. 50.

“Doludizgin”, “Kalpaklılar”ın devamı olup Milli Mücadele’nin genel görüntüsünü okuyucularına tanıtmaktadır. Bu romanda gene Yusuf, Talip ve Müjgan vardır. Ancak artık Müjgan ve Talip için İstanbul tehlikeli olmaya başladığından bu ikili Anadolu geçer. Yolda Müjgan, düşman baskını sırasında şehit olur ve Talip fırsat buldukça onun mezarını ziyaret eder. Bu roman içinde, batı Anadolu’da yaşanan İkinci İnönü, Sakarya ve devamında Türk ordusunun İzmir’e kadar girişi objektif bir dille canlandırılmaktadır. Milli Mücadele için birer belgesel roman olarak kabul edilen **“Kalpaklılar”** ve **“Doludizgin”**le ilgili olarak Songül Taş, şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

“Kalpaklılar-Doludizgin romanları Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi etrafında gelişir. Değişik cephelerde, değişik zaman ve mekanlarda gelişen olaylar, bir milletin yeniden doğuşunun destansı bir üslupla romanlaştırılmasıdır”¹³⁵

Fikret Arıt’ın Milli Mücadele ile ilgili iki romanı bulunmaktadır. Bunlardan **“Hep Bu Topraklar İçin”** adlı romanı, Marmara adasında geçen bir romandır. Bu romanda adadaki köylerde yaşayan insanların, Milli Mücadele’ye bakış açıları ve Anadolu’da yaşananların bu adadakilere yansımaları anlatılmaktadır. Adadaki Türklerin ve Rumların bu savaşa nasıl dahil oldukları görülmektedir. Adanın işgali, Türklerin bu duruma gösterdikleri tepki ve Rumların mevcut şartlarından nasıl yararlandıkları gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Bu romanda çok sayıda kahraman görülmektedir. Bu kahramanlara örnek olarak, köylüler arasından Ali, Süleyman Bey, İzzet Çavuş verilebilir. Doğal olarak bunlar, ülkenin işgali karşısında kalpleri vatanın kurtuluşu için çarpan karakterlerdir. Ancak bu romanda dikkat çeken bir başka ayrıntı da, Yunanlıların adayı işgaline karşı çıkan bazı Rumların bu işgali, vatan olarak kabul ettikleri Anadolu’ya karşı bir haksızlık olarak görmeleridir.

Fikret Arıt, **“Hep Bu Topraklar İçin”** adlı romanında, böyle geniş bir karakter yelpazesi içinde, savaşta yaşananları verirken, **“Küçük Fedailer”** adlı romanında, iki çocuk karakter kullanarak Türk halkının cesaretini, vatan sevgisini ve yaşadığı haksızlığı anlatmaktadır. Bu iki kahramandan biri İsmail diğeri Mehmet’tir. Bu iki çocuk, Türk cesaretini ortaya koyan birer simgedirler. Gaziantep yöresinde geçen roman, bu çocuklara gizli bir mektubun yerine ulaştırılması için verilen görevle başlar. Çocuklar yolda Fransızlara esir düşerler. Ancak yakalanmadan önce mektubu saklarlar. Fransızlara, dilencilik için yollara düştüklerini söyleyen çocuklar onları inandıramazlar.

¹³⁵ Songül Taş, Samim Kocagöz Yazar-Eser-Üslup (Birinci baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988), s. 94.

Bu arada bir çatışma sırasında İsmail şehit olur, Mehmet de ayağından yaralanır ve ayağı kesilmek zorunda kalır. Gazi olan Mehmet, bir Fransız çavuşuna karşılık takas edilerek Fransızların elinden kurtarılır. Bu romanla ilgili olarak Fikret Arıt, romanının başında şu tanıtıcı cümleleri yazmıştır.

*“Küçük Fedailer işte dünyanın bir eşini daha görmediği; tüm bir uygarlık aleminin şaşkınlık, beğeni ve saygısını kazanan bu şanlı savunmanın küçük kahramanlarıyla ilgili bir bölümünün öyküsüdür. İnsanların özgür yaşamak, namus ve şerefleriyle yaşamak için daha pek küçükken göze aldıkları fedakarlıkların gerçek öyküsüdür.”*¹³⁶

Talip Apaydın'ın eserleri olan *“Toz Duman İçinde”* ve *“Vatan Dediler”* adlı romanlar, Kurtuluş Savaşı ile ilgili yazılmış romanlar arasında sayılmaktadır. Bu romanlarda Talip Apaydın aynı iki karakteri kullanır. Bunlar Molla Mahmut ve Haceli'dir. Bu iki karakter önce *“Toz Duman İçinde”* adlı eserde, köyünü düşmana karşı savunan köylüler olarak karşımıza çıkarken *“Vatan Dediler”*de, artık Kuva-yı Milliye dahil olmuş askerler olurlar. Her iki roman da Kurtuluş Savaşı'nda köylünün asıl işlevini gerçekçi bir dille anlatan eserlerdir. Bağımsızlık yanlısı Türk köylüsü, Molla Mahmut ve Haceali karakterlerinde sembolleştirilmiştir. *“Toz Duman İçinde”* Uşak yakınlarında Tacım köyünde geçer. Sonra Molla Mahmut ve Haceali yanlarında diğer köylülerle birlikte Afyon'da Kuva-yı Milliye katılır. Kuva-yı Milliye'de yaşadıkları olaylar *“Vatan Dediler”* adlı romanda anlatılır. İki karakterin öyküsü savaşın bitimine paralel olarak, köyleri Tacım'a dönmeleriyle sona erer.

Konusunu Kurtuluş Savaşı'ndan alan bir başka roman, İlhan Tarus'un *“Vatan Tutkusu”* isimli romanıdır. Aynı şekilde İlhan Tarus'a ait olan *“Var Olmak”* adlı romanın konusu Kurtuluş Savaşı'nda geçen romanlardandır. *“Vatan Tutkusu”* Ege'de Yunan saldırısına karşı direniş ve Kuva-yı Milliye'nin doğuşunu anlatan bir romandır. Bu romanda Kuva-yı Milliye çetelerini, onların başlarındaki kişiler arasındaki mücadeleyi ve bu çetelerin düşmanla mücadelesi gerçekçi bir dille ifade edilmektedir. Ön planda olan Osman Efe, Ekrem Efe, Durdu Efe'dir. Osman Efe içi vatan sevgisi dolu bir Anadolu genoidir. Bazen halka yanlış davranışlarla yaklaşan diğer çete reisleri ve adamları gene bu romanda anlatılmaktadır.

¹³⁶ Fikret Arıt, *Küçük Fedailer* (Bicinci baskı, İstanbul: Nispetiye Vakfı, 1978), s.34.

Kısaca bu roman, Kuva-yı Milliye olayını gerçekçi bir dille Osman Efe'nin, Ekrem Efe'nin, Durdu Efe'nin şahsında okuyucularına anlatmaktadır.

“Var Olmak” ise, konusu Karabiga’da geçen bir romandır. Bu romanda, Milli Mücadele düşmanı Ahmet Anzavur’u ve Kuva-yı Milliye’nin Biga civarındaki en önemli önderlerinden Hamdi Bey’in hikayesini görüyoruz. Burada Kuva-yı Milliye hareketini örgütlemeye çalışan Hamdi Bey’in faaliyetleri, Ahmet Anzavur’un dikkatini çeker ve olaylar birbirini takip eder. Sonunda vatan sevgi ile dolu olan Hamdi Bey ülkesi uğruna şehit olanlar zincirine katılmış olur.

İlhan Tarus’un romanları üzerinde değerlendirme yapan Rauf Mutluay, **“Var Olmak”**la ilgili izlenimlerini şu cümlelerle ifade etmektedir.

“Özellikle Kuvayı Milliye ruhunun başlangıç diliminde reji müdürü Hamdi Bey’in kişiliğinde uyanan direnişiyle Anzavur Ahmet’in, eşkıya Hasan’ın çıkarlarının çatıştığı Karabiga- Biga yıllarının başarılı romanı olan Var Olmak... İlhan Tarus’un eserleri arasında özel bir başarıya işaret(ler) Var Olmak’ta Hamdi Bey, hem inandırıcı bir roman kişisi, hem o zamanlar ortamının tedirginliğini yansıtan bir dönemin bunalımıdır.”¹³⁷

Hasan İzzetin Dinamo’nun **“Kutsal İsyân”** adlı sekiz ciltlik romanı, Kurtuluş Savaşı destanını adım adım ortaya koyan bir eserdir. Bu eserde Türklerin, bu inanılmaz mücadelesinin her evresi ve kahramanları anlatılmaktadır. **“Kutsal İsyân”**da, Mustafa Kemal, Kazım Karabekir gibi bilinen isimler olduğu gibi bizlerin tanımadığı, ancak yaptıkları işlerle, ki bu işler Mustafa Kemal’in yaptıkları yanında ufak gibi görünse de, büyük başarıların kazanılmasındaki önemlerini ortaya koyan bir romandır. Örneğin IV. cilt Karaosmanoğlu Halit Paşa’nın hikayesi ile başlar. Bu kahramanın kafasının kesilmesi olayı, bu cildin ilk başlarında anlatılmaktadır. Gene bu ciltte bir başka tanınmayan kahraman olarak Üstteğmen Şevket Bey’in kahramanlığı anlatılır. Şevket Bey, Padişah yanlısı yarbayının Mustafa Kemal aleyhine faaliyette bulunduğunu fark edince, bu komployu engellemek için yarbayını tutuklar. Böylece Kurtuluş Savaşı’nın tanınan ve tanınmayan kahramanlarını tanıtan roman, Türk insanının Milli Mücadele’deki destanını yansıtmaktadır.

¹³⁷ Mahir Ünlü, Ömer Özcan, 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı, c. IV., (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1991), s. 101.

3. 6. 3. Yardımcı Karakterler

Bu romanlarda dikkat çeken bir olgu da, yardımcı karakterlerin çok sayıda olmasıdır. Yazarlar düşüncelerini hem ana kahramanların, hem de yardımcı karakterlerin ağzından okuyucuya ulaştırmak istemişlerdir. Bu sayede o devirde yaşanan olayların aktarımında daha gerçekçi tasvirler yapılmaktadır. Örneğin ana karakterlerin hemen hepsi Milli Mücadele taraftarı iken, yardımcı karakterler aracılığı ile de Milli Mücadele karşıtları bize tanıtılmaktadır. Bu sayede yaşanan savaşın ne kadar çetin geçtiği daha iyi anlaşılabilir. Hem içte, hem de dışta düşmanla savaşmak zorunda kalan Milli Mücadele kahramanlarının, bu işi ne kadar zor başardıkları fark edilmektedir.

Bu romanlardan olan **“Ateşten Gömlek”**de karşımıza öncelikle iki kahraman çıkmaktadır. Bunlardan biri Mehmet Çavuş, şahsi kını nedeniyle çeteci olup, Kuva-yı Milliye’ye dahil olmuş bir karakterdir.

“Silah talimini bana Mehmet Çavuş yaptırdı. Bu vaktiyle Rumeli’de Bulgar çeteleriyle vuruşmuş Makedonya’nın kanlı ihtilallerinde pişmiş, Anadolu’lu bir nevi siyasi şaki idi. Onda bütün gavurların, Türkün canına kastettiklerine dair kazılmaz bir kanaat vardı. Bir de Bulgarları yegane imtisale layık bilirdi. Üçüncü ve en kuvvetli itikadı da Padişah düşmanlığı idi. ‘Artık millet işi eline alsın’ derdi. Fakat millet kimdir, işi nasıl eline alır, buna dair hiç bir vuzuh yoktu. Her halde elinde silahla düşmanlarla boğuşmayanları kim olursa olsun millettten saymıyordu. İhsan’ın reislik illeti tutup da bana yüz çevirmediği zamanlar Mehmet Çavuş’u çağırır, konuşurdum. Çok harikulade şeyler söylerdi. Bazan bilmem hangi para ile Hayder Geçidi’nden Hindistan’a indiğini tahayyül eder, bazan Mustafa Kemal Paşa ile Atina’yı zapta gideceği günkü muhayyel icraatını anlatırdı. Bütün bunların arasından ‘Ah İstanbul’a bir girsem!’ derdi. Türkün dünyasının nizam ve intizamına kendine mahsus bir görüşü vardı. Onca, dövüşmeyen efradı millet dövüşenlere bakmak, onları bilmekle muvazafaftılar. O, bütçe, para gibi şeyleri pek anlamazdı. Bütün Hristiyan dünyasının zulmettiği, katlettiği bir Müslüman ve Türk milleti tanıyor, bir de milleti kurtarmak için dağa çıkan bir sınıf insan biliyordu. Bu dağdaki sınıf ölüyor ve meşakkat çekiyordu. Ötekiler onların yüzünden kurtulacaklar, neden bunların karnını doyurmasın, sırtını giydirmesin?

İhsan'ın her şeyi para ile almasına çok kızılıyordu.”¹³⁸

Padişaha düşmanlığı ile bilinen Mehmet Çavuş, romanın diğeri önemli yardımcı kahramanı olan Kezban'a aşiktir. Fakat Kezban'dan aşkına karşılık bulamayınca, Mehmet Çavuş, bunu gururuna yediremez ve Kuva-yı Milliye'den ayrılır. Hatta bu şahsi duygularından dolayı, Kuva-yı Milliye'nin tam bir aleyhtarı haline döner, Sonu da gene bir Kuva-yı Milliye komutanını olan İhsan'ın elinden olur.

“Ateşten Gömlek”in diğeri önemli yardımcı kadın kahramanı Kezban, ailesi Yunanlılar tarafından öldürölmüş bir Anadolu kadınıdır. Kuva-yı Milliye komutanı İhsan'a aşık olan Kezban, bu aşkının sonucunda Milli Mücadele'ye katılmıştır.

“Kimsesi yokmuş. Babasını öldüren ve kendini aç, çıplak bırakan gavurlarla artık o da dövüşmek istiyordu.”¹³⁹

Yine Halide Edip Adıvar'ın diğeri Milli Mücadele ile ilgili önemli eseri olan **“Vurun Kahpeye”** adlı romanında da, çok sayıdaki yardımcı karakter sayesinde, halkın durumu daha iyi tahlil edilmektedir. Bu karakterlerden bazıları tam anlamıyla Milli Mücadele taraftarı iken, bir kısmı, mevcut durumu kendi çıkarlarına uydurmaya çalışan fırsat düşkünleridir. Bunlardan, kasabanın sevilen kimselerinden Ömer Efendi, tam bir Milli Mücadele taraftarıdır. Romanın başında kasabalarına yeni atanan ve pek çok tehlikelerle karşılaşacak olan Aliye'yi, kaybettiği kendi öz kızı yerine koyar ve ona gelebilecek saldırılara siper olur. Eşi Gülsüm Hala'da aynı tavırla Aliye'yi sahiplenir.

“Vurun Kahpeye”nin kötü karakterleri Uzun Hüseyin Efendi ve Hacı Fettah Efendidir. Her ikisi de Milli Mücadele aleyhtarıdır. Bunlardan Uzun Hüseyin Efendi, kasabanın zengin ailelerinden birisine mensuptur. Daha romanın başında öğretmen Aliye ile, onun öğrencisi olan kardeşi hakkında münakaşa eder. Ancak bu münakaşa onda, Aliye'ye karşı bir sevgi uyanmasına sebep olur, bu nedenle roman boyunca Aliye'nin sevgisini kazanmaya çalışır. Ama karakterindeki ikiyüzlölük ve kıskançlık yüzünden Aliye'ye sürekli zarar verir. İstanbul'da, senelerce Hukuk Faköltesi'ne devam etmiş ve burada alıştığı İstanbul lehçesini kullanarak toplum içinde özel bir yer edinmeye çalışır. Uzun Hüseyin Efendi, Anadolu'daki Milli Mücadele hareketlerine zarar veren bir karakterin örneklemesidir. Yunanlılarla anlaşarak kasabayı onlara teslim eden, kasabada pek çok kişiye iftira edip onların hapse girmelerine neden olan Uzun Hüseyin Efendi, Kuva-yı Milliye kasabayı Yunanlılardan geri aldığında, bu defa

¹³⁸ Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek* (Üçüncü basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 91-92.

¹³⁹ Aynı, s. 107.

Kuva-yı Milliye taraftarı olacak kadar dönektir. Hacı Fettah Efendi ile birlikte kasabayı ayaklandıran Uzun Hüseyin Efendi, elde edemediği Aliye'ye iftiralar atarak katledilmesine neden olur. Ancak sonunda yazar ona hak ettiği cezayı verir...İstiklal Mahkemesi'nde muhakeme edilen Uzun Hüseyin Efendi, Hacı Fettah Efendi'nin akıbetini paylaşarak darağacına gönderilir. Hem de Aliye'yi kasaba halkına taşlatarak öldürttükleri aynı yerde...

Hacı Fettah Efendi ise kasabanın imamıdır. Milli Mücadele'ye karşı olanlardan, gerici takımını temsil etmektedir. İnsanların dini kullanarak halkı nasıl kandırabildiklerine güzel bir örnektir. Romanın en başından Aliye'ye düşman kesilir, çünkü Aliye çağdaş Türk kadını temsil etmektedir. Aliye, çağdaş dünyanın bu kasabadaki temsilcisidir ve Hacı Fettah Efendi'nin temsil ettiği bütün yobaz düşüncelere karşı bir tehliktir. Halkı Kuva-yı Milliye aleyhine kışkırtan, fetvalar veren bir kimsedir. Bu imam Kuva-yı Milliye komutanı olan Tosun Bey tarafından tutuklananınca, düşman olarak gördüğü Aliye'nin Tosun Bey'e yaptığı ricalar sonucunda kurtulur. Ama bu onun Aliye'ye karşı olan kinini daha da artırır. Kasabaya Yunanlılar yaklaşıncı, Aliye'ye karşı duyduğu kinin etkisiyle ve çıkarıcılığından dolayı Uzun Hüseyin Efendi ile beraber düşmana giderek işbirliği teklif eder. Yunanlılar kasabayı işgal edince, kasabada çekemedikleri kişilere iftiralar atıp, zulüm görmelerine neden olur. Bu iftira kurbanlarından biri de Ömer Efendi olup, onun Yunanistan'a tutuklu olarak gitmesine neden olur. Yunan komutanı ile ortak olup halkı soyan Hacı Fettah Efendi, Yunanlılar tarafından hapse atılır, Türk ordusunun yaklaştığı haberleri kasabaya gelince Yunanlılar kasabayı boşaltır. Hacı Fettah Efendi ve Uzun Hüseyin Efendi kasabada bir kahraman gibi görülür. Halkı kışkırtan bu iki şahsiyet, Aliye gibi pek çok kadını taşlatarak öldürtür. Ama sonra İstiklal Mahkemesi tarafından asılarak hak ettikleri cezayı görürler.

Bu romanda ayrıca Aliye'nin tamamen karşıtı bir tipi sergileyen muallime Hatice Hanım görülmektedir. Aliye nasıl bir namus ve yenilik timsaliyse, bu muallime de onun tam karşıtı olarak kokuşmuşluğu ve geri kalmışlığı temsil etmektedir.

“Adedi az olmasına rağmen imtiyazlı iki sınıf çocuk, eşraf çocuklarıyla memur çocuklarıydı. Eşraf çocuklarının ekserisi cılız, fena bakılmış, sümüklü, kirli, fakat mütehakkim ve ahlaksızdı. Hepsinin cebinde bir tabaka tütününü var. Hemen hepsi Hatice Hanım'la karşılıklı sigaralarını yakarlar, avluda çömelirler; hem sigara

dumanlarını savurur, hem evlerinde olanı biteni anlatırlardı. Bu karnı şiş, nefesi kokan, yarı sakat, marazlı çocukları Aliye sevmemişti.”¹⁴⁰

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “Yaban” adlı eserinde de böyle önemli yardımcı karakterlerin varlığını görüyoruz. Bunlardan birisi, romanın baş kahramanı olan Ahmet Cemal’in emireri Mehmet Ali’dir. I. Dünya Savaşı sonunda köyüne dönerken, komutanına da kendisi ile birlikte köye gitmeyi teklif eder. Köyüne döner, kısa bir zaman sonra askerlikte edindiği bütün terbiyeyi unuttur ve köylüler gibi aynı davranışları sergiler. En büyük korkusu tekrar savaşa gitmektir. Sonunda bu korkusu gerçekleşir, askere çağrılır.

“Bu gibi iddialarımı yalnız Mehmet Ali tasdik eder görünür. Lakin, pislüğün köylülükten o kadar ayrılmaz bir vasıf olduğuna kanidir ki, bununla uğraşmaya hiç istek göstermez.

Zaten, buraya geldiğimiz günden beri, Mehmet Ali, benim hükmümden büsbütün sıyrılmış tamamıyla asker olmazdan önceki haline dönmüştür.

Dünkü neferimin hüviyetinde müşahade ettiğim bu geriye doğru gelişme, ilk zamanlar, beni çok hayrete düşürüyordu. Sonra, ben de, yavaş yavaş köylüleşmeye başlayınca, bu olayı, çevrenin kişi üzerindeki etkisine vermekte güçlük çekmedim.

Talim, terbiye, iyi örnek, bunların hepsi geçici şeylerdi. Ve çevre değiştirmedikçe, insanın değişmesine imkan yoktur. Bu küçük mülahazadan, Türkiye’deki yenilik ve garpcılık hareketlerinin, neden başarısızlığa uğradığı sorununa kadar çıkabiliriz.”¹⁴¹

“Yaban”daki diğer önemli yardımcı kahraman, köyün zengin fakat cimri ağası Salih Ağa’dır. Görünüşte bir dilenciden farkı olmayan ağa, hem köylüyü sömürmekte, hem de köylülere göre köyün en akıllı adamıdır.

“Salih Ağa, köyün zengin adamlarından biridir. Lakin, kılık kıyafet itibarıyla bir dilenciden hiç farkı yoktur. Kışın en soğuk günlerinde bile, onun çorap giydiğini hatırlamıyorum. Ökçesi basık pabucunun içinde, kara çatlak topuklu ayakları, ellerinden ziyade ortadadır. Denilebilir ki, rüşeymi ve yeraltı kişiliğinin bütün ifadesi bu ayalarda toplanmıştır. Rahat mıdır? Sinirli midir? Bir arazi meselesinde, köylülerden birine, bir oyun oynamak üzere midir? Bir işte kazanmış

¹⁴⁰ Halide Edip Adıvar, Vurun Kahpeye (İkinci basım, İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 9.

¹⁴¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban (Onuz ikinci baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 42.

mıdır? Kaybı mı vardır? Sizin hakkınızda ne düşünüyor? Bunları anlamak için hemen ayaklarına bakınız.”¹⁴²

“Yaban”da dikkat çeken bir başka önemli şahsiyet de Şeyh Yusuf’tur. Bu hoca Anadolu’da, dinin insanları sömürmede nasıl önemli bir alet olduğunu sergilemektedir. Köylüler bu din adamının gücü karşısında, onun her dediğini kanun gibi kabul etmektedirler.

“Muhtarın evinde, Şeyh Yusuf’un oturduğu oda tıkabasa insanla dolu. O, köşede bir hasır üstünde bağdaş kurmuş oturuyor. Sırtında eskiden yeşil olduğu belli bir cüppe var. Üstü başı, sakalı o kadar kirli ki, -yanına yaklaştımağa hacet yok- kapıdan itibaren bir teke gibi kokuyor.

Beni görünce küçük kalabalık, kendiliğinden dağıldı. Mehmet Ali anası arkamda, içeri girdik.

- Merhaba Şeyh Efendi.

Rahatı kaçmış bir adam huzursuzluğuyla başını kaldırdı. Beni, uzun uzadıya süzdükten sonra dişsiz ağzının içinde bir homurtu halini alan şu sözleri geveledi:

- Merhaba, merhametten gelir. Sen kim oluyorsun ki, bana merhamet edeceksin?

Hemen, Muhtar söze karıştı:

- Kusura bakma; yabanın biridir, dedi.

Ben, tek elimin yumruğunu, bir anda, Şeyh’in, hem Muhar’ın suratına savurmak ihtiyacını güç zapt ediyordum. Yarı gülümseyerek, yarı dişlerimi sıkarak dedim ki:

- Sen yalnız merhamete değil, terbiyeye de muhtaçsın.

Dişsiz teke, bu sözüm üzerine, insana hayret veren bir çeviklikle yerinden fırladı. Kapının bir kenarında duran papuçlarını altına almasıyla dışarıya uğraması bir oldu...

Benim için, bu bunak Türk şeyhinin, İstanbul’daki İngiliz subayından farkı nedir? Her ikisinin ruhu ile benim ruhum arasındaki uçurum, aynı derecede derin ve karanlıktır. Bu da onun gibi, beni kamçı ile dövecek ya da, etimi bir zindanda çürütmekten zevk duyacak.”¹⁴³

¹⁴² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban (Onuz ikinci baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 44.

¹⁴³ Aynı, s. 64-65.

“Şeyh Yusuf, benim yüzümden, bu yıl köyü çabuk terketti. Fakat, giderken gördüm. Köylülerden aldığı hediyelerin yükü altında, hem kendisinin, hem eşeğinin beli bükülmek raddesine gelmişti. Her ikisi de birbirinin ardı sıra, sendeleye sendeleye gidiyorlardı.

Şeyh Yusuf gitti. Fakat, zehrini köyde bıraktı. Hava bir süre, bir uzun süre, onun nefesiyle dolu kaldı.”¹⁴⁴

Yakup Kadri’nin bir başka eseri olan “Ankara”sında Ömer Efendi, yeni kurulmaya başlanan başkentteki fırsatlardan yararlanmayı bilen, tüccar kafasına sahip üç eşi olan önemli bir yardımcı karakter çizmektedir. Ankara’daki siyasi ve askeri gelişimlerden çok, ekonomik değişimlerle alakadar olan Ömer Efendi, yeni oluşmaya başlayan burjuva sınıfının bir örneği olarak bizlere tanıtılmaktadır.

“Büyük Kavganın iptidalarında üç kardeşten biri Veysel Efendi, bir tüccarın yanında çalışıyor, öbürü Ömer Efendi, köyler arasında gezginci manifaturacılık yapıyor, üçüncüsü Hüseyin de Dereboyu’nda tabaklık ediyordu. Ankaralıların arasında hiç kimse bunların adını sanını bilmediği için Büyük Kavganın ikinci yılı, birdenbire ne gibi işlerle zengin oluverdiklerini hatırlamaz. Hatırlasa bile bunda şaşılacak bir şey bulamayacaktı. Zira Büyük Kavgada cephe gerisini tutanlardan bir çoklarının, yalnız Ankara’da değil, memleketin her bucağında böyle hiç yoktan servet ve samana konuverişleri en tabii hadiselerden biri halini almıştır.”¹⁴⁵

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Milli Mücadele ile ilgili diğer romanı olan “Sodom ve Gomore”de ise, İstanbul’da yaşayan insanlara tanık oluyoruz. Yardımcı karakterlerden birisi, romanın baş kahramanı olan Leyla’nın babası Sami Bey’dir. İngiliz hayranı olan Sami Bey için İngiltere bir “ilah”tı ve Osmanlı İmparatorluğu için tek kurtuluş İngiliz mandasıydı.

“Zira, Sami Bey için İngiltere, ortaksız bir ilahtır, dünyanın bütün işleri, bütün dünya milletlerinin ahıyazıları onun vereceği kararlara ve hükümlere bağlıdır. Onun arzu ve iradesi dışında hiçbir şeyin olmasına imkan yoktur. Gerçekten yarım asırlık bir tecrübe dizisi ondaki bu kanaati sarsılmaz bir inanç haline getirmişti. Şimdi nasıl olur da, bir avuç Anadolu Türk’ünün bu heybetli kudrete rağmen başarıya ulaşacağına ihtimal verebilirdi?

¹⁴⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 65-66.

¹⁴⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara* (Sekizinci baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999), s. 35.

Sami Bey, Tanzimat devrinin meydana attığı o biçim alafranga Türkler'den ki Türk'ten başka her milletin gücüne inanırlar ve Türkiye'ye ait meselelerin mutlaka başkaları tarafından halledilebileceği fikrindedir. Gerçi Osmanlı devletinin geçirdiği uzun gerileme ve can çekişme devri onlarda böyle bir kanaate yol açmış olabilirdi. Rus ve Balkan muharebelerine dair birtakım tarihi hatıralar, Osmanlı ordusunun bozgunları üzerine kurulmuş sayısız konferans isimleri ve Avrupa'nın siyasi edebiyatında pek ziyade geçerli olan '*hasta adam*' tabiri, devamlı hep onların zaafını kuvvetlendiren matematik delillerdi."¹⁴⁶

Tarık Buğra'nın "*Küçük Ağa*" adlı romanında da çok sayıda yardımcı karakterin mevcudiyetini görüyoruz. Roman, bunlardan birisi olan Salih'in hikayesi ile başlar. Salih, I. Dünya Savaşı sırasında, vücudu önemli derecede yaralanmış bir savaş gazisidir. Savaş bitince köyüne döner, fakat köyde eski konumuna kavuşamaz. Çevresindekiler onun yeni görüntüsüne alışamazlar. Hatta annesi bile. Bu arada ona, eski bir çocukluk arkadaşı yardımcı olur. Fakat bu arkadaş Anadolu'da bir Rum'dur ve Rumların Anadolu'daki zararlı hareketlerini desteklemektedir. Böyle bir kimseyle dolaşmak olması ve kendisinin de çirkin davranışlarda bulunması nedeniyle Çolak Salih, kasabanın Türk tarafından dışlanır. Rumlarla beraber olan Salih bir gün, onların yıkıcı planlarını ortaya çıkaran toplantılarına şahit olur ve kendisini bu yanlış yaşam tarzından kurtarmaya karar verir. Artık Kuva-yı Milliye'nin bir neferi haline gelir, romanın kahramanı Küçük Ağa'nın da en yakın arkadaşı olur.

"-Ne bileyim ben?... omuzlarını silkmışti-. Seferberlik dediler. Sancak-ı Şerif açıldı dediler, hadi askere dediler, biz de gittik. Padişahım çok yaşa diye bağırdık. Sonra toplar, tüfekler patladı. Boyuna yürüdük, koştuk, süründük, sindik, saldırdık, ikide bir süngüleştik. Kiminde kazanmışız, ilerliyormuşuz, kiminde gerilemişiz. Hepsinde de ölen tam ölüyor, kalanlarınsa kimi tam, kimi yarım yamalak kalıyordu. Sonunda harp bitti, yenildik dediler."¹⁴⁷

"Doktor, o deli dolu, gözünü budaktan esirgemeyen, en ağır en tehlikeli vazifelere oyuna gider gibi giden, edebini terbiyesini hiç bozmayan Salih'i düşündü:

'- Bir söylemeniz de bana uğrayıverse...'

'-Şeytan görsün yüzünü pis çolağın doktor bey!..'

¹⁴⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomora* (Akıncı basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 299-300.

¹⁴⁷ Tarık Buğra, *Küçük Ağa* (On altıncı basım, İstanbul: Çökten Neşriyat, 1997), s. 39.

Fakat Çolak Salih'in yüzünü isteseler de, istemeseler de her gün görüyorlardı. Onun artık bir mazisi yoktu. Şöyle veya böyle tarafları olduğunu, bir vakitler sevdiklerini hatırlamıyorlardı. Kahveye girdiği, yahut da bir dükkanın önünde toplanan bir gruba sokulduğu zaman suratlar açıkça asılır, selamını alan bulunmazdı. Söylediği ne olursa olsun dinleyen yoktu artık. Hiçbir sualine cevap alamazdı. Ama o yine lafa karışır, aklına gelenleri söyler, sualler sorardı.”¹⁴⁸

“Küçük Ağa”nın diğer önemli yardımcı karakteri Doktor Haydar Bey'dir. Doktor Haydar Bey Milli Mücadele'nin önemli, fakat isimsiz kahramanlarına güzel bir örnektir. Kasabasına yıllar sonra dönen, ülkesinin işgaline isyan eden ve bu nedenle savaşa tekrar gönüllü olarak katılan Anadolu aydınlarından biridir.

“İstanbul’lu Hoca’dan üç gün sonra Akşehir’e bir başkası daha geldi. Bu, kasabanın yetiştirdiği ilk doktor Haydar Bey’di. Gönülsüzlerin Haydar Bey.

Otuz beş yaşında, orta boylu, çelimsiz, yüzü çığrtlı, durgun denecek kadar içine kapanık bir adam olan Haydar bey Arabistan cephesinde zabıt idi. Harbin sonlarına doğru bir arap aşireti tarafından seyyar hastanesiyle birlikte esir edilmişti.”¹⁴⁹

“Küçük Ağa”nın, diğer önemli yardımcı kahramanları ise Ağır Ceza Reisi Mehmet Bey, Küçük Hacı, Ali Emmi'dir. Bunlar Doktor Haydar Bey gibi Anadolu'daki hareketi örgütleyen karakterlere örnek teşkil etmektedirler. Farklı karakterlerde olmalarına rağmen, halka öncülük yapıp, kurtuluş hareketinin Anadolu'da yaygınlaşmasını sağlayan binlerce kahramanlardan bir kaçıdır.

Kemal Tahir'in “Yorgun Savaşçı”sın da ise gene böyle isimsiz kahramanlarla tanışıyoruz. Bunlardan biri Koska'daki Hasanpaşa karakolunda görevli Yüzbaşı Maksut'tur. Eski bir İttihatçı olan Arap Maksut lakaplı bu kişi, bir yandan Osmanlı devletine hizmet veriyor, diğer taraftan da bu görevinin sağladığı imkanlarla eski İttihatçıların İstanbul'dan kaçmalarını sağlıyordu. Kısacası kurtuluş mücadelesinin İstanbul'daki ayağıydı. Aynı şekilde eski bir İttihatçı olan Patriyot Ömer de İstanbul'daki bu gizli mücadelenin kahramanlarındandır. İttihatçılardan hiç hoşlanmayan bir diğer aydın tipi, Doktor Münir ise, vatan sevgisinden dolayı bu tehlikeli mücadeleye katılan isimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Doktor Münir'in şu sözleri halkın İttihatçılara bakış açısını bize yansıtmaktadır.

¹⁴⁸ Tanık Buğra, *Küçük Ağa* (On altıncı baskı. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997), s. 65.

¹⁴⁹ Ayn, s. 62- 63.

“-‘Aman dönelim’ demiştir, ‘bu cüce herif, tepeden turnağa dinamit olsa, kaç para eder! Bizim can düşmanımızdır bu, senin haberin yok!’ demiştir. Hey gidi cemiyetin ünlü Maksut’u ... Sipahi lakabını almak yiğitlik değil, sonunda böyle yaya kalmamak yiğitlik, Osmanlı yediden yetmişe sipahi geçinir ama, yüzyıllardır dağı, taşı yayan yapıldak gezmekten tabanları aşınmıştır. Neden? Çünkü ‘Ata dost gibi bakacaksın, düşman gibi bineceksin.’ Biz değiştirmişiz bu lafı... düşman gibi baktık atımıza, dost gibi binmeye kalkıştık, Sipahi ağa... Ben buna, iznin olursa ‘İttihatçı aklı’ diyorum.”¹⁵⁰

Romanda, İstanbul’un yanı sıra Anadolu’da da bu mücadelenin yılmaz savaşılarıyla karşılaşılıyor. “Yorgun Savaşçı”nın baş kahramanı olan okul arkadaşı Cemil’in yanında, Batı Anadolu’daki hareketi yönlendiren Yüzbaşı Selahattin ile genç ama cesur bir asker Teğmen Faruk vardır. Hele bir de bunların başında Milli Mücadele’nin unutulmaz kahramanlarından Albay Bekir Sami Bey vardır ki, bu askerler bütün güçlükleri göze alarak, Anadolu yollarında Milli Mücadele’nin başarılı olması için canlarını ortaya koyarlar.

“Albay Bekir Sami Bey’in üstün değerli, büyük bir komutan olmadığı ilk görüşmede anlaşılıyordu. Ama, belli ki, mertti, cesurdu. Meşrutiyet’ten beri birçoklarının kendilerini kaptırdıkları ‘Ne pahasına olursa olsun rütbe almak’ hırsını yenmiş insandı. Saçsız kafası, dik bıyıkları, tıknaz gövdesiyle erlerin görür görmez ‘Baba adam’ dedikleri savaş subaylarındandı. Irak’ta, Kafkasya’da bulunmuş, aldığı ödevleri, üstlerini de, astlarını da memnun ederek başarmıştı.”¹⁵¹

“Yorgun Savaşçı”da dikkat çeken bir diğer önemli yardımcı karakter de, bir başıbozuk paşasıdır. Kısacası, halkın güvenini kazanmış bir Anadolulu önderin peşinde, halk artık savaşa hazırdı. Bu karakter başıbozuk paşası, Halit Karaosmanoğlu’dur. Bu gibi şahsiyetler Kuva-yı Milliye’ye çok yararlı olmuş, halkı direnişe geçirmekte etkili olmuşlardır. Tıpkı “Küçük Ağa”nın Ali Emmi’si ve Küçük Hacı’sı gibi halkı uyandırma eylemini gerçekleştirirken, halk üzerindeki itibarlarının önemli etkisi olmuştur.

“Karaosmanoğulları’ndan başıbozuk paşası Halit Bey, otuz beş yaşlarında, buğday benizli, ortadan daha uzun gösteren yakışıklı bir adamdı. Biçimli bacaklarında iyi kesilmiş İngiliz fitilli çubasından kurşuni külot, körüklü çizmeler,

¹⁵⁰ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On beşinci basım, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s.65-66.

¹⁵¹ Aynı, s. 223.

başında sırmalı başlık, belinde gümüş kınlı çerkes kamasıyla, iri bir tabanca vardı. Sesi toktu, güven vericiydi.”¹⁵²

“- Bin athı, bin yaya... Emin misiniz? Çok büyük bir kuvvet bu... Çok büyük...

- Evet... bu sayıları gelişigüzel söylemiyorum! Akhisar, Manisa, Kasaba üçgeninde hiç bir köy sözünden çıkamaz.”¹⁵³

3. 6. 4. Kahramanların Özellikleri

Kahramanların özelliklerini incelediğimizde, genellikle bir vatanseverlik ve buna paralel olarak gelişen bir fedakarlık görüyoruz. Ülkesi işgal altında olan bu kahramanlar, geleceklerini karartan bu yazgıdan kurtulmak için gerek mallarını, gerek canlarını ortaya koyarak fedakarlıktan kaçınmamaktadırlar.

Tabii böyle fedakar kahramanların yanında, Milli Mücadele’yi anlamayan, manda taraftarı, yozlaşmış, iki yüzlü karakterler de dikkati çekmektedir. Kendi şahsi çıkarlarını, ülke çıkarlarının üstünde tutan insanlar, Kurtuluş Savaşı gerçeğine uygun olarak çizilen kahramanlar, yazarların okuyucuya göstermek istediği portreyi tamamlar.

3. 6. 4. 1. Vatan ve İnsan Sevgisi

“**Vurun Kahpeye**”nin Aliye’sinin şu sözleri, Türk insanının vatan sevgisini gayet güzel anlatmaktadır:

“- Sizin toprağınız benim, sizin eviniz, benim evim, burası için, buranın çocukları için bir ışık, bir ana olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım, vallahi ve billahi, dedi.”¹⁵⁴

Gene Halide Edip’in “**Ateşten Gömlek**” romanının baş kadın kahramanı Ayşe’nin ağzından, vatan sevgisi şu cümlelerle anlam kazanıyordu:

“Bana bak, Peyami, ben, en çok beni korumak isteyenlerden, rafta saklanacak bir nevi mahluk gibi beni sakınanlardan nefret ederim. Ben, İzmir için ne tüfek atabilirim, ne de İzmir’in düşmanlarını at üstünde kovalayabilirim. Fakat İzmir yolunda gömleksiz, tütünsüz, hatta ekmezsiz, kimsesiz ölenlerin hayatında biraz teselli olabilirim. Hastalıklarına bakarım, ölürlerken bir kardeş gibi gözlerini kaparım. Biraz da onların meşakkatini, yükünü ben taşıyım. İhsan beni neden

¹⁵² Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım, İstanbul: Tokin Yayınevi, 1997), s. 311-312.

¹⁵³ Aynı, s. 313-314.

¹⁵⁴ Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye* (İkinci basım, İstanbul: Özgür Yayıncılık, 1998), s. 17.

bundan men ediyor? Eğer bizim gözlerimizin göreceği hayata yaşayamayacak kadar düşmüş ise çok ayıp, yok, beni korumak istiyorsa ben bundan nefret ediyorum. Ben, yalnız benim çekeceğim kadarını değil, daha fazlasını bana yükletmek isteyenleri, elimden tutup ateşe sürükleyenleri severim, içimde yanan şeyi, içimdeki ateşi kim tezyid ederse o benim hakiki arkadaşım olabilir. Zavallı Ahmet Rıfka her çarpışmaya gittiği gün, her tehlike günü bana hemşire gömleğini atıp beraber gelmemi teklif ederdi. Beni hala bir şehir kadını gibi emniyette ve selamette tutmak istiyorsunuz. Fakat geçende buradan geçenler arasında İstanbullu yirmi yaşında genç kadın kocasıyla tüfeği omzunda İzmir yolu üzerinde gülerek gitmiş. Kezban bile tüfek istiyor, haykırıyor. Bana yara sarmayı çok görüyorsunuz.”¹⁵⁵

Bu romanlarda, vatan sevgisi o kadar güçlü canlandırılmış ki, düşman çağın en son silahları ile de donansa bu güç karşısında yenilmeye mahkumdu.

“Rica ederim, endişe eden kim? Benim zoruma giden, Bursa’ya kadar gittikten sonra tekrar geri dönmek. Geri dönmemizin sebebini bilmiyor değilim: Yunanlıların ardında bütün gücü ile, bütün kaynakları ile İngilizler var. Herifleri tekrar giydirdiler, kuşattılar, ellerine bizim elimizde olmayan bir sürü silah, cephane, top verdiler. Bu kadar kısa, bir kaç ay gibi bir zamanda biz, onların elindeki malzemeye sahip olamazdık. Yokluk içinde daha ileriye gidemediğimize üzülüyoruz. Herifler, gıcır gıcır yeni kamyonlarla geliyorlar. Biz yaya yürüyoruz. Trenlerimizin kömürü bile yok. Odun kesiyoruz durup durup lokomotifimize. Ama, İngilizlerin Yunan ordusuna veremeyecekleri bir şey var: Bunun ne olduğunu siz de bilirsiniz.”¹⁵⁶

İlhan Tarus’un “Var Olmak” adlı romanının kahramanı, Hamdi Bey’in gözü ile vatan sevgisi, bunun sonucunda gelen ölüm yolculuğu şu cümleler ile vücut bulmaktadır:

“- Bu yer, bu katı taşlar, karış karış, tane tane müdafaa edilmeli .. Her karışın ortasında, her taşın dibinde, bir gövde serilmeli yere .. Dudakları gülmeli son nefeste .. Vatanım için öldüm diye, nağra atmalı ..”¹⁵⁷

¹⁵⁵ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek* (Üçüncü basım, İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 86-87.

¹⁵⁶ Samim Kocagöz, *Doludizgin* (İstanbul: Aray Kitabevi, 1993), s. 145.

¹⁵⁷ İlhan Tarus, *Var Olmak* (İstanbul: Varlık Yayınevi, 1937), s. 90.

Gene İlhan Tarus'un "Vatan Tutkusu" adlı romanının kahramanı olan Osman Efe'nin vatanına karşı duyduğu sevgi, Türk insanının bu konuya verdiği önemi bizlere çok güzel göstermektedir.

"Adam sen de, kahpenalı! Ötekiler niderse biz de onu ederiz. Vatanı kurtarmak için ayağa kalkmışız bir kere. Yürüyeceğiz. Zatı kelle koltukta!"¹⁵⁸

3. 6. 4. 2. Yabancı Düşmanlığı

Roman kahramanlarında, dikkati çeken unsurlardan biri de yabancılara duyulan düşmanlıktır. Ülkesi işgal edilmiş her insan için doğal olan bu duygu, özellikle romanların baş kahramanlarında işlenmektedir. Örneğin "Sodom ve Gomore"nin Necdet'i böyle bir duyguya sahiptir.

"Gerçi tahsilinin bir kısmını Fransa'da, bir kısmını da Almanya'da yapmış olması, edebiyatta en çok Heine'in tesiri altında bulunması Necdet'e fikri ve estetik bir İngiliz düşmanlığı aşılamış olabilirdi. Fakat ilkin böyle bir yapmacıkla başlamış olması pek ihtimal içinde olan bu duygunun Mütareke'den sonra özellikle bir Türk aydınının kalbinde, derhal milli bir kin haline çevrilmesi için ortada sebepler yok değildi. 1920 senesindeyiz. Lloyd George siyaseti bize çoktan yapacağını yapmıştır. Taraf taraf Türk milletinin bütün nefes alma deliklerini tıkamıştır; İzmir'i bir kanlı et parçası gibi Yunanlıların önüne atmıştır. İstanbul'da işgal kuvvetleri fertlerinin halka reva görmediği cefa ve zulüm kalmamıştır. Bu memleketin aydın ve vatansever sınıfına karşı ise adeta ilk insanların yırtıcı mahluklara uyguladıkları 'kitle halinde yok etme' sistemini kullanmıştır. Gerçi bugünlerde, Türk milletinin uğurlu kuvvetlerini darmadağın eden dişlek siyaset çarkı bir parça durmuş görünüyordu; fakat, 'namert Albion'un yarına neler hazırladığını kim tahmin edebilirdi?'"¹⁵⁹

3. 6. 4. 3. Namus

Vatan, Türk halkı için namus kavramıyla özdeşleşmiş çok önemli bir kavramdır. Vatanına gelebilecek her türlü tehlikeyi, namusunu gelmiş gibi sayar. Ancak namus kavramı değişken bir olgudur. Kuva-yı Milliyeciler vatanını korumak için canlarını tehlikeye atarken, başka bir kısım insan da namus kisvesi altında insanları, özellikle de

¹⁵⁸ İlhan Tarus, *Vatan Tutkusu* (İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1967), s. 35.

¹⁵⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 32- 33.

nefret ettikleri insanları katletmekten geri kalmamışlardır. Romanların baş kahramanları vatanın namusunu korumak için kendi canlarını ortaya koyarken, yardımcı kahramanlar ise aynı olguyu kullanarak düşmanlarını devre dışı bırakmaya çalışmışlardır.

“Vurun Kahpeye”nin Tosun Bey’i, namus uğruna gözünü budaktan sakınmazken, gene aynı romanın iki kötü yardımcı kahramanı Hacı Fettah Efendi ve Küçük Hüseyin Efendi bu olguyu kişisel isteklerini tatmin de kullanmışlardır. Halide Edip, Tosun Bey’i tanımlarken şu cümlelerin altını çizer;

“Kendi çetesinde en korkunç itidalle imha ettiği adamlar, geçtiği yerlerde kadınlara bakanlardı. Memleketin namusu onlara emanet edilmişti. Memleket onları besleyecek, elbet besleyecekti. Fakat onlar da onun namusunu kendi kanlarıyla kefalete almışlardı.”¹⁶⁰

Namus olgusunu kişisel duyguları tatmin etmede kullanan insanları Halide Edip de şu cümlelerle tanımlamaktadır:

“Uzun zamanlardan beri müthiş bir ihtirasın şehvetle, gayzla ve cinnetle toplanan kudreti, birdenbire infilak etmiş ve Uzun Hüseyin Efendi’de, Hacı Fettah Efendi’nin din ve ahlak namına idare ettiği cinayeti, milliyet namına idare eden genç zebani oluvermişti.”¹⁶¹

3. 6. 4. 4. İki Yüzlülük

Bazı yardımcı kahramanlarda tasvir edilen Anadolu insanı, yaşayan halkın gerçekçi biçimde betimlemesini sağlayan bir unsurdur. Örneğin **“Vurun Kahpeye”**deki Hacı Fettah Efendi’nin, kendisini kurtaran Aliye hakkındaki şu sözleri, ikiyüzlülüğün ne olduğunu insanlara anlatmaktadır.

“Yalnız Hacı Fettah Efendi’nin gayzı ve kini eskisinden çok fazla ve Kantarcılar’ın Küçük Hüseyin Efendi’nin beyninde bir hançer vardı. İkisinin birden zihninde bir fikir hakimdi: Tosun’un hareketinden (...) kasabasındaki Yunan kumandanını haberdar etmek, Tosun’un on beş gün sonra dönüp Aliye’yi almasını menetmek, Hacı Fettah Efendi, Kuvayı Milliye’ye karşı uyanan teveccühe, bulanık gözlerinde çirkin bir ziya ile baktı:

-Bizden para almamasını bir kahpenin nüfuzundan mı biliyorsunuz? Yunanlılar ilerliyor, Tosun Bey kaçacak delik arıyor. İşte şuraya yazıyorum, on

¹⁶⁰ Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye* (İkinci basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1988), s. 27-28.

¹⁶¹ Aynı, s. 166.

günden evvel Yunan kuvvetleri bu kasabaya girmezse bana Hacı Fettah demeyiniz.”¹⁶²

Böyle ikiyüzlü karakterlere hemen hemen bütün romanlarda rastlamak mümkündür. Örneğin Talip Apaydın'ın “**Toz Duman İçinde**” adlı eserinde düşmana yaltaklık eden ve düşman askerlerine, Kuva-yı Milliyecileri ihbar eden karakterlerin yaptıkları şöyle anlatılmıştır:

“Testici Bayram, Hacı Nuri efendi ağırdan aldılar. Arkasından konuştular,

- Hu... Bu da geldi bak, Kuvayi-milliyeci. Gördünüz ya beyim, çete başı...

- Hangisi, uzin boylu olan?

- He ya, işte.

- Adi neydi?

Hemen defterini çıkarıp yazdı,

- Hımm belli oldi zati. Başka var buralarda, adları?

- Var ya beyim, olmaz mı? Neler çektik bunların elinden. Geldiniz kurtardınız. Bundan sonra yapamazlar gayri, geçti...”¹⁶³

Hacı Nuri'nin iki yüzlülüğü, düşman gözüyle de şöyle anlatılmaktadır:

“Yunan subayları kamyonun içinde Hacı Nuri'yi çekiştiriyorlardı.

- Zengin ama görgüsüz. Körkütük cahil. Vurup kırıp zengin olmuş.

- Feodal ağa.

- Akılınca bizi kazanacak. İşini yürütmeye devam edecek.

- Ben dedim size komutanım, en aşağılık adam bunlar. Kim güçlüyse ondan yana olurlar. Kendi çıkarları için yapmayacakları şey yoktur.”¹⁶⁴

3. 6. 4. 5. Cesaret

Romanlardaki kahramanların en göze çarpan özellikleri cesaret olgusudur. Özellikle baş kahramanlarda cesaret duygusu, onların kişilikleriyle bütünleşmiş bir erdemdir. Vatanları tehlikede olan herkeste hemen ön plana çıkacak bu olgu, romancılarımızın elinde, çok sıkça kullanılan bir erdem olmuştur. Milli Mücadele taraftarı olarak yansıtılan baş veya yardımcı karakterlerin hepsinde bu özellik dikkati çekmektedir.

¹⁶² Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye* (İkinci basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 47.

¹⁶³ Talip Apaydın, *Toz Duman İçinde* (Birinci baskı. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1974), s. 387.

¹⁶⁴ Talip Apaydın, *Vatan Dediler* (Birinci basım. İstanbul: Yalçın Yayınları, 1981), s. 104-105.

“Ateşten Gömlek” de canlandırılan şu sahne, savaşan insanların cesaretini gösteren iyi bir örnektir.

“Yeşil meydanı geçmek için önündeki oldukça derin ve uzun hendekten İhsan’ın atı kanatlı gibi uçtu, geçti. Sonra ben ve süvariler... Yeşillikte on adım ilerlemedik, solda harap ve boş duran bir değirmen binasından bir küme insan fırlıyor ve arkamızdan koşuyor, İhsan zemberekli gibi atını çeviriyor, fakat o kadar ani bir kabus başlangıcı ki... İşte beş süvari, elli kişi arasından taşlar, küfürler, sopalar ve tırpanlar fırlıyor ve bu cehennemi gürültü arasında iki süvarinin hendeğe atıldığını görüyorum ve arkamızda korkunç ayak sesleri var; ne derin ve yer altından gelen bir gürültü, evet, köyün önündeki siyah küme, bir insan kasırgası gibi geliyor, buradakiler süvarinin işini bitirmişler, koşuyorlar ve biz kudurmuş bir insan kütlesi arasındayız. Evet, korku nedir, korkunun rengi, ihtilalci, gözleri, bütün bünyesi nedir, biliyorum. Fakat o ince ve yavuz çocuk henüz dumanı çıkan, kurşunu bitmiş tabancası elinde, kırmızı kalpağı bir tarafa eğilmiş, ayakta duruyor, kafasını hiç kaybetmiyor. Kurşunları kimseye atmıyor, bililtizam kimseyi belki öldürmüyor, fakat bütün bu halkı, gittikçe daralarak daha sıkı bir halka halinde onu ihata eden halkı birkaç dakika durdurdu. Hepsi o ayakta duran, gözleri soğuk, madeni bir parıltı ile onlara bakan kudretli mahlukla meşguller; ben, ne garip, bu söven, bağırان, baltasını sallayan, ter kokan halktan imişim gibi kimse benimle meşgul değil.”¹⁶⁵

Milli Mücadele’nin sembol kahramanları arasında yer alan Hasan Tahsin’in düşmana karşı ilk mücadeleyi başlattığı andaki duygularını Samim Kocagöz “**Kalpakhılar**” adlı kitabında, şu cümlelerle canlandırırken, aynı zamanda Türk insanının ne kadar cesur olduğunu çok güzel anlatmaktadır.

“Bu sefer Hasan Tahsin bağırdı:

‘*Çekilin, elimde bomba var!...*’ Bir anda bu ses, bütün sesleri bastırdı. O, etrafından çil yavrusu gibi dağılan kalabalığın içinden sağ elinde bomba, sol elinin işaret parmağını bombanın çengeline takmış, fırladı. On adım kadar koştu. Bir an şaşkın, duraklayan kalabalığın bakışları önünde bombayı Efzunların ortasına attı. Bomba, büyük bir gürültü ile patladı. Patlar patlamaz, şaşkınlıkla yerinden kıpırdayamayanlar yere yıkıldılar. Ortalık karıştı. Yunan askerleri darmadağın

¹⁶⁵ Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek* (Üçüncü basım. İstanbul:Özgür Yayınları, 1998), s. 122-123.

oldular. Koşarken, püskülleri uçuyordu. Kimisi halkın arasına saklandı, kimisi geminin merdivenlerine tırmandı. Bu sırada nakliye gemisinin güvertesinden bir yaylım ateşi açıldı. Hasan Tahsin, bir kaç saniye ayakta kalabildi. Dudaklarında bir tebessüm, yüzünde bir rahatlık vardı. Sonra, dizlerinin üzerine düştü. Daha sonra ellerini, avuçlarını açarak, kaldırım taşlarını tuttu. Yavaş yavaş yere kapandı. Sanki İzmir’i sımsıkı kollarının arasına almış, yurdunun topraklarına sarılmıştı.”¹⁶⁶

İlhan Tarus’un “**Var Olmak**” adlı romanının kahramanı, Milli Mücadele’nin gene ünlü isimlerinden biri olan Hamdi Bey’in Ahmet Anzavur’a söylediği şu sözleri, okuyucuya cesaretin nasıl bir duygu olduğunu çok iyi açıklamaktadır.

“- Siz bana baksanıza, Hamdi bey!

-Bakıyorum paşam..

-Siz benden korkmuyor musunuz?

-Hayır, paşam.

-Ama iyi düşününüz.

-Düşündüm paşam, hayır!

-Süphanalah! Deli olacağım. Yahu benim adımla, şanımla bilirsiniz. Bilmez değilsiniz herhalde.. Duydunuz, işittiniz..

-Duydum efendim, işittim. Ama yine de sizden korkmuyorum. Kul kuldan niçin korksun, paşa hazretleri?”¹⁶⁷

Fikret Arıt’ın “**Hep Bu Topraklar İçin**” adlı romanında göze çarpan kahramanlardan Ali’nin cesareti, şu cümlelerle ifade edilmiştir. Ali kendi kutsal değerlerine hakaret eden Yunan ordusuna katılmak için gönüllü olmuş Rum gençlerine, hak ettikleri cevabı vermekten bir an bile çekinmemiştir.

“O sırada öğle ezanı okunmağa başladı. Gönüllülerden biri kolunu minareye doğru uzatarak:

‘Eşek saman istiyor’ diye bağırdı.

İskeleyi dolduran kalabalık gülerek minareye bakarken, Ali, iki adım ötesindeki gönüllünün karşısına dikildi:

‘Eşek sensin.’

¹⁶⁶ Samim Kocagöz, **Kalpakkılar** (İkinci basım. İstanbul: Cem yayınevi, 1975), s. 29.

¹⁶⁷ İlhan Tarus, **Var Olmak** (İstanbul: Varlık Yayınevi, 1957), s. 75.

Küfreden gönüllü ile yanındaki iki arkadaşı Ali'nin üstüne atıldılar.”¹⁶⁸

Hasan İzzettin Dinamo'nun **“Kutsal İsyân”** adlı romanındaki Kurtuluş Savaşı'nın gizli kahramanlarından biri olan üst teğmen, Şevket Bey'in cesareti, Türk insanın yürekliliğini okuyucuya ispatlayan sayısız örneklerden biridir.

“Sıra Yarbay Mustafa beydeydi. Şevket bey, eski Alay Komutanın tutuklamağa giderken daha tedbirli davranmayı düşünüyordu. Onun belalı bir adam olduğunu, kuzu-kuzu boyun eğmeyeceğini biliyordu. Mustafa beyin kapısına dayandığında onun ayak yolundan döndüğünü gördü. Birden bire durumu kavramışa benziyordu:

- Ne o Şevket, gece vakti ne oluyor burda?

Diye sordu ve sanki bir şey anlamamış gibi bir kurnazlıkla tabancasını almak üzere odaya seğırtti.

Şevket bey, pehlivan yapılı gövdesiyle Mustafa beyin üstüne atıldı. Mustafa bey de güçlü bir adamdı. Odanın içinde bir boğuşmadır başladı. Mustafa bey, hep tabancasına yaklaşımağa çalışıyordu da kollarından sımsıkı yakalayan Şevket bey bunu önlüyordu.

Şevket bey, gür sesiyle:

- Kuvayi Milliye namına tevkif edildiniz, kumandan bey, boşuna çabalamayın, diye bağırdı.”¹⁶⁹

3. 6. 4. 6. Önderlik

Milli Mücadele ile ilgili romanlardaki baş kahramanlarda ve hatta yardımcı kahramanlarda dahi dikkati çeken olgulardan biri de önderlik vasfıdır. Sonuçta bu romanlar birer kurtuluş destanıdır. Doğal olarak baş kahramanların bu tür önderlik vasıfları olmalıdır. Bu vasıf, **“Yorgun Savaşçı”**nın Cemil'inde, **“Küçük Ağa”**nın eski cami hocası yeni Kuva-yı Milliye'ci Küçük Ağa'sında, **“Ateşten Gömlek”**in İhsan'ında, Peyami'sinde, Ayşe'sinde, kısacası hemen hemen bütün Milli Mücadele taraftarı kahramanlarında görülür.

Bu kahramanlardan biri olan Küçük Ağa, okuyuculara önce din adamı kimliğiyle tanıtılır. Bu yanıylı halkı inandırmakta ki gücü ve Kuva-yı Milliye'ye din adına, padişaha duyduğu sevgiyle verdiği zararlar anlatılmaktadır. Çalışmalarıyla Anadolu'ya

¹⁶⁸ Fikret Arıt, **Hep Bu Topraklar İçin** (İstanbul: Baha Matbaası, 1961), s. 62.

¹⁶⁹ Hasan İzzettin Dinamo, **Kutsal İsyân**, c. IV, (Beşinci basım. İstanbul: May Yayınları, 1979), s. 236.

verdiği zararı fark eden Küçük Ağa, daha sonra Kuva-yı Milliye'nin güçlü bir komutanı olarak nam salar. Kişiliğindeki önderlik özelliği sayesinde de emrindeki adamlarla önemli başarılarla imza atar.

“Küçük Ağa müfrezesi günden güne büyüyor, kavganın ne olduğunu her gün bir parça daha kavrayan Küçük Ağa'nın başarıları da Tevfik Bey, hatta Etem Bey çevresini aşarak Ankara'ya kadar ün salıyordu. Nihayet ekim ayının ortalarında Etem Bey, Küçük Ağa'yı Kütahya'ya Kuvayi Seyyare merkezine aldı ve kısa zamanda kendisine kardeşleri kadar güvenmeye, itibar göstermeye başladı.”¹⁷⁰

3. 6. 4. 7. Fedakarlık

Milli Mücadele'yi birinci dereceden işleyen romanlardaki kahramanların, bir diğer önemli özellikleri de vatan uğruna her şeylerini feda etmeleridir. Bu fedakarlık, bazen canına, bazen de vücudunun önemli bir kısmının bir bombanın patlamasıyla parçalanmasına mal oluyordu. Bazen ise önemsiz insanlara vatan uğruna yapılan ricalar şeklinde olabilmektedir.

“- O cephanenin atılışı için Tosun Bey'e dua edin. Aslan arkadaş, vücudunun yarısını kaybetti.”¹⁷¹

Bir kadın kahraman olarak, **“Kalpaklılar”** ve **“Doludizgin”**de karşılaştığımız Müjgan, vatan uğrua canını feda eden binlerce Türk kadınına temsil etmektedir.

“Müjgan, anlaşılan merdivenden çıkar çıkmaz düşmüş kalmıştı. Elleri boğründe gibiydi. Talip, onu kucaklayıp çevirdi. Genç kızın kurşun tam alınına , saç bitimine gelmişti. Eli yüzü kan, pıhtılaşmış kan içinde kalmıştı. Ellerini göğsünün biraz altında kavuşturmuş, kaskatı olmuştu. Kucağında hala dört tane bomba vardı.”¹⁷²

Fikret Arıt'ın, **“Küçük Fedailer”**indeki küçük kahramanların fedakarlığı, şu cümleler de ifade buluyordu:

“Adamın yüzü düşünceli bir hal aldı:

‘Gidersiniz ama, bu işin sonunda yakalanmak var, vurulmak var, Tanrı korusun, şehit olmak var...’

‘Giderim beyim.’ Dedi İsmail. ‘Millet uğrunda değil mi? Giderim.’

¹⁷⁰ Tarık Buğra, **Küçük Ağa** (On altıncı basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997), s. 321-322.

¹⁷¹ Halide Edip Adivar, **Ateşten Gömlek** (Üçüncü basım. İstanbul:Özgür Yayınları, 1998), s. 170.

¹⁷² Samim Kocagöz, **Doludizgin** (İstanbul: Ataç Kitabevi, 1963), s. 109.

'Ben de giderim beyim.' dedi Mehmet. 'Kanım milletime helal olsun.'

*'Tanrı ikinizi de millete bağışlasın.' Dedi adam boğuk bir sesle."*¹⁷³

İlhan Tarus'un "**Vatan Tutkusu**" adlı romanında, Türk insanının fedakarlığı okuyuculara şu cümlelerle ifade edilmektedir. Osman Efe'nin adamlarından biri, zor bir göreve canını ortaya koyarak talip olur.

"Ama hemen arkasında duranlardan uzun boylusu öne doğru iki adım attı. Esas vaziyete geçti Osman'ın karşısında:

- Emrinizi yerine getireceğim. Bunun, bile bile mezara gömülmek olduğunu da anlıyorum. Ama efe'min uğruna can feda!"¹⁷⁴

3. 7. KURTULUŞ SAVAŞI'NI İKİNCİ DERECEDE İŞLEYEN ROMANLAR

Kurtuluş Savaşı'nı ikinci derecede işleyen romanlar, Kurtuluş Savaşını tarihsel bir fon olarak kullanıp ön plana bir aşk hikayesi ya da yaşam öyküsü alır. Bu romanlarla ilgili olarak Aytekin Yakar şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Bunlar genel olarak ferdi konuda eserlerdir. Hemen çoğunda olay, bir aşk temeli üzerine kuruluyor. Kişilerin serüveni verilirken hayatlarının bir evresi olduğu için Milli Mücadele'ye de girilmiştir. Kadınla erkek arasında münasebetlerin mahiyet verdiği asıl macera yanında bu münasebetleri kuvvetlendiren, renklendiren veya kesen Milli Mücadele ile ilgili hadiseler, olayın yapısında yardımcı unsurlar durumundadır. Bu itibarla Milli Mücadele ile ilgili hadiseler bu ferdi konudaki olaylara ancak kişisel münasebetlerin gelişmesinde yardımcı oldukları için ve yardımcı oldukları kadar girebilmişlerdir."¹⁷⁵

3. 7. 1. Konuları

Bu romanların çok çeşitli ve değişik konulara rastlanmaktadır. Bazılarında sevgiliye duyulan aşkı, bazılarında insanların yenilik tutkusunu görebiliriz. Bazılarında ise belli bir sınıfın portresi bizlere çizilmiştir. Örneğin Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "**Sahnenin**

¹⁷³ Fikret Arıt, *Küçük Fedailer* (Birinci baskı. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978), s. 41.

¹⁷⁴ İlhan Tarus, *Vatan Tutkusu* (İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1967), s. 133.

¹⁷⁵ Aytekin Yakar, *Türk Romanında Milli Mücadele* (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 1973), s. 100.

Dışındakiler” adlı romanı, bizleri Kurtuluş Savaşı öncesi İstanbul’una taşıyıp, o devrin orta halli memur hayatını tanıtmaktadır. Kurtuluş Savaşı’na doğrudan katılmayan bu kahramanlar, Anadolu’da yapılan mücadeleyi İstanbul’dan takip etmişlerdir. Mehmet Rauf’un **“Halas”**ı ise İzmir, İstanbul arasında geçen bir aşk öyküsünü canlandırırken, aynı zamanda Türk’ün kurtuluş destanını bir tarihçi gibi anlatmaktadır. Refik Halit Karay’ın **“Çete”** adlı romanında ise, İskenderun ve civarında, bir Rus prensesi ile düşmana karşı mücadele veren genç bir çeteci arasında yaşanan aşk anlatılmaktadır. Bu romanda geri planda, Anadolu’nun güneyindeki Kuva-yı Milliye faaliyetleri görülmektedir.

Reşat Nuri’nin **“Yeşil Gece”** adlı romanı da önemli bir mücadele romanıdır. Baş kahraman öncelikle düşmanı gericilik, softalık, dini kullanarak halkın ilerlemesini engellemeye çalışırlardır. **“Yeşil Gece”**de, insanların aydınlanmasını engelleyen kişiler, her dönemi kendi çıkarları için kullanabilecek kadar kurnaz ve hatta gene kendi çıkarları için düşmanla anlaşmayı bile göze alabilecek kadar düzenbaz din adamları düşman tarafına geçmiş bulunmaktadır. Bu romanda ön planda işlenen konu aydınlanma aşkıdır. Son bölümünde de Kurtuluş Savaşı canlandırılmaktadır.

Mithat Cemal Kuntay’ın **“Üç İstanbul”**u ise Osmanlı İmparatorluğu’ndaki değişimleri okuyucularına tanıtan önemli bir eserdir. İstanbul’da yaşananları ve yaşayanları anlatan, imparatorluktaki değişimleri bizlere yansıtan roman, son bölümünde Kurtuluş Savaşı ve sonrasını, yeni Türk Cumhuriyetini bizlere tanıtan önemli bir baş yapıttır. Peyami Safa’nın **“Sözde Kızları”**, gene bir devir insanının, yaşanan değişimlere karşı tavırlarını bizlere aktarmaktadır. Kemal Tahir’in **“Esir Şehrin İnsanları”** ve **“Esir Şehrin Mahpusu”** gene aynı çerçevede İstanbul’da yaşayan insanların portrelerini bizlere aktarmaktadır. Bu eserlerin yeni baskıları yapılarak okuyucuların hizmetine sunulmuştur.

Ancak Aka Gündüz’ün **“Dikmen Yıldızı”**, Burhan Cahit Morkaya’nın **“Nişanlılar”** ve **“Yüzbaşı Celal”** adlı eserleri yeni baskıları yapılmayan, kütüphanelerde okuyucularını bekleyen eserler arasındadır. **“Dikmen Yıldızı”**nda, nişanlısının Milli Mücadele sırasında şehit olduğunu sanan bir kadın kahramanın akli dengesini kaybederek zihninde canlandırdığı olaylar anlatılmaktadır. Burhan Cahit Morkaya’nın **“Nişanlılar”**ında yeni evli genç bir çift vardır. Milli Mücadele sırasında, erkek kahramanımız Anadolu’daki mücadeleye katılır. Savaş bitince de karısı ile tekrar buluşur. Her ikisinin yaşadıkları olaylar romanda ön planda işlenmektedir. Gene Burhan

Cahit Morkaya'nın "**Yüzbaşı Celal**"'in de, I. Dünya Savaşı sırasında Suriye'de bulunan, daha sonra Milli Mücadele'ye katılan bir subayın yaşadıkları anlatılmaktadır.

3. 7. 2. Kahramanlarının Özellikleri

Kurtuluş Savaşı'nı ikinci dereceden işleyen romanlardaki kahramanlarda, karakter özellikleri açısından geniş bir yelpaze vardır. Zaten bu romanların Kurtuluş Savaşı'nda yaşanan kahramanlıkları en iyi şekilde ve geniş bir çerçevede anlatmak gibi bir kaygıları olmadıkların, roman kahramanları da değişik misyonları temsil etmektedir.

Bu romanların kahramanları doğal olarak Milli Mücadele taraftarıdır. Bazı romanlarda kahramanlar savaşa katılırlar, bazıları ise bu mücadeleyi İstanbul'da seyrederek... Ama sonuçta hiç biri Milli Mücadele'ye uzak karakterler değildir. Örneğin "**Yüzbaşı Celal**"'in kahramanı olan Celal, I. Dünya Savaşı sırasında Suriye'de görevli bir yüzbaşısıdır. Bu karakter tam bir Türk milliyetçisi olup, bu bölgede Araplarla Osmanlı İmparatorluğu arasındaki iyi ilişkiler kurmaya çalışır. Bu görevi yerine getirmede "**Din kardeşliği**" olgusunun nasıl bir masal olduğunu anlar. İngiliz kışkırtması altında gelişen Arap milliyetçiliği ile karşılaşır. Celal, Kurtuluş Savaşı sırasında da Anadolu'nun mücadelesine katılır ve bu savaşta Albay rütbesine yükselip, Güney Cephesi Komutanlığına tayin olur. Bu cephedeki Fransızlara karşı yapılan mücadeleyi örgütler.

Burhan Cahit Morkaya'nın "**Nişanlılar**" adlı eserinde Teğmen Fikret adlı bir kahraman vardır. Teğmen Fikret, Milli Mücadele sırasından yeni evlendiği eşinden ayrılarak Anadolu'daki mücadeleye katılır. Savaştan zaferle çıkan Türk ordusu İzmir'e girince eşi Nilüfer de yanına gelir. Eşinin eşyalarını, İzmir'e getirmek için İstanbul'a gelen Teğmen Fikret, burada eşinin eşyaları arasında hem kendisinin Nilüfer'e yolladığı aşk mektupları, hem de başka birisinin eşine yolladığı aşk mektupları ile karşılaşır. Eşinin bu yabancı aşk mektuplarına nasıl karşı koyduğunu gören, kendisine ihanet etmediğine tanık olan Fikret'in Nilüfer'e duyduğu sevgi daha fazla artar. Anlaşılabileceği üzere bu kahraman da bir Milli Mücadele savaşçısıdır.

Aka Gündüz'ün "**Dikmen Yıldızı**" adlı romanı ise psikolojik unsurlar taşımaktadır. Romanın kahramanı olan Yıldız Hanım'ın nişanlısı Yüzbaşı Murat şehit olmuştur. Daha doğrusu gizli bir görevi yerine getirebilmek için herkesin onu ölü bilmesi gerekmektedir. Nişanlısının şehit olduğunu sanan Yıldız Hanım, akıl sağlığını kaybeder. Bu nedenle sesli hikayeler uydurup, çevresindeki insanları da bu hikayelerin

kahramanı haline sokar. Kendi şahsi sorunlarına rağmen Yıldız Hanım tam bir Milli Mücadele taraftarıdır. Romanın sonunda Mustafa Kemal'in bir sürprizi olarak Binbaşı Murat, İzmir'de Yıldız Hanım'ın karşısına çıkartılır.

Reşat Nuri Güntekin'in **"Yeşil Gece"** adlı romanında ise kahraman, bir öğretmendir. Daha önce medrese eğitimi alan ama bu çevrede bulunan kimselerdeki ahlaki çöküntüyü gören Şahin Efendi, ülkenin kurtuluşunun öğretmenler sayesinde olacağını farkına varır. Bu nedenle öğretmen olan Şahin Efendi, Anadolu'nun içine düştüğü geri kalmışlık hastalığından kurtulması için ilk adım olarak Sarıova'ya tayinini ister. Burası medreselerin ve din adamlarının kalesidir. Gericilikle mücadelesine burada başlayan Şahin Efendi'nin gizli çabaları ve yandaşlarının yardımıyla, Sarıova'da önemli değişiklikler gerçekleşir. Ancak Şahin Efendi, Yunanlılar Sarıova'yı işgal edince Kuva-yı Milliye ajanı olarak Milli Mücadeleye katkıya devam eder. Bu sırada Sarıova'da daha önce dini kullanarak halkı sömüren Hafız Eyüp adlı bir hocanın, Yunanlılarla yaptığı işbirliğine tanık olur. Yunanlılar, Şahin Efendi'nin Kuva-yı Milliye yararına yaptığı faaliyetleri öğrenince onu Yunan adalarına sürgüne gönderirler. Savaş sona erince Sarıova'ya geri dönen Şahin Efendi, gene bu yobaz din adamlarının bu sefer yeni cumhuriyetin genç kadrolarını etkisi altına aldıklarını, hatta kendisini vatan haini olarak ilan ettirdiklerini görür. Sarıova'da kendine yer bulamayan Şahin Efendi, gericiliğe karşı mücadelesini başka yerlerde devam ettirmeye karar verir. Görüldüğü gibi Şahin Efendi'de tam bir Milli Mücadele taraftarıdır.

"- Duanız bereketiyle istediğimden ala bir yere gidiyorum. İzmir'deki Sarıova'ya. Sokakları kırmızı evliya kandilleriyle, çocuklarının başı yeşil sarıklarla donanmış bir softa yatağı... Hasan Cemal'i tayin etmişlerdi. Kabul etmedi. Maamafih, çok isabet oldu. Hasan Cemal, ateşli bir inkılapçıdır. Fakat softalarla uğraşacak yaradılıştaki bir genç değildir. Softa ile ancak softa uğraşabilir. Talih, yardım ederse yakında Sarıova belediyesini bazı fuzuli masraflara sokacağım.

- Ne gibi?

Şahin Efendi, büyük bir sır söyler gibi ağzını muallimin kulağına yaklaştırdı:

-Sokaklarda türbe kandillerini söndüreğim. Belediye, onların yerine fener yaktırmak mecburiyetinde kalacak. Mamafih, buna mukabil ahali de mühim bir masraftan kurtulacak.

- !!!???

- Sekiz, on yaşında sümüklülere satın aldıkları sarık masrafından.”¹⁷⁶

Refik Halit Karay'ın “Çete” adlı romanının kahramanı Kıran Bey ise Fransızca öğretmenidir. Anadolu'nun güneyindeki bir Kuva-yı Milliye çetesine katılan Kıran Bey'in Anadolu'ya gizlice giren bir Rus prensesi ile yaşadığı aşkı anlatan bu romanın fonunda, Adana- İskenderun arasındaki Milli Mücadele hareketi görülmektedir.

“Kıran Bey, şimdi bacaklarına dolak sarılmış, siyah poturlu, keçe külahlı, göğsünde fişeklikler ve elinde mavzer, tıg gibi, tetik bir delikanlıydı. Adana'dan çıktığından beri tıraş olmadığından üç haftalık sarışın sakalı ve uzamış saçları, bu savaşçı giyimine karşın yüzüne bir İsa güzelliği vermişti. Bu yüz, o kadar dingin ve tatlı, gözler öyle yumuşak ve uysaldı. Adamlarına kendisini ilk günlerden sevdirmişti. Emri altında altışar kişiden oluşan iki birlik vardı.”¹⁷⁷

Mehmet Rauf'un “Halas” adlı romanında da böyle bir aşk hikayesine rastlamaktayız. Romanın kahramanı olan Nihat, İstanbullu bir genç kıza, İclal'e aşık olur. Ama bu eserde, aşk hikayesinin gerisinde Nihat'ın gözü ile İzmir'in işgali ve Anadolu'dan yükselen Milli Mücadele hareketi anlatılmaktadır. Hatta Nihat, nişanlısı İclal'den bir süreliğine uzaklaşma pahasına, Ankara'ya gitme girişiminde bulunur. Ancak bunda başarısız olur ve İngilizlerin elinde, tutsak olarak kötü muamele görür. Nihat hapishaneden, kendisine İzmir'de iken aşık olan Beatrice tarafından kurtarılır. Nihat, nişanlısı İclal'le beraber, gene Beatrice'nin yardımıyla Anadolu'daki kurtuluş mücadelesine katılır.

“İzmirli bir babadan, İstanbullu bir anadan Ayaspaşa'da doğmuş ve tahsilini evlerine pek yakın bulunan Kabataş Lisesinde ikmal edecek bilâhare Harbiye'ye geçmişti, her hususta faal ve mahir olduğundan teşebbüs ettiği bütün işleri başarır ve bir kere bu emniyet kendisine sinmiş bulunduğu bakışında, adım atışında dünyanın her köşesinde muvaffakiyete namzet olduğu anlaşılırdı.”¹⁷⁸

“Nihat beş sene evvel Harbiye mektebinden zabıt çıkmış ve harp esnasında evvela iki sene İstanbul'da kaldıktan sonra son senelerde Suriye cephesine gönderilmişti. Beş ay kadar evvel orada mecruh olarak, tedavi ve tebdili hava için tekrar İstanbul'a gelmişti. Mezuniyetinin bitmesine daha vakit olduğundan bunu İzmir'de geçirmeye karar vermiş, fakat cuma günü mütareke ilân olununca ne

¹⁷⁶ Reşat Nuri Güntekin, Yeşil Gece (Yirmikinci baskı, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1995), s. 11-12.

¹⁷⁷ Refik Halid Karay, Çete (Üçüncü Baskı, İstanbul: İnkılap Kitabevi), s. 45.

¹⁷⁸ Mehmet Rauf, Halas (İkinci baskı, İstanbul: Arma Yayınları, 1998), s. 11.

yapacağını şaşırarak o zamandan beri dört beş gündür kararsızlık içinde sürünmekte bulunmuştu.

Üç ay evvel İzmir'e kadar geldiği vakit evvela kendini yabancı bulduğu şehirde beş on gün karma karışık otellerde vakit geçirmiş; fakat kendisi pek sevimli, pek canlı bir delikanlı olduğundan çabucak İzmir muhitinde kıymetli dostlar peyda etmişti.”¹⁷⁹

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “**Sahnenin Dışındakiler**” adlı romanında ise kahramanın Milli Mücadele ile doğrudan bir ilgisi yoktur. Romanın adından da anlaşılabileceği gibi, kahramanlar Anadolu'daki hareketi İstanbul'dan izliyorlardı. Roman çoğunlukla Kurtuluş Savaşı öncesini anlatmaktadır. Bu eserde, İstanbul'un işgali sırasında şehre dönen doktor Cemal'in gözü ile İstanbul'un çehresini görmekteyiz. Cemal, gezdiği yerlerde hep geçmiş ile hesaplaşır. İstanbul'da yaşayan orta halli bir memur ailesinin oğlu olan Cemal, çocukluk aşkı olan Sabiha'yı aramaktadır. Kötü bir evlilik yapan Sabiha ise Cemal'den hep kaçmaktadır. Sonunda Sabiha'yı bulan Cemal onu, bıraktığı ufak kızdan çok farklı bulur. Bu arada eski bir Osmanlı Nazırına katiplik yapan Cemal, İstanbul'daki direniş mücadelesinden de çok uzak değildir. Bu karışık ortamdaki insan manzaralarının bizlere aktarıldığı romanda, İstanbul'daki orta kesim halkın yaşamlarına ve Osmanlı'nın son dönemi ile Kurtuluş Savaşı sırasındaki İstanbul'a şahit olmaktayız. “**Sahnenin Dışındakiler**”le ilgili olarak İnci Ergüven şu değerlendirmeyi yapmaktadır.

“**Sahnenin Dışındakiler**'de zaman 1920 yılıdır ve mekan İstanbul'dur. Türk milletinin yaşadığı bu ateşten günlerde İstanbul hem sahnedir, hem de sahnenin dışı. Asıl sahne Anadolu, bu sahne dışı İstanbul'da pek az ve değişik aynalar görülür. Eserde '*sahne*' kelimesi hem tiyatro kavramına bağlı olarak kullanılır, hem de geniş manada olayların geçtiği yer olarak.”¹⁸⁰

İlk kez 1950 yılında “**Yeni İstanbul**” gazetesinde yayınlanan “**Sahnenin Dışındakiler**”le ilgili olarak bir başka edebiyatçı, Şükran Kurdakul ise şu değerlendirmeyi yapmaktadır.

“**II. Abdülhamid döneminin artıklarıyla, II. Meşrutiyette ortaya çıkan kuşağın romanıdır. Mahur Beste'de Abdülhamid'i devirmek isteyenlerle, Abdülhamid'den kurtulmanın artık neyi kurtaracağını soranların dünyasını yansıtan Ahmet Hamdi, bu romanda, hükümet darbelerini, parti mücadelelerini, I. Dünya**

¹⁷⁹ Mehmet Rauf, *Hulas* (İkinci baskı, İstanbul: Arma Yayınları, 1998), s. 11.

¹⁸⁰ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* (Üçüncü baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1998), s. 235.

Savaşı'nı ve yenilgiyi gören kuşağın 'mütareke' evresindeki İstanbul yaşamını sergilemektedir. Bunlar, 'İmparatorluğun küçülmesiyle evi de küçülen orta sınıfın' okumuş bireyleridir. Galatasaray'dan sonra Avrupa'da öğrenim görüp dönen İhsan; gece gündüz başını kitaptan kaldırmayan, dönemin kadınlara tanıdığı haklardan fazlasını isteyen Sabiha; Vefa İdadisi'nin ilk sınıflarında 'psikoloji illeti'ne tutulan Cemal; Verlaine'den dizeler okuyan Kudret Bey...

Hesap sorma, kendilerinden öncekilerini yargılama olanağını(henüz) ellerinde tutan bu genç insanların ana- babaları, iktidar ya da muhalefet partilerinin kodamanlarıdır. Bir gece zeybek oynamadan yatarsa hastalanacak gibi olan Tevfik Beyler, işbirlikçi Ali Kemaller, Sabihaların Cemallerin yakınları, evleri, yahıları, Anadolu'yla ilişkileri, bencillikleri, özverileri, yaşam ve dünya görüşleriyle – yer yer olaylar içinde- görünüp geçerler.”¹⁸¹

İşte bu karakterlerden biri olan Cemal, İstanbul'un işgali ile izlenimlerini bize şu cümlelerle anlatmaktadır.

“Daha Babıali yokuşunda, süngü takmış bir Fransız kıtasının, başlarında mahut Marseyez, muntazam bir yürüyüşle yukarıya doğru çıktığını gördüm. Bu ihtilal ve insanlık türküsü bir işgal müfrezesine hiç yakışmıyordu. İçim garip bir isyanla dolu tersyüzü döndüm ve bir tramvaya atladım. Fakat bindiğim tramvay onlara Çarşıkapı'da yetiştii. Bu sefer La Madelone, Madelone'i, dinlemeye mecbur kaldım. Sonradan yaptıkları harp edebiyatında o kadar adı geçen bu türkü tüylerimi diken diken etti. Bunlar haddizatında belki güzel şeylerdi. Fakat benim İstanbul'umda ne işleri vardı? Biz harbe girmekle hata ettikse, onlar bu muameleyi yaparak bu hatayı devam ettirmeli miydiler? Tarih bir yerde bütün hataların tasfiyesini yapmayacak mıydı? Kafam bu suallerle dolu, Fransız kıtasının arkasından yavaş yavaş yürüdüm. Ve onların Aksaray'a doğru kıvrıldığını görünce ben de rahatça yoluma devam ettim. Fakat daha Vezneciler'de karşıma bir İskoç kıtası çıktı. Bunların muzıkları yoktu ve adetçe daha azdılar.

Bu tesadüf kendi memleketlerinde olsaydı yahut buraya bir dostluk tezahürü için gelmiş olsalardı, ilk defa gördüğüm kıyafetleriyle ne kadar hoşuma gidecekti.

¹⁸¹ Şükran Kurdakul, *Çağdaş Türk Edebiyatı*, c. IV., (İkinci basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1992), s. 65.

Fakat şimdi Bayazıt camiiyle, Şehzadebaşı camiinin arasında, yüzlerden keder akan bu halkın arasında sadece ıstırap veriyorlardı.”¹⁸²

Kemal Tahir’in “**Esir Şehrin İnsanları**” ve “**Esir Şehrin Mahpusu**” adlı eserlerinde, gene bir Osmanlı devlet görevlisinin başından geçenler bizlere aktarılmaktadır. Romanın kahramanı olan Kemal Bey, kendi ülkesinde olanlara karşı ilgisiz, zengin bir Osmanlı paşazadesidir. Dışişlerinde çalışan bir görevli olarak Avrupa’nın önemli şehirlerini dolaşmıştır. Barış antlaşması imzalanınca ülkesine geri döner. Bu arada ekonomik durumu da bozulmuştur. İstanbul’a geri dönen Kamil Bey, savaş sonrası perişan bir başkentle karşılaşır.

Kamil bey, ülkenin mevcut durumuyla fazla alakadar olamadan, kendi ailevi sorunlarına gömülür. Anadolu’daki kurtuluş hareketinden uzak duran Kamil Bey, ülkede olanları arkadaşlarından edindiği bilgilerden öğrenmektedir. Lise arkadaşlarından biri olan İhsan, tam bir Kuva-yı Milliye taraftarı olarak bazı girişimlerde bulunmuş, bu noktada eşi Necdet Hanım’la beraber bir gazete çıkarmıştır. Çalışmalarından dolayı kuşku uyandıran İhsan, Harp Divanı’na verilerek kürek mahkumu olarak cezalandırılır. Milli Mücadele lehinde yazılar yazan İhsan’ın gazetesinin çıkarılmasıyla ilgilenecek bir kişiye ihtiyaç vardır. Kemal Bey’de arkadaşlarının ısrarlarını kıramayarak bu görevi kabul eder. Bu noktadan sonra artık Kemal Bey’in karakterinde değişimler meydana gelmeye başlar. İhsan’ın eşi olan Necdet’in, Kemal bey üzerinde önemli etkisi olur. Bu etki sayesinde başta yurt meselesine ilgisiz kalan Kemal Bey, karakterindeki değişimlere paralel olarak tam bir Türk milliyetçisi olarak, İstanbul’da kurulan gizli teşkilata katılır. Ancak yakalanır. Necdet Hanım’ı kurtarma pahasına kendini feda eder ve yedi yıl kürek cezasına mahkum edilir.

“-Mustafa Kemal Paşa mutlaka bir ordu kurmuştur. Göreceksiniz.

-İnşallah... Zaten ordu kurmaya vakit bulamadıysa felaket...

-Harp divanı üyeleri de sizin gibi bunları bilirler. Oradan haber de almışlardır.

Ordu olmazsa bu kadar tutuk davranmazlar sanırım.

-Evet... Belki de ... Bakın azizim. Bu sefer ki saldırıyı da durdurabilirsek, iyi, kötü bir ordu kurmuş demektir. O zaman biz bu harbi mutlaka kazanırız. Bizim asker bir kere dayanmaya başlarsa, kolay kolay sökülmez. Hele bu dayanmanın sonunda düşmanı kuvvetten düşüreceklerine inanırlarsa... Tamam...

¹⁸² Ahmet Hamdi Tanpınar, *Sahnenin Dışındakiler* (Üçüncü baskı. İstanbul: Dergah Yayınları, 1997), s. 19.

- Deli olmak işten bile değil... Nasıl haber alacağız? Bir memleketin hayatı böyle bir tek unsura nasıl bağlı kalıyor? Allah esirgesin!

- Ben başka türlü düşünüyorum. Bir memleketin kaderi tek unsura bağlı kalabilir. Bazı bazı kalmalıdır da... Bundaki tehlike, nihayet yüzde ellidir... Yani 'insanları fazla sıkıştırmaya gelmez' anlamına... Bizi de fazla sıkıştırdılar. Kaçacak yerimiz kalmadı. Evlerimizdeki hamamlıklara kadar kaçtık. Şimdi hamamlık dolaplarının kapısını zorluyorlar. Hatta zorladılar. Çırılçıplak dışarıya uğradık. Bunu millet anladıysa, tamamdır.

Nerden haber alacağız? Baksanıza Peyam Sabah bir şey yazmıyor.

- 'Kötü haber tez gelir' demişler. 'İyi işler oluyor' diyelim de iyi çıksın... - Ramiz Bey dişlerinin arasından kindar bir ses çıkardı: - Memleket ne halde, biz burada nelerle uğraşıyoruz? Vay namussuzlar vay!

Kamil Bey, yüreğine çıkarıp verir gibi, ona bir cigara uzattı. Karşısındakinin duyduklarını tıpatıp duymak, aynı şeylere inanmak... Asıl kardeşlik buydu, asıl güçlendiren kardeşlik...¹⁸³

"Esir Şehrin Mahpusu" da bu noktada başlar. Kemal Bey'in hapisshanede yaşadıklarını aktaran bu roman, dönemin hapisshane şartlarını yansıtmaktadır. Bu romanda Kemal Bey, Anadolu'da olanları gazetelerden takip etmektedir artık. Hapisshane koşulları, buradaki gelenekler ve mahkum psikolojisi hakkında bizlere bilgi veren romanın satır aralarında, Anadolu'da yaşanan çetin mücadeleye tanık olmaktadır. Gazete haberleriyle de Milli Mücadele düşmanlarının neler düşündüğü, neyle sevindikleri, ne tür yalanlar söyleyerek halkı kandırdıkları ifade edilmektedir.

"Kamil Bey, gönülsüz gönülsüz alıp, yatağın önüne oturdu. Ne zaman bu pis gazeteyi okumak zorunda kalsa, ellerinin kirlendiği duygusuna kapılıyordu. Sanki kâğıdı pisliktendi. Bu pislik, Türkçe'ye işleyerek, insanın beyanını içini bile kirlletiyordu. Yalnız hapse girdi gireli bir kere, - İkinci İnönü savaşlarından sonra Alemdar'la Peyam Sabah'ı gardiyan asker İbrahim'e getirtmiş, şakınlıkların okuyarak düşmandan öc almanın tadını çıkarmıştı.

Başlıklara bir göz attı. Aylardır lafı edilen düşman saldırısının başlamadığını anlayarak biraz rahatladı. Yunan kralı, İzmir'e daha gitmemişti. Oysa kaç

¹⁸³ Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları* (Üçüncü basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1998), s. 317-318.

haftadır bayramı Türkler'e zehir etmek için, saldırının 7-8 Haziran'da yapılacağı ileri sürülüyordu."¹⁸⁴

"Alemdar'ın bayram sabahında okuyucularına verdiği en önemli haber şu: 'İzmir- (Patris) Ankara'da durum ciddileşti Kemalilerle Enveristler arasında boğuşma öyle kızgınlasmıştır ki vuruşacaklarından korkuluyor. Kemal ile Kemal'in tarafını tutanlar günden güne yer kaybetmekte, Enveristlerin durumu ise kuvvetlenmektedir. Kemalilerin emriyle son günlerde Enveristler asılmıştır.'

Kamil Bey, daldı: 'Patris bir Rumca gazete... onun İzmir'den aldığı bir haberi, böyle sevine sevine verebilmek için insan nasıl bir çirkefte debelenmeli?' Sayfayı çevirdi."¹⁸⁵

Mithat Cemal Kutay'ın "Üç İstanbul" adlı romanı belli bir döneme tanıklık eden önemli bir baş yapıttır. Romanın baş kahramanı olan Adnan Bey üç ayrı İstanbul'a tanıklık etmiş bir karakterdir. Adnan Bey, İstanbul portrelerinde ilk olarak Abdülhamit dönemindeki istibdat yılları ve jurnalcilerle yaşamaya alışan genç bir yazar ve avukat olarak karşımıza çıkar. Sonra Meşrutiyet'in ateşli bir ittihatçısı olarak boy gösterir. Romanın sonlarında, işgal altındaki İstanbul'un yaşlanmış ve hasta Adnan Bey'ini görürüz. Bu sayede o, üç farklı dönemin İstanbul'unu da bizlere tanıtmaktadır. Adnan Bey, İttihat ve Telakkinin önemli bir karakteri olarak Anadolu'da canlanan kurtuluş hareketinde yer almak istemekte, ama bu görevde önemli bir mevki hayal etmektedir.

"Adnan bezuldu. Fakat zihni hemen misafirin kalpağına kaydı: 'Ona Ankara'dan vekalet teklifiyle mi geliyorlardı acaba?' Karısına:

"Ankara'ya polculuk görünüyor bize galiba!" diyecekti"¹⁸⁶

Ankara'da kurulan hükümette kendine bir vekillik bekleyen Adnan Bey, hastalığı nedeniyle Ankara'dan kendisini ziyarete gelen bir tanıdığının, ona beklediği müjdeyi getirmediğini görünce içindeki bütün kını kusat. Ancak bu kalpaklı misafir, halkın İttihatçılara bakış açısını şu cümlelerle özetler:

"Uzun 'bir saat' edebiyat konuştular. Maarif sandalyesine bir türlü sıra gelmedi.

¹⁸⁴ Kemal Tahir, *Kurtuluşun Mahkumu* (Birinci baskı: İstanbul: Adam Yayınları, 1993), s. 89.

¹⁸⁵ Aynı c. 89-90.

¹⁸⁶ Mithat Cemal Kutay, *Üç İstanbul* (Birinci baskı: İstanbul: Özgür Yayıncılık, 1998), s. 318.

Nihayet Adnan bu kalpaklı misafirin fesli bir misafirden farklı olmadığını anladı ve nihayet 'Ankara'ya' kızdı. Artık oradakileri onların ağabeyleri çehresiyle tenkit ediyordu. Bitaraf kelimelerle.

Kalpaklı misafir karşısındaki ölüm hastasına kızamıyordu. Fakat onun kızmadığına Adnan öfkelenmişti; öksürüklü, aksırıklı sesle haykırdı:

'Bu millet sizden, bir gün, hesap soracaktır Beyefendi!'

Misafir şaşırıldı:

'Ne hesabı efendim?'

Adnan:

'Şu hesabı ki memlekete yardım etmek isteyen arkadaşları Ankara'ya sokmadınız; ne Enver'i çağırdınız, ne Cemal'i.'

Misafir bir şakanın, bir tebessümün çizgilerini Adnan'ın yüzünde arıyor, bulamıyordu. Somurtan iki kalın dudakla Adnan, Ebülhevl'di.

Misafir:

'Pek anlayamadım Beyefendi. Memleket bizden mi hesap soracak?'

Adnan:

'Tabii ki sizden. Yani zat- ı alinizden ve arkadaşlarınızdan.'

Misafir:

'Dediğiniz adamları çağırmadık diye bu memleket bizden hesap soracak öyle mi?'

Adnan, haykırdı:

'Tabii ki öyle.'

Misafir anladı: Adnan kendisinin Ankara'ya çağırılmadığına başkalarının isimleriyle, başkalarının çehreleriyle kızılıyordu.

Adnan yine haykırdı:

'Evet efendim, bu hesap sorulacaktır, ergeç mutlaka sorulacak.'

Misafir sigarasını bitirmeden ezdi, ayağa kalktı; Adnan'a uzun uzun baktı:

'Doğru söylüyorsunuz!' dedi; 'Memleket bizden bir hesap soracak. Ama bu sizin dediğiniz hesap değil; başka hesap.'

Adnan:

'Hayır; başka sorulacak hesabınız, suçumuz yok.'

Misafir:

'Hayır efendim; var!.. Malum- ı aliniz ki çiftlik sahibi koyunları çobana otlatsın diye emanet eder. Çoban koyunları bir gün kurda kaptırır. Fakat kurttan

kurtaramadığı koyunların pöstekisinden bir kanlı parça olsun kurdun ağzından kapar, sahibine getirir, sürünün kazaya uğradığını bununla ispat eder. Biz de sizin ellerinize bir vatan emanet ettik Beyefendi! Fakat üç kıtalı vatan haritasından, bize, siz bu kanlı pösteği kadar olsun geri getirmediniz. Biz size bunun hesabını yine sormadık. Bu hesabı niçin sormadınız diye bu millet yarın bizden hesap isteyecek. İşte bizden sorulacak hesap budur Beyefendi.'

Kalpaklı misafir, oturmamak üzere ayağa kalkmıştı; Adnan'ın ricalarına aldırmadı, gitti.”¹⁸⁷

Peyami Safa'nın “Sözde Kızları” adlı eseri de Kurtuluş Savaşı'nı doğrudan işlemeyen, ancak arka planda bu çetin savaşın izlerine rastladığımız bir romandır. Bu romanda İstanbul'dan insan manzaraları görülmektedir. İstanbul sosyetesine ait bu kişiler arasında, Milli Mücadele ile alakalı olan ve bu savaşın bizim lehimize bitmesi için dua eden karakterler olduğu gibi, kendi yozlaşmış hayatları içinde Kurtuluş Savaşı'nın hiç bir önemi olmadığını düşünen karakterler de göze çarpmaktadır. Romanın baş kahramanı olan Mebrure, babası Yunanlılar tarafından esir alınmış bir Anadolu kızıdır. İyi eğitim almış bu genç kız, canını kurtarmak için İstanbul'da akrabalarının yanına sığınır. Ama burada, İstanbul sosyetesinin yozlaşmış yüzüne şahit olur. Bunlar Kurtuluş Savaşı ile ilgilenmeyen, ülkenin içine düştüğü durumu uzaktan takip eden insan topluluğudur. Bu olumsuz koşullara rağmen Mebrure, kendi içindeki temiz duyguları koruma savaşı verirken, bir yandan da babasının İstanbul'a gelmiş olacağı ihtimaliyle, onu aramaktadır. Yazar, İstanbul'da olaylara kayıtsız bakanları şu cümlelere bizlere tanıtmaktadır:

“Nevin, kılçıklı, pürüzlü ince sesiyle bu sükutu dağıttı:

- Nadir Bey, bazan sana öyle bir ciddilik gelir ki ortalığı da susturursun...

Demin ne güzel eğleniyorduk. Bu bahisleri bırakalım artık...

Nadir, istihza ile hiddeti birleştiren garip bir yan bakışla sordu:

-Hangi bahisler?

-Öyle ya nedir bu: Harp, taarruz; ağır topçu bilmem nesi?... Biz erkânıharp değiliz ya... Bunları halletmek bize mi düşer?

- İyi ama Nevin Hanım, hareket-ı harbiyeyi müzakere ederek kararları ittihaz edelim demedim, hepimizi tehdit eden bir tehlikeyi sadece haber verdim.

¹⁸⁷ Mithat Cemal Kutay, *Üç İstanbul* (Birinci baskı, İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 1998), s. 518-519.

- Onu hükümet adamları düşünsünler.

- Biz de düşünmeliyiz.

- Hiç de değil, üstümüze vazife olmayan şeylere ne karışalım? Hele kadınların bu işlere hiç aklı ermez.

Behiç'in muntazam ve beyaz dişleri arasından gevşek bir kahkaha sızdı, ellerini pantolonunun cebine sokup çenesini göğsüne yapıştırarak hakim bir tavırla etrafına baktı.

Mebrure, Nadir'e yaklaştı, kulağına eğilmiş, soruyordu:

- İhtisasınız nedir beyefendi, galip geliriz değil mi?

Nadir bu hiç tanımadığı genç kıza dikkatle bakarak düşündü. Galip gelmeyeceğimizi düşünmekten ziyade, salonda yeni gördüğü bu çehrenin manalarını tahlile uğraşıyordu. Kendi kendine '*Güzel kız*' dedi, başını kaldırarak sordu:

- Galip gelmemizi ister misiniz?

- Elbette

- O halde galip geleceğiz.

Mebrure'nin hayretini görerek izah etti:

- Çünkü harplerde galebe iman eden taraftardır. Madem ki galip gelmeği bu kadar şiddetle özlüyoruz, mutlaka galip geleceğiz."¹⁸⁸

Gene Peyami Safa'ya ait olan "*Biz İnsanlar*" adlı roman, Kurtuluş Savaşı koşullarında İstanbul'da yaşayan idealist bir öğretmenin yaşadıklarını anlatan bir eserdir. Öğrencilerinden biri arkadaşına teneffüsteyken tokat atar. Bu tokadın sebebini araştıran öğretmen Orhan, tokat yiyenin arkadaşına '*Eşek Türk*' diye hakaret ettiğini öğrenir. Bir Türk çocuğunun başka bir Türk çocuğuna "*Eşek*" diye hakaret etmesi Orhan'ın gururuna dokunur. Tokat atan Tahsin'i, tokat yiyen Cemil'in annesinin hisminden korumak isteyen Orhan, bu arada işinden istifa etmek zorunda kalır. Sefalet yıllarına dönen Orhan'a arkadaşı Necati yardımcı olur. Sonuçta hayatını tekrar düzene koyar. Romanda, İstanbul'daki dönemin fikir hareketlerine şahit olmaktayız. Roman, Orhan'ın ilerlemiş yaşında ölümüyle sona erer. Bir öğretmenin dramının anlatıldığı romanda, dönem koşullarında yaşamış batı yanlısı insanları görmek mümkün olduğu

¹⁸⁸ Peyami Safa, *Sözde Kızlar* (Yirmibirinci basım, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1999), s. 51-52.

gibi, milliyetçilik veya sosyalizm gibi kavramları ve taraftarlarına da rastlamak mümkündür.

Milli Mücadele'yi geri planda işleyen romanlar arasında Atilla İlhan'ın **"Kurtlar Sofrası"** ve **"Sırtlan Payı"** adlı romanları da örnek vardır. **"Kurtlar Sofrası"**, 27 Mayıs öncesi Türkiye'de yaşananlara ışık tutan bir romandır. Romanda iş, basın ve eğlence dünyasından kahramanlarla dönemin koşulları canlandırılmak istenmiştir. Bu arada Milli Mücadele'ye atıflar yapılarak, yaşananlarla o dönem arasında paralellikler kurulmaya çalışılmıştır. Bu romanda Mahmut gibi, Hüsnü Faik gibi, İrfan gibi, Fredy gibi, Athena gibi bir çok karakter görülmektedir. Bunlardan özellikle Mahmut'u yazar, karakteri itibariyle Mustafa Kemal'le özdeşleştirir.

"... Mahmut Ersoy bir inkılap çocuğuydu, bir inkılap şehidi oldu. Mahmut Ersoy'un öteki ismi Mustafa Kemal'di. Kuva-yı Milliye'nin bütün hedefleri, Mustafa Kemal'in bütün hedefleri, onun da hedefleri idi. O Milli Kurtuluş hareketini, aynı hızla ve tarihi ve içtimai mecrası içindi, son neticelerine kadar götürmek çarelerini arayan, şuurlu ve aydınlık münevverlerimizden birisiydi. Zamansız ve hazin ölümü, parmak bastığımız milli davaların ve demokrasi mücadelesinin büyük ehemmiyeti üzerinde ısrarla ve inatla durmayı, bizim için büsbütün vazgeçilmez bir vazife kılıyor."¹⁸⁹

Atilla İlhan'a ait olan **"Sırtlan Payı"** adlı romanda, bir yanda yakın geçmişimiz, diğer yanda Kurtuluş Savaşı yılları ele alınarak bu devrelerin muhakemesi yapılmaktadır. Romanın kahramanı Miralay Ferid Bey, başından üç savaş geçmiş bir askerdir. Roman 1960 dönemlerinde, Ferid Bey'in yaşlılık yıllarıyla başlar, ama Kurtuluş Savaşı yıllarına yapılan dönüşlerle o dönem İstanbul yaşantısını da bizlere tanıtır. 1960'lı yılların en önemli olayları ve insanlar üstündeki etkileri tahlil edilirken, 1919 yılı İstanbul'unda, genç bir subay olarak karşımıza çıkan Binbaşı Ferid Bey vatan uğruna yaptığı önemli faaliyetlerle okuyucuya tanıtılır. Bu romanda da batı özentisi insan tipleri karşımıza çıkmaktadır. Hatta Ferid Bey'in kardeşi Hayrunisa bile 1919'lu yılların esintisi içinde, İngiliz Muhripleri Cemiyetine üye olmak isteyen bir karakterdir. Böyle derin bir inceleme içinde her iki dönemi sorgulayan roman, Miralay Ferid Bey'in ölümü ile şona erer.

¹⁸⁹ Atilla İlhan, *Kurtlar Sofrası* (İkinci basım, İstanbul: Adım Yayıncılık, 1982), s. 206.

“- ... bir emr-i vaki! Nazır Paşa, Yaver-i ekrem nasbolduğunu ordu kumandanlarına tamamen bildirince, vaziyet ciddiye kesbetti. Ya Sadrazam’ın Nazır Paşa’nın Yaver-i Ekrem kalmasındaki ısrarına ne demeli? Aldı bizi bir telaş, Cuma Selamlığı’nda sancağı kim tutacak: Hakiki Yaver-i Ekrem İzzet Paşa mı, yoksa...

Binbaşı Ferid, için için, fena kurulmuştu. Şeytana kulak verse, yumruğunu masanın üstünde gülle gibi indirip, eniştesinin oracıkta hıp diye ödünü patlatarak, Sadrazam’ına da, Yaver-i Ekremi’de, memleket işgal altında bunalırken bunlarla vakit ziyan eden hükümetine de, çoktan ana avrat düz gidecekti, ama.. dinlemedi, tuttu kendini, sinirlerini gemlemesini becerdi.”¹⁹⁰

Milli Mücadele’yi ikinci derecede işleyen romanlardaki kahramanlar, bu savaşı birinci derecede işleyen romanlardaki karakterler gibi etkili, kişilikli, belli hedeflere sahip kimlikleriyle dikkat çekmektedirler. “Yeşil Gece”nin Şahin Efendisi, “Halas”ın Nihat’ı, “Sahnenin Dışındakiler”in Cemal’i, kısacası hepsi güçlü karakterler olup okuyucuya kişilik özellikleri genişçe tanıtılmaktadır.

Bu karakterlerin bazıları Kurtuluş Savaşı ile canı gönülden alakalı görülürken, bazılarının da bu ilginin sonradan ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kahramanlar isteseler de, istemeseler de kendilerini bir şekilde Kurtuluş Savaşı’nın içinde bulurlar. Bazıları bir casus gibi hareket ederek, Anadolu’da Türklerin lehine faaliyette bulunuyorlar, bazıları ise Milli Mücadele hareketine katılmak için yollara düşerken bir hapishane köşesine tıkalıp kalıyorlardı. Sonuçta bu romanlarda da Anadolu’da yaşanan çetin mücadeleye tanık oluyoruz. Her ne kadar bu çetin savaş geri planda işleniyorsa da, bu eserler tarihçilere Kurtuluş Savaşı’nın ne kadar güç şartlar altında yapıldığını anlatan önemli belgelerdir.

¹⁹⁰ Atilla İlhan, *Sırttan Payı* (Birinci basım, İstanbul: Dilgi Yayınevi, 1974) s. 362.

3. 8. TÜRK ROMANCILARININ KURTULUŞ SAVAŞI'NA BAKIŞ AÇILARI

Kurtuluş Savaşı, Türk tarihi için önemli bir dönüm noktasıdır. Yoksul bir milletin bağımsızlık mücadelesidir. Önemli destanlara sahne olan Anadolu için bu savaş ölüm-kalım savaşıdır. Bunun sonucu olarak başka ülkelere kıyasla Türk edebiyatçısı bu savaştan çok etkilenmiştir. Çünkü bu savaş onun da var olma savaşı idi. Kurtuluş Savaşından mağlup çıkmak demek, Anadolu topraklarında Türk halkının varlığının sona ermesi demektir. Bu noktada doğal olarak özgün bir Türk Edebiyatı, edebiyatçılarımız için hayal olurdu.

Romanlarında Kurtuluş Savaşı'nı işleyen yazarlar, bu savaşta yer alan veya seneler sonra yaşanan olayları tarih kitaplarında okuyup öğrenen ve bunları eserlerine koyan edebiyatçılardır. Bu yazarlar ister bu olayları yaşamış, ister yaşamamış olsunlar, Türk tarihinin belli bir dönemini genç kitlelere tanıtmaktadırlar. Doğal olarak ortaya koydukları eserlerde, Türk'ün bu kurtuluş mücadelesini, belli bir bakış açısı ile okuyucularına aktarmaktadırlar.

Kurtuluş Savaşı ile ilgili romanlarda, hemen hemen her yazar bu savaşı müspet şekilde değerlendirmiştir. Hatta savaş sırasında, Anadolu'daki harekete karşıt gazete köşelerinde yazıları yer alan edebiyatçılar arasından savaş sonrasında, yeni yönetime kendini kabul ettirebilmek için roman yazarlar bile çıkmıştır. Gene, Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye aleyhtarı olan bu yazılarıyla savaş sırasında gazetelerde boy gösteren yazarlardan bazıları, Mustafa Kemal'in onları affetmesi sayesinde yurda dönebilmişlerdir.

“Milli Mücadele dönemi boyunca, Milli Mücadele'nin aleyhtarlığını yapmış yazarlar da bulunmaktadır. Refik Halit Karay, Refi Cevat, Ali Kemal bunlardan birkaçıdır.”¹⁹¹

Ülkede yaşananları müspet bir bakış açısından ortaya koyan yazarların, belki Anadolu ve Türk halkı ile ilgili değerlendirmelerinde bazı olumsuzluklara rastlanabilir. Sonuçta bu savaşı bütün gerçekliği ile ortaya koyma çabasında olan bu yazarların, yaşananların olumlu taraflarını olduğu kadar olumsuz taraflarını da yansıtmaları

¹⁹¹ Ahmet Kıymaz, *Romanda Milli Mücadele* (Ankara: Akçay Yayınları, 1991), s. 46.

normal karşılanmalıdır. Bu tarafsız bakış açısı, o eserin gerçekçiliğine duyulan inancı daha da artıran bir unsur olacaktır.

Nihayet bu yazarlar, halkın içinden çıkmış, halkın gerçeklerine şahit olmuş insanlardır. Bu nedenle yaşanılanları tüm gerçekliği ile ortaya koymak, bunların ilk görevi olmalıdır. Bu eserlerde anlatılanların doğruluğunu değerlendirecek olan tarihçilerdir. Hatta bu eserlerin yazarlarına baktığımızda, örneğin Mithat Cemal Kuntay gibi önemli Türk tarihçileriyle bile ile karşılaşmaktayız.

Bu romanlarda Kurtuluş Savaşı tüm açıklığı ile ortaya konmaktadır. Halkın savaşa bakış açısı, yılgınlığı, ilk başlarda bu mücadeleden uzak kalmak istemesi... Yazarlar genel olarak bu konuda diğer hiç bir ülke edebiyatçılarıyla mukayese edilemeyecek kadar gerçekçi davranmışlardır. Düşmanın yaptığı zulüm, halkın fakirliği, cahilliği, halkın arasından çıkan ikiyüzlüler, düşmanla bir olup Anadolu'daki mücadeleyi engellemek isteyenler, yabancı hayranları belki Hacı Fettah Efendi, belki Uzun Hüseyin Efendi, belki Kemal Mümtaz, belki Cevat, belki de Nevin adıyla ile okuyuculara tanıtılır. Bu karakterler sayesinde Anadolu ve İstanbul'da yaşayan insanları bütün yönleriyle tanıma imkanı bulmaktayız.

“Zavallı Türklük içeriden, dışarıdan hep vahşi, yırtıcı, düşmanlar arasında kalmıştı. Düşmanlarımız yalnız İngilizler, Ermeniler, Rumlar değildi. Her şeyden evvel düşmanlığı kendimiz kendimize yapıyorduk.

Mesela bugün binbir belâgat çiçeği ile süsleyerek bir nakarat gibi dakikada bir ümit kalmadığını, mahvolduğumuzu öten Kemal Mümtaz bir düşman Milleti inkıraz uçurumlarına sürükleyecek gündüzkü tezahürattan istifade edip yalancılık meylini memnun etmek için ilhak oyununu uyduran Cevat bir düşman.... Bütün şehir halkı binbir ihtiras içinde ya sevinir, sırcar, ya yerinir ağlarken, kendi melun nefsinin zevki için dünyaya lâkayt, dükkânın önünde kadın bekleyen Saffet bir düşman. Sonra dünyada paradan başka mabut tanımayan ve bu uğurda milletini, vatanını satmağa hazır bulunan Hasan Cemil ve Sadi bir düşman. Bu kadar gürültü arasında sakın ve mütebessim durabilen Fahri bir düşman... Hasılı herkes, sen, ben, o hepimiz bir düşmandık.”¹⁹²

Din adamlarının Kurtuluş Savaşı'ndaki etkileri özellikle mecliste hissedilirken, çoğunun Kurtuluş Savaşı taraftarı olmadığına gene bu romanlarla tanık olmaktayız.

¹⁹² Mehmet Rauf, *Halas* (İkinci baskı. İstanbul: Arma Yayınları, 1998), s. 56- 57.

Hatta yıkıcı fetvalarının halkı kandırmaya yönelik çabaların nasıl etkili olduğu, gene bu romanlarla gayet açıkça anlaşılmaktadır.

“Aynı zamanda da cuma namazından sonra Hacı Fettah Efendi halkı meydanda toplamış, yüksek sesle Kuvayı Milliye aleyhine vaaz ediyordu:

- Bıyiksızları, gavurlar gibi yakalık takanları, din düşmanı olanları istemeyiniz! Onlar ki ellerine kudret geçer geçmez mukaddesatı çiğner, kadınlarımızın örtülerini kaldırır, sünnet ve farzı inkar ederler. Onları istemeyiniz! Ey ahali onların kanı kafirlerin kanı gibi helaldir.

Hatta derim ki, herhangi bir kuvvet ve hükümet, nereden ve kim olursa olsun, camilerimizi, dinimizi sıyanet ederse ona biat ediniz.”¹⁹³

Romanlarda bu şekilde canlandırılmış din adamları olduğu gibi Anadolu’daki kurtuluş hareketini destekleyen din adamlarıyla da karşılaşmaktayız.

“Düşmanın İzmir’e çıktığı Denizli’de duyulur duyulmaz, millet neye uğradığını şaşırması, tabansızlar göçlerini toplamaya başlamış. Müftü bakmış ki, durum kötü... Çoluk çocuk, ayak altında kalacak. Hemen büyük caminin sancağını çıkartmış, tekbir getirerek sokaklarda dolaşmış, sonra halkı belediyenin önüne toplamış... Çok yaman konuşmuş... Çavuş dedi ki, ‘Hep ağlaştık yüzbaşım’ dedi. ‘Gün bugündür Müslümanlar!’ diye başlamış, ‘Davranıp düşmanla boğuşmak zamanıdır. Topraklarına düşman girmiş Müslümanlara savaşmak, Allahın emri... Bunlarla savaşmazlarsa dinden çıkarlar. Düşman girmemiş toprakların ahalisi de bunlara yardım edecek... Yardım etmeyen gavur olur. İşte ben fetvasını veriyorum. Duyup da tutmayan, duymayana ulaştırmayan cehennemliktir. Silah yok, cephaneye yok sözü burda hiç sökmeyiz! Silahı olmayan baltasıyla, baltası olamayan ekmek bıçağıyla, bıçağı olamayan sopasıyla karşı duracak... Sopaya güç yetiremeyenler, yerden üç taş alıp düşmana doğru atacaklar! Allahtan hiç bir şey gizlenmeyeceğini düşünün, ayağınızı sıkı basın! Düşmandan kurtulamazsınız kaçarak ... Düşmandan kurtulmanın yolu: Karşı çıkıp erkekçe pençeleşmektir.’ Diye bar bar bağırması...”¹⁹⁴

Yukarıdaki cümlelerden, din olgusunun Anadolu insanı üzerinde nasıl bir güç oluşturabileceği açıkça anlaşılmaktadır. Tabii bu güç iyi kullanılırsa yaptığı etkinin olumlu, kötü kullanılırsa yaptığı etkinin olumsuz olduğu, bu iki yazarımızın

¹⁹³ Halide Edip Adivar, *Vurun Kahpeye* (İkinci basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), s. 20.

¹⁹⁴ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* (On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997), s. 354.

cümleleriyle ortaya çıkmaktadır. Yazarlarımızın objektifliği de gene bu cümlelerde açıkça anlaşılmaktadır.

Bu romanlarda zaman zaman aydınların hem kendileri ile hem de tarihle hesaplaşmaları dikkati çekmektedir. Yazarlar Anadolu'nun fakirliğini ifade ederlerken bir ölçüde öz eleştiri yapmaktan kaçınmamış ve bu durumdan kendilerini de sorumlu tutmuşlardır. Ayrıca Anadolu'nun gerçeği ile karşılaşan İstanbul insanının zihninde kurduğu mitin de yıkılışına, bu romanlarda şahit olmaktadır.

“Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu hayvani duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabancı ot gibi bitti. Şimdi, elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? Bu ısırganları, bu kuru dikenleri mi? Tabii ayaklarına batacak. İşte, her yanın yarılmış bir halde kanıyor ve sen, acıdan yüzünü buruşturuyorsun. Öfkeden yumruklarını sıkıyorsun. Sana ıstırap veren bu şey, senin kendi eserindir, senin kendi eserindir.”¹⁹⁵

Görüldüğü gibi Türk aydını kendi kendisi ile hesaplaşmakta, Anadolu hakkında kafalarında kurdukları mitin yıkılışına hayret etmektedirler.

“Mütarekenin ilk günlerinde, bana bir tanıdık diyordu ki: ‘Ne bu zırhlılardan, ne bu ordudan, ne sokak başlarındaki bu makinahlı tüfeklerden korkuyorum. Beni, korkutan şey, kendi aramızdaki anlaşmazlıklar, kendi aramızdaki nifaklardır. Bizi asıl bu mahvedecek.’ Ben, içimden diyordum ki, bu adam, bu hükmü hep İstanbul’a göre veriyor, karışık ve bulanık bir şehir halkının huyunu bütün millete mal ediyor. Asıl vatani, asıl milleti, Anadolu’yu hesaba katmıyor. Orası, buradaki nifaklardan ve pisliklerden arıdır. Orası, benim gözümde, ıstırapın en özlü alevlerinde kaynayıp pişmiş bir hayat mayasıyla yoğrula yoğrula kutsallaşmıştır.

Bu ülkede, temiz yürekli, duygulu ve candan insanlar vardı. Zenginin kapısı fakire açık ve gurbet yolları, sonunda mutlaka bir sıcak yurda ulaşacaktı. Orada, bütün kadınlar ana, bütün kızlar kardeş ve bütün çocuklar evlattı. Oranın taşı arkadaş, yoksulluğun derecesi bence malumdu. Fakat bu maddi yoksulluğun içinde bir manevi varlık bulacağımı sanıyordum.

¹⁹⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 130.

Şimdi ne görüyorum? Anadolu... Düşmana akıl öğreten müftülerin, düşmana yol gösteren köy ağalarının, her gelen gaspla bir olup komşusunun malını talan eden kasaba eşrafının, asker kaçağını koynunda saklayan zinacı kadınların, frengiden burnu çökmüş sahte sofuların, camî avlusunda oğlan kovalayan softaların türediği yer burasıdır.”¹⁹⁶

Yazarların kafalarındaki mitlerin yıkılışına sadece Anadolu ile ilgili değerlendirmelerde rastlamıyoruz. Ankara’ya dair beklentilerin yıllar sonra nasıl yıkıldığını, gene o miti yaratan bir yazar olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu kendisi itiraf etmiştir. “Ankara” romanı, Yakup Kadri’nin kafasında yarattığı bu şehirle ilgili ütopyanın kelimelere dökülmüş şekli olup, sonraki yıllarda romanın üçüncü baskısında eklediği bir not ile bu ütopyanın nasıl yıkıldığını gene bizzat kendi açıklamıştır. Milli Mücadele ruhunun, pek çok şeyi bir anda düzelteceğine inanan ve bu ruhla geleceğe güvenle bakan bir aydının düşlerinin nasıl enkaz haline geldiğine bu notla şahit olmaktadır.

“Otuz yıl önce yazdığım bu roman, üçüncü baskıya vermek üzere, gözden geçirirken bir düş görüyor gibi oldum ve bana öyle geldi ki, burada hikaye ettiğim devri bir somnambül hali içinde geçip gitmiştim.

Fakat, bu halim çok sürmüyor; uyanıyorum ve kendimi toparlayarak etrafıma bakıyorum, o devirden bu yana ne kalmış diye. Kitabın birinci bölümünde belirtmeye çalıştığım Milli Mücadele ruhundan hemen hiçbir iz bulamıyorum.

Ya son bölümde hayalini kurduğum Türkiye’nin gerçekleşmesine doğru bir gelişme olmuş mudur? Ben, o zamanlar, bir gün gelip öleceğini aklımdan bile geçirmediğim Atatürk’ün öncülüğü ve rehberliğinde bu ideal Türkiye’ye yirmi yıl içinde varacağımızı umuyordum. Şimdi, o yirmi yıl üstünden bir yirmi yıl daha geçmiş bulunuyor. Fakat, biz, sosyal, kültürel ve ekonomik devrim şartları bakımından, hâlâ romanın ikinci bölümünde verdiğim ve karikatürünü yaptığım Ankara’nın içinde tepinip durmaktayız.”¹⁹⁷

Yazarların Anadolu’ya her zaman kötümser gözle bakmadıkları gene bu romanlarla ortaya çıkmaktadır. Bütün fakirliğine ,bütün cahilliğine rağmen Anadolu kurtuluş

¹⁹⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 129-130.

¹⁹⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara* (Sekizinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999), s. 17.

mücadelesinin sembolüdür. Gene aydınlara göre Anadolu ümitlerin yeşerdiği yerdir. Bu bakış açısı hemen hemen bütün romanlara yansımaktadır.

“Günün birinde, bir gemi alıp beni buradan kurtaracak mı? O geminin adı olsa olsa Anadolu ordusudur. Her gün, her saat bir mazgal deliğine benzeyen penceremden onu gözetliyorum. Onu bekliyorum. Ufuklar, insana endişe verecek kadar boş ve sakin. Sanki, bir savaş içinde değiliz. Sanki her şey benim vehmimden ibaret gibi. Arasına gazetelerden aldığım bilgi beni hiç tatmin etmiyor. Her yanda bir bekleme devresinin yürek üzüntüleri var. Barış yolunda yapılan bazı siyasi teşebbüsler hep boşa çıktı. Londra’ya giden heyet, olumlu hiçbir sonuç elde edemedi geri döndü. Avrupa, bize karşı, daima, o sağır duvar halini muhafaza ediyor.

Bütün bunlara rağmen, bu ıssız adanın kimsesiz sakini, mağarasının içinden dışarıya doğru başını uzattığı vakit hiç sönmeyen bir liman fenerinin yeşil ve kırmızı ışığını görüyor. Bu benim ümidimin ışığıdır. Benim ümidim... Yağını nereden alıyor? Fitilini kimler tazeleyip yakıyor? Bilmem, bilmem... Fakat, bu umut benim tek gıdamdır. Bu umut benim yaşama gücümün en son pırıltısıdır. O söndüğü gün...

İşte, bunu tasavvur edemiyorum.”¹⁹⁸

Yakup Kadri’nin bir yazar olarak olayları olumlu açıdan değerlendirmesi, “Sodom ve Gomore”nin altıncı baskısına hazırladığı önsözde Atilla Özkırımlı tarafından da benzer biçimde ele alınmaktadır.

“Belki anlattıkları gerçeğin küçük bir parçasıdır. Daha iğrenç günler yaşanmıştır İstanbul’da. Kurtuluş Savaşı’nı eleştirip millicileri eşkıyalıkla suçlayan satılık kalemler çıkmış, düşman hesabına çalışan muhbirler türemiştir. Doğru olabilir bunlar. Ama bu doğrular sorunun özünü değiştirmez. Yani ahlaki çöküntünün toplum yapısındaki çelişkilerin ürünü olduğu gerçeğini. Buradan yola çıkarak, ‘Sodom ve Gomore’nin her koşulda değişik biçimlerde, değişik adlar altında var olabileceğini söylemek de yanlış olmaz. Bu ise gerçekliğin bütünü demek değildir. Tıpkı romanda sergilenen tiplerin İstanbul’un bütününe simgeleyemeyecekleri gibi.”¹⁹⁹

¹⁹⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 128.

¹⁹⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 16.

Anadolu'ya duyulan bu ümit, bütün romanlarda karşımıza çıkmaktadır. İstanbul genel olarak ümitsizlilerin merkezi olarak canlandırılırken, Anadolu her şeyin başlayacağı yer olarak görülmektedir. Zaten İstanbul düşmana karşı silahlı yapılacak bir mücadeleye imkan tanıyacak koşullara sahip değildir. Mustafa Kemal bu durumu önceden fark ederek mücadeleyi Anadolu'dan başlatır.

“Sanki Anadolu kocaman bir kovandı da oğul vermeye hazırlanıyordu, ölen arılar dışarı atılacak, bölümler temizlenecek, çiçek tarlalarına doğru o yaratıcı, o biriktirici, o eşsiz uçuşların şevki başlayacaktı. Kısacası sallantılar, kararsızlıklar, bozgun tohumlar ve ürkeklikler eriyip gitmiş, ufuk aydınlanmış, ruh doğmuştu, ruh, o yaratıcı ruh!...

Bir millet şaşkınlığını silkip atmış, durumu hükme bağlamıştı.”²⁰⁰

Kurtuluş Savaşı sırasındaki Babıali de önemli bir güçtür ve sütunlarında çoğunlukla Anadolu hareketine karşı yazılar basılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde basılan ve işgal İstanbul'unun koşullarında yazılmış yazıların gerçekçi olması ve Anadolu hareketine olumlu bakması beklenemezdi.

Dönemin Babıâli'sinin ülkenin geleceği ile ilgili düşüncelerini Peyami Safa **“Biz İnsanlar”** adlı romanında şu cümlelerle ifade etmekteydi:

“Aynı dava: İstanbul bu memleketin battığını inanmış ve inkıraz vesikasını Sevr'de imzalamıştır. İstanbul için karşısında durulmaz bir Avrupa medeniyeti vardır. Ona hücum edilmez, iltihak edilir, yüzde yüz teslimiyetle, münakaşasız ve mücadelesiz iltihak edilir. Babıali şimdi böyle düşünüyor.”²⁰¹

İstanbul basının, başlarda büyük ölçüde, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele aleyhtarı olduğu gene Atilla İlhan'ın **“Kurtlar Sofrası”** adlı romanındaki şu cümleler açıkça anlatmaktadır:

“-...Kuva-yı Milliye hareketinin, tarihi ve ilmi izahını yapmadan, onu çıkış noktası diye alıp, geliştirmeye kalkışıyorlar. Ya bilmiyorlar, ya da yanlış biliyorlar: basın olsun, ilim adamları olsun, bunca yıldır hiç olmazsa 1919 davranışının asıl mahiyetini açıklamayı deneselerdi...

Hüsnü Faik'in cevabı hazır: -... Nasıl edebilirdik? Biz inkılabı, aleyhtarlarına karşı müdafaa etmekten, nefes bile alamadık. Unutma ki matbuatın da yarısından

²⁰⁰ Tarık Buğra, *Küçük Ağa* (On altıncı basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997), s. 292-293.

²⁰¹ Peyami Safa, *Biz İnsanlar* (Altıncı baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1980), s. 66.

çoğu Mustafa Kemal'e ve Ankara Hükümeti'ne muhalifti başlangıçta. Beraber değildik ki!..."²⁰²

3. 9. ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARI

Atatürk'ün ilke ve inkılapları Türk halkını, çağdaş dünya seviyesine ulaştırmak için oluşturulmuş düşünce ve eylemlerdir. Mustafa Kemal Atatürk bu inkılapları yapmaya cumhuriyetin ilanından çok önce karar vermiş ve uygun koşullarda uygulamaya dökmüştür. Anadolu'nun fakirliği göz önünde bulundurulunca beklenecek zaman yoktur.

Savaş sırasında görülmüştür ki, yüzünü batıya kapasan da o senle ilgilenmekten geri kalmıyor. Bu ilginin Türk halkının pek de yararına olmadığı Kurtuluş Savaşı açıkça göstermiştir. Bu durumda Türk halkına düşen, batının güçlü devletleri gibi gerekli sosyal ve ekonomik devrimleri yapıp onların kafasındaki **"Hasta Adam"** imajını tamamen yıkmaktır. Çünkü her ne kadar batının işgalci devletlerini Anadolu'dan atmışsak da, onlar bu sefer ekonomik yönden zayıflığımızı kullanarak Anadolu'yu sömürge haline getirme çabasındadırlar. Bu görüşlerini de Lozan Konferansı'nda açıkça ortaya koymuşlardır.

Atatürk bu durumu çok önceden fark etmiş ve Kurtuluş Savaşı sonrasında hiç vakit kaybetmeden sosyal, siyasi ve ekonomik hayattaki devrimlere başlamıştır. Gerçi bu devrimlerin bir kısmına daha Osmanlı İmparatorluğu sırasında başlanmışsa da uygulamadaki zayıflık nedeniyle hedeflenen başarı elde edilememiştir.

Milli Mücadele, sadece savaş alanında alınan zaferle sınırlı değildir. Bu zaferin siyasi, toplumsal ve ekonomik alana da taşınması ve devam ettirilmesi gerekmektedir.

Milli Mücadele romanlarında, Atatürk ilke ve inkılapların bazılarına rastlanmaktadır. Yazılan romanların bir kısmının Milli Mücadele yıllarından çok sonra yazıldığı düşünülürse romanlarda bu devrimlere rastlanması doğaldır. Ancak bazı romanlar Kurtuluş Savaşı'nın hemen sonrasında yazılmıştır. Bu romanlarda bu inkılapların izlerinin görülmesi, yapılanların ne denli gerekli olduğunu bizlere kanıtlamaktadır.

²⁰² Atilla İlhan, *Kurtlar Sofrası* (İkinci basım, İstanbul: Adam Yayıncılık, 1982), s. 142.

3. 9. 1. Romanlara Yansıyan İlke ve İnkılaplar

Bu romanlara yansıyan ilke ve inkılaplar özellikle halkın yaşantısını doğrudan ilgilendirenlerdir. Örneğin Osmanlının mevcut sisteminden memnuniyetsizlik, yeni bir yönetim biçimi olarak Cumhuriyet, hemen hemen her romanda karşımıza çıkan bir olgudur. Aynı şekilde milliyetçilik gibi kökü öncelere giden akımlar, inkılapçılık gibi yeniliklere açık olma fikri, dikkat çeken unsurlar olarak pek çoğunda karşımıza çıkan olgulardandır.

3. 9. 1. 1. Cumhuriyetçilik

Cumhuriyet'in ilanından çok sonra yazılmış bir roman olan **"Kurtlar Sofrası"** 1960'lı yılların koşullarında geçmişi de sorgulayan bir yapıttır. Mustafa Kemal'in düşüncesindeki yeni yönetim biçiminin dönemin aydınları tarafından ne şekilde irdelendiği şu cümlelerle ifade edilmektedir:

"Hüsnü Faik evdeki çalışma odasında, elinde tuttuğu fotoğrafın içinde, Mahmut'un yorgun ve saklı gözlerini seçer gibi oluyor. Oysa Mahmut'u hatırlasa da resimdekiler, ince ayaklı hasır bir masaya çevrelemiş üç eski adam ve bir kadın. Ya kimler? Gazi Mustafa Kemal, Yunus Nadi, Hüsnü Faik ve Halide Edip. Gazi'den ayrıldıktan sonra, o gece, Yunus Nadi'yle sabahlara kadar konuşmuşlardı. Türkiye'nin geleceğiyle ilgili düşünceleri, karanlık, komitacı Darülfünun talebeleri gibi kımıldıyordu. Hüsnü Faik günün birinde Gazi'nin cumhuriyeti ilan edeceğini, ilk defa o gece düşünmüştü."²⁰³

Talip Apaydın'da **"Vatan Dediler"** adlı romanında da yeni devlet biçimi, şu sözlerle ifade ediliyordu:

"Yeni devlet halkın devleti olacak. Meclisimizi kendimiz seçeceğiz. İyi çalışanları, bizi düşünenleri başa getireceğiz."²⁰⁴

Anadolu'da kurulan yeni devlete **"Sodom ve Gomore"**nin Leyla'sı bir türlü akıl erdiremez. Leyla, Padişahın gidişini ve Ankara'da yeni devletin doğuşunu uzaktan ve inanmayan gözlerle takip eder.

"Anadolu denilen bir yerden birtakım askerler geliyor, bir hükümdar bir hırsız gibi geceleyin kaçıyor, bir yerde bir gazeteciye parçalıyorlar, bir devlet batacak,

²⁰³ Atilla İlhan, *Kurtlar Sofrası* (İkinci basım. İstanbul: Adam Yayınları, 1982), s. 348.

²⁰⁴ Talip Apaydın, *Vatan Dediler* (Birinci basım. İstanbul: Yalçın Yayınları, 1981), s. 67.

yerine başka bir devlet çıkacak, diyorlar; öbür yandan, denizin karşı yakasından birtakım köçaman, siyah kalpaklı adamlar ortaya çıkmağa ve yavaş yavaş her tarafa yayılmağa başlıyor.”²⁰⁵

Daha savaş sırasında yeni devlet ve yeni yönetim şeklinin geleceğine dair belirtiler hemen hemen her romanda karşımıza çıkan bir olgudur. Zaten yirminci yüzyılın koşullarında saltanat gibi bir yönetim biçiminin yeterli olmayacağı açıktı. Bu durumda çağın şartlarına uygun ve Türk halkının ilerlemesini sağlayacak bir yönetim şekline ihtiyaç duyumaktaydı.

“Binbaşı biraz durakladıktan sonra döküldü:

-Sana güvenirim Ali emmi. Hiç bir şey saklamayacağım. Dediğin doğru; biz Meclis’te şimdilik eyvallah deyip susacak dostların mümkün olduğu kadar çok olmasını istiyoruz. Gürültü patırtı ile, çekişip çene çalmakla kaybedecek zaman değil. Oldu mu? Rahat ettin mi? Reis beye gelince; onu biz senden önce düşündük. Amma Reis bey, şu Müftünün asılacağı gün Kel Hacı’ya bir şeyler söylemiş. Hatırladın mı, sen de oradaymışsın.

Ali emmi iyice hatırlamıştı.

-Bildim, dedi.

-Hah işte, Reis Bey bildiğinden şaşmayan biri, bir kitap adamı. Halbuki biz ölüm kalım kavgasına tutuşmuşuz. Sırası geliyor bilmediğimizi de, kitaba uymayanı da yapıyoruz. Yapacağız da. Çünkü daha ortada ne devlet, ne de kitap var. Kitap da, bilgi de harple birlikte ağır ağır ortaya çıkacak. Bunu böyle bellemedin mi yarı yolda kaldın gitti demektir. Reis Bey bizim hep kalbimizde. Ama her şeyin yeri var, sırası var. Gece baskınında top kullanıldığını gördün mü sen hiç?”²⁰⁶

Ülkenin sorunlarına cevap verecek bir yönetim biçiminin gelmesi için, insanların beyinlerinin daha küçükken bu fikirlerle beslenmesi ve uygun zeminde uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Tarık Buğra’nın “**Küçük Ağa**”sındaki askerin ağzından, daha düşman ülkeden atılamadan Osmanlı saltanatını yıkıp Cumhuriyeti getirmenin yanlış bir hamle olduğu anlatılmaktadır. Reşat Nuri Güntekin’in “**Yeşil Gece**” adlı romanında ise öğretmen Şahin Efendi ile de yeni nesillere cumhuriyet gibi bir yönetim biçiminin,

²⁰⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* (Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 301.

²⁰⁶ Tarık Buğra, *Küçük Ağa* (On altıncı basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997), s. 294-295.

çağın şartlarına en uygun yönetim biçimi olduğunun kavratılması gerektiği savunulmaktadır.

“Hoca ona büyük bir dikkat ve alaka ile dinledikten sonra gülümsedi:

-Merak buyurmayınız. Çocuklara yalnız müspet ve faydalı şeyler öğreteceğim, dedi. Din ilimlerini mümkün olduğu kadar sathi, İsrailiyat ile mümkün mertebede mücadele edeceğim. Mesainizde size naçiz bir muavin olacağım. Zat-i aliniz, şüphesiz, zemin ve zamanı müsait bulmadığınız için şimdilik din ve devlete sadık meşrutiyetperver Osmanlılar yetiştirmek gayesiyle, istifa buyurursunuz. Bendeniz bir derece daha ileri gitmek, milletine sadık cumhuriyetperver Türkler yetiştirmek, emelindeyim.”²⁰⁷

3. 9. 1. 2. Milliyetçilik

Osmanlı içinde Türkler, her zaman ümmetçi bir anlayış içinde yönetilmiş ve Türk kimliklerinin farkında olmayan nesiller ortaya çıkmıştır. Milliyetçilik akımı Fransız İhtilali’nden sonra bütün dünyada etkili olurken Osmanlı’nın içinde de önemli sarsıntıları görülmüştür. Gayri Müslimler ve Araplar bu akımın etkisi altında ayaklanırlarken, bu rüzgarın Anadolu’ya ulaşması ve Türkleri uyandırması çok zaman almıştı. Be nedenledir ki İstanbul’da, bazı batı hayranları Türk kimliğine utanılacak bir şeymiş gibi bakmışlardır.

“- İmkânı yok! Dedi, şu odanın içinde namusuna sahip tek bir adam göstermezsiniz ki milliyeti müdafaa eden bir çocuk aleyhine, Fransız bayrağına sığınarak bütün milletine küfür eden bir soysuz piçi himaye için reyini versin. Neydi adı taş atanın? Hüseyin mi, Tahsin mi? Onun attığı taş, bugün, bu saate Anadolu’da harp eden bütün Türklerin tek bir madde içine sıkıştırarak tefsif edilmiş ruhudur! Elinden her şeyi alınmış bir halkın son silahıdır, gözleri dönmüş bir ümitsizin yere eğilir eğilmez kaptığı bir tabiat kuvvetidir. Bu çocuğu kim kovmak ister? Anlamıyorum ki... Böyle bir namussuzluğa reyini verecek adamı biz elbirliğiyle buradan kovarız; yahut hepimiz bahçede birer taşa yapışarak onun kafasını patlatırız; olmazsa toptan istifamızı dayarız. Öyle değil mi? ‘Eşek Türk’ sözlerini bir araya getiren bir piç kurusunun ağzını yırtmak dururken, aramızda

²⁰⁷ Reşat Nuri Güntekin, Yeşil Gece (Yirmüikinci baskı, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1995), s. 53.

onu müdafaaya kalkacak olan bulunursa onun eşekliğini kabul ederiz ama Türklüğünü asla kabul edemeyiz.”²⁰⁸

Azınlıklar, milliyetçilik akımı altında bağımsızlıklarını elde etmek için Osmanlı ülkesi içinde el altından faaliyetlerde bulunmaktaydılar. Osmanlı, onları sistem içinde eritme girişimlerinde bulunmadığından bu azınlıklar kimlilerini koruyabilmişler, hatta yeni kuşaklara bu kimliği tanıtacak faaliyetlerde bulunmuşlardı. Oysa aynı durum Türkler arasında görülmemiştir. Türkler hala bir ümmet masalı içinde, ülkesinde olup biten bu faaliyetlere gözlerini kapamışlardı.

“-Aftoni Köyü halkına denizcilikte ve Osmanlı donanmasına gösterdikleri başarı yüzünden, resmi günlerde ve bayramlarda altın yaldızlı zemin üzerine iki başlı kartal resmi işlenmiş bayrak çekmeleri hususunda imtiyaz verilmiş. Bu, Bizans bayrağıdır. İmtiyaz da bir müstemlekeye, imparatorluk merkezinin hudutları içindeki bir memlekete değil imparatorluk merkezinin burnu dibindeki bir halka veriliyor. Onlar ne yapıyorlar, biz ne yapıyoruz? Onlar kiliseleri, Yunanistan’dan gelen papazları, öğretmenleri, zenginleri ile harı harıl Büyük Yunanistan için çalıştılar. Biz gözlerimizi, kulaklarımızı kapayıp azami müsamahayı gösterdik. Ne onları kendi bünyemiz içinde erittik, ne de onlar bu çalışmalar yüzünden erimek lüzumunu duydular. Onları hor, yaptıkları işleri hakir gördük. Gelişip toparlandılar. İktisadi hayata hakim oldular. Müreffeh bir hayat düzeni kurdular. Şimdi bütün arzuları bu topraklarda hükümlan olmak. Ama biz cemaat değil milletiz. Milletler de istiklalsiz yaşayamaz...”²⁰⁹

Milliyetçilik kasırgası topraklarını kasıp kavururken ve yıllarca kardeş olarak bildiği Rumu, Ermenisi, Arabı artık ona düşman olurken ümmetçilikten başka bir şey tanımayan Türk köylüsü “Yaban” adlı eserde şöyle tasvir edilmektedir:

“- Biliyorum beyim sen de onlardansın emme.

- Onlar kimler?

- Aha, Kemal Paşa’dan yana olanlar...

- İnsan Türk olur da, nasıl Kemal Paşa’dan yana olmaz?

- Biz Türk değiliz ki, beyim

- Ya nesiniz?

²⁰⁸ Peyami Safa, *Biz İnsanlar* (Altıncı baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1980), s. 60.

²⁰⁹ Fikret Arıt, *Hep Bu Topraklar İçin* (İstanbul: Baha Matbaası, 1961), s. 64.

- Biz İslamızı, elhamdülillah... O senin dediklerin Haymana'da yaşarlar.

Bekir Çavuş'la artık daha ziyade konuşmağa mecalim yok. Asılmış bir adam gibi başım göğsüme düşüyor. Bunalıp kalıyorum. Eğer, bize zafer nasip olsa bile kurtaracağımız şey, yalnız bu ıssız toprakla, bu yalçın tepelerdir. Millet nerede? O henüz ortada yoktur ve onu bu Bekir Çavuşlar, bu Salih Ağalar, bu Zeynep Kadınlar, bu İsmailler, bu Süleymanlarla yeni baştan yapmak gerekecektir.”²¹⁰

Ümmetçiğin, yirminci yüzyıl için artık ölü bir kavram olduğu, I. Dünya Savaşı sırasında Halife'ye rağmen Arapların, İngiliz kışkırtmasıyla bağımsızlık adı altında Türkleri arkadan vurmaları açıkça ispatlanmıştır. Yirminci yüzyılın koşulları düşünülünce, insanları birleştirmede din olgusunun yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Türk topraklarında tekrar huzurun, refahın inşa edilmesi için kendi kimliğinin farkında olan insanlara ihtiyaç vardı.

“Şahin Efendi, idadi müdürüne bu sözleri bir maksatla söylemişti. Sarıoava'da yapmak istediği büyük inkılabı tek başına başaramayacağını biliyordu. Münevver müttetiflere ihtiyacı vardı. burada elbet yeni fikirli fen adamlarına, mühendislere, doktorlara, iyi tahsil görmüş memurlara, milliyetçi genç muallimlere tesadüf edecekti. Sarıoava'ya gelir gelmez bu münevverleri arayıp bulmak, onları aynı maksat etrafında toplamaya çalışmak; programının başında yazılıydı.”²¹¹

“Zaten Araplık, Ermenilik bunlar boş şeyler... Ortada kanları kudurmuş aç, çıplak bir sürü haydut var. Çalmak ve yırtmak için fırsat bulunca ne din ne insaniyet demeyerek kurbanına hücum eden bir sırtlan sürüsü.... Fakat zarar yok, bu bizim intibahımızı mucip olduğundan şayanı teşekkürdür. Yarın inşallah hükümet kalkıp da tekrar idareyi eline alınca yapılacak şeyi şimdiden öğrenmiş demektir.”²¹²

“Üsküplü muallim:

- Ben hem İslamcıyım, hem Türkçüyüm. Dinim ile milletimi birbirinden ayıramam, diyordu.

Şahin Efendi, bir latife olmak üzere:

²¹⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 173-174.

²¹¹ Reşat Nuri Güntekin, *Yeşil Gece* (Yirmiikinci baskı. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1995), s. 54.

²¹² Mehmet Rauf, *Halas* (İkinci baskı. İstanbul: Arma Yayınları, 1998), s. 119.

-Bizim medrese mantığında bir kaide: '*Bir şey ya hacerdir, ya lahacerdir*' derler... Ya taş, ya taşın gayri... O şey hacerse lahacer, lahacerse hacir olmaz. İkisi ortası yoktur, dedi.

Jimnastik muallimi kızdı, medrese mantığı aleyhinde şiddetle atıp tutmaya başladı.

Şahin Efendi, bilakis hiç sükunetini bozmadan gülümseyerek dinliyordu:

-Ben de o noktada sizinle beraberim, dedi, ancak medrese mantığını çürütmekle itirazımı çürütmüş olmazsınız; emin olunuz, tariz fikriyle falan değil, sırf merakından soruyorum. Bana cevap veriniz; iki ordu karşı karşıya gelmiş farzedelim. Bunların birisi gayri Türk kardeşlerimizden yani Hintlilerden, Cavahlardan, Çinlilerden falan müteşekkil... Ötekisi ise gayrimüslim Türk kardeşlerden... Şimdi siz, mutlaka bu ordulardan birine yardım mecburiyetinde bulunsanız hangi tarafı iltizam edersiniz?

Genç jimnastik muallimi cevap bulup veremiyor.

-Olur mu böyle şey? Diye kızılıyordu.

Şahin Efendi, yine o latife edasını bırakmayarak devam etti:

-Müslüman olmayan Türklere yardımda bulunursanız keyu milliyetçisiniz. Türk olmayan müslümanları tutarsanız diyanetperversiniz. Bunun ikisi arası olamaz. Ya o, ya o... Bakın bu suali hoca arkadaşlarımızdan birine sorsaydım tereddüt etmeden '*elbette müslümanlarla beraber olurum*' diyecekti. Demek onların gayeleri daha sarıh..."²¹³

3. 9. 1. 3. Vatandaşlık

Vatandaşlık kavramı Osmanlı için yenidir. Çünkü başta halife olursa halkta birer teba olur. Bu teba kavramının yirminci yüzyıl koşullarında geçerli olamayacağı ortadadır. Yeni devlet, insanlarına bir vatandaşın nasıl olacağını öğretmesi gerekmektedir. Gayrimüslim vatandaşlarımız bu konuda daha fazla bilgi sahibi idi. Çağdaş bir devletin vatandaşının nasıl olması gerektiğini gösteren insanlarımız da yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır.

" - Yunanlılar Marmara'dan sonra Kutali ve Afissia'dan da gönüllü istemişler. Buradan da isteler yakında. Afissia'dan giden gitmiş. Ama Kutaliler bir körle bir

²¹³ Reşat Nuri Güntekin, Yeşil Gece (Yirmi İkinci Baskı. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1995), s. 94-95.

topalı çıkarıvermişler Yunan çavuşunun karşısına, *'Bizim size verecek başka askerimiz yok'* demişler. Gördün mü erkek adamları? İşte buna derim ben vatandaşlık diye. Onlar da Rum, Marmarahılar da, Afissiahılar da.

Ali'nin yüzü güldü:

- Yapmış bunu Kotaliler haa?

- Yapmış.

- Bizimkiler ana-avrat dümdüz gittiler onlara ama ben, kahveci Zafiraki, daha birkaç kişi aferin dedik. Bunların yüzüne de söyledik. Bize küfrettiler.

- Peki nasıl yapmış bunu Kotalililer?

- Eee.. dünya görmüş insanlar onlar. Öğrenmişler bir toprak üstünde başka başka dinden, başka başka milletten insanların pekala yanyana yaşayabileceğini..."²¹⁴

3. 9. 1. 4. İnkılapçılık

Ülke, romanların açıkça ortaya konduğu gibi bir virane halindedir. Bu durum sadece ekonomik alanda değil, sosyal ve siyasi alanda da önemli değişiklikler yapmayı şart koşturmaktadır. Bu yalnız inkılapçı bir kafa ile gerçekleştirilebilir. Böyle bir anlayışın tarihinin, Osmanlıda Tanzimat Fermanı'na kadar uzadığını söyleyebiliriz. Ancak inkılapçılık ruhundan eksik bu görüş Osmanlı gibi bir devletin sorunlarına cevap veremeyecek şekildedir. Zaten bu nedenle Avrupalı Anadolu'nun içlerine kadar girmiş, payitahtın başkentini işgal etmiştir. Bu durum inkılapçı bir kafanın önderliğinde, Anadolu'da yeni bir devletin kurulmasının yolunu açmıştır. Bu, sınırlı bir inkılap hareketi değil, Türkün kimliğini bozmayan tam bir yenilik hareketidir.

"Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde göreceksiniz çarçabuk yükseleceğiz. Bütün dünya parmak ısıracak. Hele şu düşmanlarımızı bir koğalım. Yurdumuzu kurtaralım. Bundan sonra kendimize çalışacağız artık. Hiç kimse sırtımızda tepinmeyecek. Kendi kendimizin efendisi olacağız. Çalışacağız, yükseleceğiz. Vatanımızı imar edeceğiz. Yollar, hastaneler, okullar yapacağız. Fabrikalar kuracağız. Çocuklarımızı okutacağız, kendimizi okutacağız. Cahillikten kurtulup, dünyanın en medeni milletlerinden birisi olacağız. Biz yetenekli bir milletiz. Kötü

²¹⁴ Fikret Arıt, *Hep Bu Topraklar İçin* (İstanbul: Baha Matbaası, 1961), s. 67.

idareler yüzünden geri kalmışız. Göreceksiniz, bundan sonra nasıl yükseleceğiz.”²¹⁵

Osmanlıda yapılan yenilik hareketleri, toplumsal hayatta dejenerasyonun artmasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılmasını hızlandıran en büyük hatalardan biri de bu olmuştur. Kökü olmayan değişiklikler, daha baştan ölü doğan faaliyetlerle son bulmuştur.

“Reis Bey, büyük bir çabayla bu henüz pek belirsiz olan ihtimali kafasından itti. Terakki...

Terakkiperverlik...

Teceddüt... İnkılap... İlim, fen.

Bunlar –şeksiz, şüphesiz- elzem olan, yaşama unsurları idi. Ama bu iş şekil aklitleri, bu taklitlerin kavgacıları ile olmazdı ki... Hele ruh dondurulduktan, inkar edildikten, mizaç bozulduktan sonra! Mumya ha setre pantol giymiş, ha potur, ne değiştirdi?”²¹⁶

İnkılap düşüncesi dönemin koşullarında uygulamaya dökülmesi gereken çok zor bir olgudur. Ülkenin ilerlemesini engellemek isteyenler, inkılap düşüncesinin karşısına her zaman din olgusunu çıkarıp halkı kandırmaktan geri kalmamışlardır.

“Bir yanda müderris Zühtü Efendi başta olduğu halde yeniler, teceddüt ve inkılap taraftarları, öte yanda onları dinsizlikle itham eden, 31 Mart yılgınlığından hala kurtulamadıkları için pek açıktan açığa muhalefete cesaret edemeyerek gizli gizli homurdanan eskiler. Sayı bakımından ekseriyet bunlarda idi. Fakat öte tarafta da hükümet ve fırka kuvveti var. Mutasarrıfından, belediye reisinden başlamak üzere bütün hükümet memurları, jandarma, polis, bütün belli başlı müderrisler, şeyhler, muallimler, mühim tüccarlar ve esnaf yenilik taraftarıydı.”²¹⁷

İnkılap düşüncesini insanların kafasına kazımak tek başına yeterli değil, buna ilaveten uygun şartları bulup faaliyete geçirmek lazım ya da Mustafa Kemal gibi, halkın sevgisini kazanmış, uğrunda hiç çekinmeden ölüme gidilecek bir lidere ihtiyaç vardır.

²¹⁵ Talip Apaydın, *Vatan Dediler* (Birinci basım. İstanbul: Yalçın Yayınları, 1981), s. 67.

²¹⁶ Tanık Buğra, *Küçük Ağa* (On altıncı basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997), s. 398-399.

²¹⁷ Reşat Nuri Güntekin, *Yeşil Gece* (Yirmiikinci baskı. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1995), s. 58-59.

“Şahin Efendi, bundan sonra daha fazla ihtiyatlı hareket etmeye karar verdi. Fakat bu, ancak bir dereceye kadar mümkündü. Muayyen bir iş meydana çıkarmaya, hedefine doğru durmadan yürümeye mecbur bir inkılapçıydı.”²¹⁸

“Şahin Efendi, gerçi çok ihtiyat ile hareket etmeyi, icap ettikçe hakiki maksadını saklamaya karar vermişti. Fakat bu adam, bir Galatasaray mezunu idi... Birkaç sene sonra hayata atılacak, memleket işlerini eline alacak münevver idadi reisiydi. Ondan çekinmek lüzumsuz bir ihtiyattı. İnkılap yapmak isteyen adam için, hesabın fazlası da zararlı bir şeydi.”²¹⁹

3. 9. 1. 5. Kadın Hakları

Türk kadını yüzyıllardır kafese kapatılmış bir kuş gibi sosyal hayattan olabildiğince uzaklaştırılmıştı. Erkeğin egemen olduğu bir toplum olan Osmanlıda, Türk kadını kendi gücünün farkına varamamıştır. Belki zengin kesimdeki kadın için bazı ayrıcalıklardan bahsedebiliriz. Ama genel olarak Türk kadınının, bir insan olarak en doğal haklarını kullanmadığı gerçektir. Ne seçme seçilme, ne aile içinde eşit muamele, ne de devlet karşısında eşit haklar...

Avrupa kadının çok önce kazandığı, eğitim öğretim ve çalışma gibi haklardan yoksun Türk kadını için köklü bir reform hareketine ihtiyaç vardır. Osmanlı içinde bir şey kötü gidince ilk ilgilenilen ve cezalandırılan, kadının çarşafı olduğu düşünülürse böyle bir köklü reform hareketini padişahlardan beklemek hayaldir. Böyle bir işi gene halkının tüm sevgi ve güvenini kazanmış Mustafa Kemal gibi bir önder yapabilirdi ve yaptı da. Ama şu hususu göz ardı edemeyiz. Osmanlıda zayıf da olsa, özellikle son dönemlerde kadınların özgürlük arayışlarını görebiliriz.

“-Avrupalı kadın, dedi bilir misin Cemal Bey oğlum, -Ben bazan oğlu, bazan da kardeşi olurum!- Avrupalı kadın nedir? Yolun ortasında durdu ve bastonuyla yere küçük bir daire çizdi: ‘*Evvela on asırlık bir hürriyet...Evet, hiç olmazsa dört asırlık bir hürriyet terbiyesi!*’ –Bastonunun havada yaptığı bir işaret on asırdan geri kalan altı asrı, önünde bulunduğumuz iskele binasına, belki de oradan geldiğimiz vapurla İstanbul tarafına göndermişti.”²²⁰

²¹⁸ Reşat Nuri Güntekin, *Yeşil Gece* (Yirmilinci baskı, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1995), s. 88.

²¹⁹ *Aynı*, s. 54.

²²⁰ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Sahnenin Dışındakiler* (Üçüncü baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1997), s. 83.

“Çok muhtemel ki Leyla’nın da, Sabiha’nın da kadın hakları ve kadın hürriyeti meselesi üzerindeki fikirleri, Matmazel Caroline’in Sakine Hanım’ı tenkid ederken söylediği sözlerden gelmiş olsun. Şu farkla ki, Leyla’da her şey akan suya benzer, geçer giderdi. Halbuki Sabiha tek bir cümle üzerinde durur, onu günlerce düşünür, genişletir, büyütür, hayatına mal ederdi. Bir gün ihtiyar kız, onlara:

- Kadın çalışmadıkça kadın hakkı denen bir şey olmaz, demişti. Bu hüküm günlerce Sabiha’nın kafasında dönüp dolaştıktan sonra çarşaf düşmanlığı haline gelmişti.

- Bu çarşafarla hiç kadın hürriyeti olur mu!..”²²¹

1916 Rus İhtilalinden sonra bolşeviklerin gazabından kaçan Rus kadınları –ki bunların arasında asil insanlar da bulunmaktaydı, İstanbul’a gelmişlerdi. Bunların gelişi ile Türk kadınında değişik titreşimler gözlenmeye başlandı. Artık Türk kadını Avrupa kadını ile tanışmış ve kadının toplumdaki yerinin nerede olması gerektiği konusunda canlı örneklerle tanık olmuştu.

“- ...Kadınlarımızın artık çalıştığını biliyor musun? İlk önce, harbin sonuna doğru fakir kadınlar çöpçü oldular. Yani umumi hizmete girdiler. Sonra okur yazarlar postahaneye filan alındı. Şimdi epeyce memur kadın var. Daha da artıyor.”²²²

3. 9. 1. 6. Kıyafet Devrimi

Kılık- kıyafet Atatürk’ün devrimleri arasında en çok dikkat çekenlerden birisidir. Bu devrim hala eskiye takılıp kalmış örümcek kafalı zihniyetlerinin en fazla hücum ettiği devrimlerden sayılır. Kılık kıyafet, özellikle de kadının nasıl giyinmesi gerektiği hususu, her zaman bu tür insanların elinde halkı kandırmak için bir tür silah olduğu “Vurun Kahpeye”de şu cümlelerle ifade edilmiştir.

“Fettah Efendi birdenbire kısık sesinin en ateşli ve gayzlı kuvvetiyle bağırıyordu:

-Görüyor musunuz? Erkeklerin içinde yüzü gözü açık namahremler Müslümanlar’ın kalbini fesata vermek için şarkı söyleyerek dolaşıyorlar. Bunlar, bunlar mel’undur, bunların eline çocuklarınızı teslim etmeyiniz, eğer bir gün yalnız içimize Yunan girdiğini değil, başımıza taş yağdığını görmek istemiyorsanız,

²²¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Sahnenin Dışındakiler* (Üçüncü baskı. İstanbul: Dergah Yayınları, 1997), s. 115.

²²² Aynı, s. 198.

bu karıların üstleri başlarıyla beraber kendilerini de parçalayınız, yoksa Cenab-ı Hakk'ın bütün gazapları üzerimizden eksik olmayacaktır.¹²²³

Ancak zamanın gerisinde kalmış insanlar ne kadar uğraşsalar da çağ ilerliyor, kadınların kıyafetleri çağın şartlarına bağlı olarak değişiyordu. Yani ne kadar engellenmeye çalışılsalar da Türk kadını, çarşafı ne kadar gereksiz bir kıyafet olduğunu daha Osmanlı döneminde fark etmişti.

"Temiz ve süslüce çarşafı sokaka çıkan kadınlara kalaylarla iskanbul, tavla oynayan gençlere ağır sözlerle satılmakta idi.

Hükümete karşı da yeni bir gizli hoşnutsuzluk başlamıştı. Kadınlara hep memleketi idare edenlerde idi. Kadınlara bu kadar esir seçimlerine, gençlerin eğilince ve kemarla vakit geçirmelerine göre yavaş yavaş bir Müslüman hükümetine yararı mıydı?¹²²⁴

"Bu mihvalde ben nasıl çarşaf giyerim? Herkes tanıyor. Bütün erkeklerle alışırım! Dün beraber oynadık. Ertesi gün çarşafa kırta kırta yamından geç!!! Olacak şey mi bu? Hem o kadar keşliyorum ki, parmak kadar bir şey buluyorum.¹²²⁵

"Kadınlar birbirlerini dinazlar.

"Bugün kimlerin aya parıncı oldu? Yarın ne olacağını biliyor musun? Her gün bir şey değişiyor. Dün Rahim Hanım, bu çarşafı da on yıl evvel kadınlara sokmuştu. İyice kopmuştu. Diyordun. Hem kimin çarşafı için biliyor musun? Annem! Sonra ben kadını için düşünüyordum, senin için düşündüm...¹²²⁶

Türk kadını ilk kez kadınlara Rus kadınlardan kaçan Rus kadınlarının da etkileri olmuştu.

"Kadınlarımız doktora bir küçük eğilince yeti... hele kadınları, bize çok şey anlatacak gibi geliyor. Sizin hanımlarımızın kıyafeti değişti. Gördüğün o tepeden edine kadar onlardan geçti. Artık peçe kalktı diyebiliriz. Bugün ayni de yine onlardan geçti.¹²²⁷

¹²²³ Halide Edip Adıvar, Varım Kaldım (İkinci baskı İstanbul: Dergah Yayınları, 1996), s. 23.
¹²²⁴ Halide Edip Adıvar, Varım Kaldım (İkinci baskı İstanbul: Dergah Yayınları, 1996), s. 23.
¹²²⁵ Halide Edip Adıvar, Varım Kaldım (İkinci baskı İstanbul: Dergah Yayınları, 1996), s. 23.
¹²²⁶ Halide Edip Adıvar, Varım Kaldım (İkinci baskı İstanbul: Dergah Yayınları, 1996), s. 23.
¹²²⁷ Halide Edip Adıvar, Varım Kaldım (İkinci baskı İstanbul: Dergah Yayınları, 1996), s. 23.

3. 9. 1. 7. Eğitim Devrimi

Osmanlı içinde her konuda olduğu gibi eğitim alanında da önemli reformlara ihtiyaç vardı. Okullar birer eğitim yuvası olmaktan çıkmış, zaman geçirilen ama gidilmesi gereken bir yer olmaktan ileri gidemiyordu. Zaten eğitimdeki üç başlılık, yeni nesillerin iyi yetiştirilmesini engelleyen bir olgu olarak göze çarpıyordu.

“İşte ben bu merhaleye ermek için lazım gelen hazırlık ve bekleme devrinde idim. Bunun adı okumaktı. Hakikatte ise sadece vaktini beklemektir. Çünkü gittiğim mektepte hemen hemen hiç bir şey öğrenemiyordum. Fakat gidiyordum. İsyansız, tiksintisiz, belki yolunu öğrendiğim için her sabah erkenden gidiyordum. Madem ki adetti...

Fakat sevmiyordum. Aynı fabrikadan çıkmış iki tuğla kadar birbirine benzeyen hocalar, kıyafet değiştirmiş zabıta memurları gibi aramızda dolaşan mubassırlar, kendi dar çerçevesinde adeta ‘*makam-ı sadareti*’ taklit eden, bize ancak donanma için aine topladığı günlerde ikinci kat merdiveninin başından hiç de övemeyeceğim bir şive ile nutuk veren ve yine oradan Londra’da yapılan zırhlılar için ‘*nümune-i imtisal*’ olmak üzere başımızın üstüne doğru ‘*bir adet gümüş mecidiye*’ fırlatan müdürümüz, hepsi bana, bu bitmez tükenmez çocukluk yüzünden içinden geçmeye behemehal mecbur olduğum bir makinenin dişleri gibi geliyordu.”²²⁸

3. 9. 1. 8. Saltanatın Kaldırılışı

Cumhuriyetin ilanı Türkiye için ne kadar gerekli ise bu rejimin sürekliliği için saltanatın kaldırılması gerekmektedir. Bu zorunluluk romanlarda göze çarpan bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

“Arkadaşlar, ben sözü asıl buraya getirmek istiyorum. Biliyorsunuz, Ankara’da yeni bir hükümet kuruldu. Bu hükümet bizim kendi hükümetimiz. Halk hükümeti! Ne demek halk hükümeti? Şimdiye kadar başımızdakiler hep kendileri için çalışmışlar. Hani bizim okulumuz, yolumuz, hastanemiz? Hani fabrikamız? Neden bu kadar fakiriz? Çünkü devlet bizim devletimiz olmamış. Devlet bizden sadece asker almış, vergi almış. Ama hiç birşey vermemiş. Onun için geri kalmışız. Halk fakir düşmüş. Halk fakir olunca devlet de fakir olur. Başımızdakiler ellerine geçen parayı kendi keyiflerine harcamışlar. Biz burada bulgur çorbası

²²⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Sahnenin Dışındakiler* (Üçüncü baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1997), s. 56.

bulamıyoruz, onlar İstanbul'da yağla balla besleniyorlar, Saraylarda oturuyorlar, Gümüş tepsilerde, altın tabaklarda yemek yiyorlar, Yeni devlet böyle olamayacak.”²²⁹

3. 9. 1. 9. Halifelik

Halifenin artık bir otoritesinin kalmadığı I. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkmıştı. Hatta Halife bu dini otoritesini kullanarak halkı Milli Mücadele aleyhine kışkırtmaya çalışmıştı. Dini böyle istismar ederek halkı yönlendiren bir makama yeni Türk devletinin ihtiyacı olmadığı ortadaydı.

“Şahin Efendi, zaferden sonra hemen memleketine dönememişti. Ortalık çok karıştı, sonra esir ve siyasi mahkum vaziyetindeydi. Fazla olarak da ağır bir hastalık geçirmiş, beş buçuk ay hastanede kalmıştı. O, bu pürüzleri temizletip yola çıkıncaya kadar hilafet kaldırılmış, medreseler, tekkeler kapanmış, Sarıoyna'daki türbe kandilleriyle beraber Yeşil Gece'de müebbeden sönmüştü.”²³⁰

3. 9. 2. Romanlara Yansımayan İlke ve İnkılaplar

Bazı ilkeler, romanlarda sıkça işlenmesine rağmen, bazılarına hiç rastlamamakta ya da romanlarda soluk bir iz olarak kalmaktadır. Örneğin bir devletçilik, bir yazı devrimi bir Medeni Kanun'un kabulü romanlarda, ön planda önemle kayratılan devrimler arasında değildir. Bu devrimlerin bazılarında, belki satır aralarında okuyucular yorum yaparak ulaşabilecektir. Mesele belki de bir laiklik olgusunun öyle kolay işlenip romanlarda ön plana çıkartılacak bir şey olamayacağı düşünülmüş olabilir. Zamanımızda bile laiklik, hala insanların beyinlerinde gerçek yerini bulamazken aydınlarımız onu sürekli savunmak zorunda kalırken, yazarlarımızın, Kurtuluş Savaşı koşullarında böyle bir olguyu ön plana çıkarmamış olmaları normal karşılanmalıdır.

Aynı şekilde bir devletçilik olgusu da yeni devletin ilk planda uyguladığı bir düşünce değildir. Çünkü Cumhuriyetin yeni kadroları öncelikle güçlü bir özel sektör oluşturmayı istediğinden, devletin ekonomiye müdahalesini kabul eden devletçilik ilkesini romanlara yansıyan bir ilke olmaması normaldir.

Bu ilkelerden başka hukuk devrimi, soyadı kanunu, takvim reformu, saat reformu, ölçü reformu, para reformu, mali devrim, aile hukuku, dil devrimi, yeni tarih anlayışı

²²⁹ Talip Apaydın, Vatan Dediler (Birinci basım, İstanbul: Yalın Yayınları, 1981), s. 67.

²³⁰ Reşat Nuri Güntekin, Yeşil Gece (Yirmükinçü baskı, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1995), s. 219.

dış politikadaki yeni anlayış gibi reformlar, bu romanlarda göze çarpan olgular arasında bulunmamaktadır.

Bu ilkelerin, romanlarda ön planda bulunmaması da doğaldır. Çünkü bu romanlarda öncelikle anlatılmak istenen halkın Kurtuluş Savaşı mücadelesidir. Bu yapılırken hayati önem taşıyan ilkeler okuyucuya tanıtılmalı, gerekliliği kavratılmalıdır. Bu nedenle milliyetçilik, cumhuriyetçilik, inkılapçılık gibi ilkeler ön plana çıkarılırken takvim reformu, ağırlık ölçülerdeki reform gibi yenilikler göz ardı edilmiştir. Ön planda tanıtılan yeniliklere bakıldığında, zamanında Osmanlı aydınının ülkenin kurtuluş için düşündüğü ve tartıştığı fikirler arasında bu yeniliklere de rastlamak dikkat çekici bir olgudur.

Zaten inkılapçılık ruhunun tüm romanlarda yer almış olması, okuyucularına yeni devletin bir dizi reform yapacağını gösteren bir işaretti. İnkılapçı düşünceye sahip bir nesil yetiştirme fikri, çağın şartlarına uygun güçlü bir devlet idealiyle birleşiyor ve reformların hepsinin gerçekleşeceğini de müjdesini veriyordu.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Milli Mücadele, üzerinde pek çok araştırmanın yapıldığı bir alandır. Bu araştırmalarla, 20. Yüzyıl başında Türk halkının yaşadığı dramın hafızalardan silinmemesi hedeflenmiştir. Ama zamanımıza gelince genç nesle bu tarihsel doğruların yanlış anlatıldığı görülmektedir. Üzülerek söylemek gerekir ki, belki bilinçli, belki bilinçsiz yapılan bu uygulama, genç neslin Türk halkının yaşadığı bu çetin mücadeleyi bütün gerçekleriyle bilmemesine neden olmuştur.

Milli Mücadele, sadece 19 Mayıs 1919 ve 29 Ekim 1923 ile sınırlı bir zaman dilimi değildir. Ama genç nesil, yetişkin aşamasına geldiğinde kafasında kalan sadece bu iki tarih ve bir kaç olay olmaktadır. Çağımızın görsel eğitim çağı olduğu düşünülürse, edebiyatçılara çok önemli görevler düşmektedir. Hem görsel, hem de yazılı olarak ortaya konulacak baş yapıtlarla, Türk gençliğine bu dönem olayları tanıtılmalı ve yaşanan gerçek olaylar kavratılmalıdır. Bu yapılmadığı zaman Kurtuluş Savaşı'nı tam olarak bilmeyen, Atatürk ilke ve inkılaplarının, Anadolu'yu hangi koşullarda bu seviyeye taşıdığının bilincinde olamayan nesiller yetişir. Kuva-yı Milliye ruhu sadece okul kitaplarında genç nesillere verilemez. Bu bilgilerin yan kaynaklarla desteklenmesi gerekmektedir. Ama zamanımızda görülmektedir ki Milli Mücadele, edebiyatçılarımızın o kadar da önem verdiği konular arasında değildir. Durum böyle olunca genç nesillerdeki ilgisizliği ve duyarsızlığı doğal karşılamak gerekmektedir. Düşünün ki, yüzyıllar önce Anadolu topraklarında yaşanmış bir savaşın anlatımı olan “İlyada”, zamanımızda tüm dünyanın tanıdığı bir destan iken, Türk edebiyatında, gene aynı topraklarda yüzyıllar sonra daha büyük bir acının ve cesaretin yumak olduğu bir mücadeleyi anlatan eserlere fazlaca rastlanmamaktadır.

Bu savaştan arta kalan yenilginin izleri daha tam kapanmadan, dünya edebiyatının bu konuyla ilgilenmesini beklemek biraz iyimserlik olur. Ama buna karşılık ellerinde şaheserler yaratabilecek bolca malzemeler varken Türk edebiyatçılarının bu konuya uzak bakmalarının izahı güçtür. Oysaki 20. yüzyılda Türkiye Cumhuriyeti, geniş kapsamlı pek çok devrimsel atılımıyla önemli başarılarla imza atmıştır. Bu devrimlerin yaratıcısı, uygulayıcısı olan Mustafa Kemal, 20. yüzyıla damgasını vuran en önemli devlet adamlarından birisidir. Atatürk'ün önderliğinde Türkiye'de kurulan Cumhuriyet, tüm uygar insanlığın özlemini çektiği çağdaş ilkelere sahiptir. Mustafa Kemal Atatürk, bu uygarlık ilkelerine bağlı kalarak, tüm dünyaya “demokratik toplum mühendisliği” sergilemiştir. Askerlikle, filozofluğu birleştiren bir önder olarak Atatürk, Eflatundan

beri özlemi duyulan devlet adamı tipine örnek olarak dünya askeri ve siyasi tarihinde yerini almıştır. Ülkesinin ve belki de sömürgeciliğin baskısı altında tutsak olmuş tüm insanlığın kaderini değiştiren Mustafa Kemal gibi bir lideri, Türk edebiyatçılarının romanlarında konu olarak seçmekte neden bu kadar çekimser davrandıkları zihinlerde soru işareti uyandırmaktadır.

Milli Mücadele ile ilgili romanlara bakıldığında, çoğunun Kurtuluş Savaşı'nın hemen sonrasında veya yakın yıllarda yazıldığı görülmektedir. Günümüzde ise bir kaç önemli eser dışında bu konu, edebiyatçılarımızın ele aldığı konular arasında bulunmamaktadır. Bu ihmalkarlık genç neslin Milli Mücadele ruhunu tam olarak idrak etmesini engellemektedir. Bu nedenle, son baskılarını bile ancak kütüphanelerin tozlu raflarında görebileceğimiz, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele'yi anlatan eserlerin çoğaltılması ve tekrar okuyuculara, değişik yeni eserlerle birlikte kazandırılması gerekmektedir.

Ayrıca bu romanlar toplumsal gerçekleri yansıtan romanlardır. Durum böyle olunca yansıttığı olayların da iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Kurtuluş Savaşı ile ilgili romanların genel olarak objektif bir bakış açısına sahip olduğu düşünülürse, bu romanlarda savaşın bütün yıkımının tüm açıklığı ile ortaya koyulduğu söylenebilir. Anadolu veya işgal altındaki İstanbul'la ilgili betimlemelerde, Türk halkının yaşadıklarını bizlere tanıtan Milli Mücadele ile ilgili romanların, bu açıdan tarihçiler için önemli bir kaynak teşkil edeceğini söyleyebiliriz. Bu nedenle de bir tarihçi ele aldığı araştırmada bu kaynakları göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bunu yapmadığı takdirde yapılan araştırmasının eksik olacağı kanısındayım.

Milli Mücadele ile ilgili romanlarda ortaya konulan olgular değerlendirecek, Türk halkının ne çetin bir mücadele verip bu savaşı kazandığını daha iyi anlayabiliriz. Bu romanları okuyan hiçbir kimse Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başardığı mucizeyi küçümseyemez. Çünkü romanlar da açıkça ortaya koymaktadır ki Anadolu bu savaş öncesinde bitip tükenmiştir. Üst üste alınan yenilgiler karşısında halk artık savaştan kaçınmaktadır. Ama kendi anavatanında düşman çizmesini görmeye de tahammül edememektedir.

Hala İstanbul'dan ve padişah'tan medet uman halk, ülkeyi kurtarmak için kendini öne atan askere güvenmemektedir. Askeri, İttihat Terakki'nin devamı sanan ve her şeyin sorumluluğunu bu partinin kadrolarına yükleyen Türk halkı için, tekrar bir savaşa girmek akıllıca bir tutum değildir. Zaten İstanbul'daki padişah da düşmana direnmemesi için fetvalar vermektedir. Bu durumda yapılacak bir direniş hareketi, düşmanı daha çok kızıp her yeri işgal ederek yakıp yıkmasına neden olacaktır. Tabi işgal edilmemiş yer kalmışsa!... Bu durumu Anadolu'daki İstanbul Hükümeti yanlısı

devlet adamları ve din adamları da desteklemekte ve zaten kafası karışık olan Türk halkını daha büyük açamazlara sokmaktadır.

Ancak onlar, ne kadar aksi propaganda yaparlarsa yapsınlar Türk halkı, hiç bir zaman bağımsızlığına bu kadar müdahale edilmesine izin vermez ve vermeyecektir. Anadolu umutların yeşerdiği bir yerdir. Bu nedenle kurtuluş hareketi Anadolu'nun bağrından Mustafa Kemal adlı bir önderin girişimleri ile başlar. Halk, onun gibi bir lideri bekliyormuş ki canını dişine takarak bu mücadeleye destek verir. Ufacık çocuğundan kadınına, yaşlısından sakatına kadar tüm Anadolu bir cesaret, fedakarlık abidesi olarak düşmana hak ettiği dersi vermek için cepheye koşar. Bazısı kağnisında mermi taşır, bazısı cephede canını feda eder. Ama romanlarda karşımıza sadece bu fedakar Türk halkı çıkmaz. Her toplumda olabileceği gibi ikiyüzlü, bu mücadelenin Türkler tarafından kazanılmasını engellemeye çalışan, her şeyden önce kendi şahsi kazançlarını vatan sevgisinin üstünde tutan karakterler de görülür. Aynı şekilde Tanzimat'la başlayan batılılaşma hareketini yanlış yorumlamış, düşmanla beraber yaşayan ve bu durumu gayet normal karşılayıp moda olarak kabul eden karakterlere de bu romanlarda rastlamaktayız. Bu olumsuz etmenler nedeniyle çağımız gençliğinin bu romanları özellikle okuması ve batının yanlış taklidinin ne ölçüde zararlı sonuçlar doğurabileceğini görmesi gerekmektedir.

Milli Mücadeleyi konu alan romanlarda Atatürk'ün yeni Türk Cumhuriyeti'ni kurarken ön planda tuttuğu devrimlere de tanık olmaktayız. Bir edebiyatçının görevlerinden birinin halka bazı değerler kazandırmak olduğunu kabul edersek, Milli Mücadele ile ilgili romanların bu işi büyük ölçüde yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Çünkü bu romanlarda yapılan veya yapılması gereken inkılapların ne kadar gerekli olduğu canlı olaylarla okuyucuya anlatılmaktadır. Milli Mücadele ile ilgili romanları okuyan bir insan, devrimlerin gerekliliğini daha iyi kavrayabilmektedir. Gerçi bazı devrimlere tam değinilmese de, bazıları da satır aralarında kendi yorumlarımızla kavrayabileceğimiz mesajlar halinde verilse bile önemli bir görev yerine getirilmiştir.

Görülüyor ki bir tarihçinin yaptığı araştırmada, bilimsel bir dille yansıttığı bu gerçekler romanlarda daha edebi bir dille, geniş halk kitlelerine ulaştırılmaktadır. Hele bir de yazar kendi başından geçenleri romanına yansıtıyorsa, bu eserin çok önemli bir tarihsel kaynak sayılması gerekir. Bu nedenle Halide Edip Adıvar'ın **“Ateşten Gömlek”**ini, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun **“Yaban”**, **“Ankara”**, **“Sodom ve Gomore”**sini kendine birer kaynak olarak almayan bir tarihçi, araştırmasını önemli bir kaynaktan mahrum bırakmış demektir.

KAYNAKÇA

Ateş, Toktamış. **Türk Devrim Tarihi**. İstanbul: Der Yayınları, 1993.

Atay, Fatih Rıfki. **Çankaya**. İstanbul: Bates A.Ş., 1984.

Akarşan, Mediha. **Milli Mücadele Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk**. Birinci basım. İstanbul: Arion Yayınevi, 1995.

Adıvar, Halide Edip. **Ateşten Gömlek**. Üçüncü basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998.

_____. **Vurun Kahpeye**. İkinci basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998.

Apaydın, Talip. **Toz Duman İçinde**. Birinci baskı. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1974.

_____. **Vatan Dediler**. Birinci basım. İstanbul: Yalçın Yayınları, 1981.

Ağbaba, Gönül. **Halide Edip Adıvar (Hayatı- Sanatı- Eserleri)**. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1997.

Arit, Fikret. **Hep Bu Topraklar İçin**. İstanbul: Baha Matbaası, 1961.

_____. **Küçük Fedailer**. Birinci baskı. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978.

Bakırcıoğlu, Ziya. **Türk Romanı**. Üçüncü basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997.

Buğra, Tarık. **Küçük Ağa**. On altıncı basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997.

Dinamo, Hasan İzzettin. **Kutsal İsyan**. c. IV. Beşinci basım. İstanbul: May Yayınları, 1979.

Enginün, İnci. **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**. Üçüncü baskı. İstanbul: Dergah Yayınları, 1998.

Escarpit, Robert. **Edebiyat Sosyolojisi**. Birinci basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.

Gavin, Catherine. **Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal**. Dördüncü basım. İstanbul: Çivi Yazıları, 1998.

Güntekin, Reşat Nuri. **Yeşil Gece**. Yirmi ikinci baskı. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1995.

İlhan, Atilla. **Kurtlar Sofrası**. İkinci basım. İstanbul: Adam Yayıncılık, 1982.

_____. **Sırtlan Payı**. Birinci basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1974.

Karacan, Ali Naci. **Lozan Konferansı ve İsmet Paşa**. Üçüncü basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1993.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. **Ankara**. Sekizinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

_____. "İnkılap Edebiyatı". **Kadro**, c. III. İkinci Kanun 1934.

_____. **Sodom ve Gomore**. Altıncı basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.

_____. **Yaban**. Otuz ikinci baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.

Karay, Refik Halid. **Çete**. Üçüncü Baskı. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Kıymaz, Ahmet. **Romanda Milli Mücadele**. Ankara: Akçay Yayınları, 1991.

Kocagöz, Samim. **Doludizgin**. İstanbul: Ataç Kitabevi; 1963.

_____. **Kalpakkıllar**. İkinci basım. İstanbul: Cem yayınevi, 1975.

Kurdakul, Şükran. **Çağdaş Türk Edebiyatı**. c. IV. İkinci basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1992.

_____. **Çağdaş Türk Edebiyatı Cumhuriyet Dönemi**. İstanbul: Broy Yayınları, 1987.

Kutay, Mithat Cemal. **Üç İstanbul**. Birinci baskı. İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 1998.

Moran, Berna. **Edebiyat Kuramları ve Eleştirileri**. Yedinci baskı. İstanbul: Cem Yayınevi, 1989.

Nabi, Yaşar. "Sanatkara Yol Gösterenler". **İçtihat**. s. 1277-1. c. XII. 11 Temmuz 1929.

Oktay, Ahmet. **Cumhuriyet Dönemi Edebiyat 1923-1950**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993).

_____. **Toplumcu Gerçekliğin Kaynakları**. B/F/S Yayınları, 1986.

Özdemir, Emin. **Edebiyat Bilgileri Sözlüğü**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990.

Özçelebi, Betül. **Cumhuriyet Dönemi Edebi Eleştiri 1923-1938**. Birinci baskı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Özkırımlı, Attila. **Edebiyat Ansiklopedisi**. c. IV. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1971.

Rauf, Mehmet. **Halas**. İkinci baskı. İstanbul: Arma Yayınları, 1998.

Safa, Peyami. **Biz İnsanlar**. Altıncı baskı. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1980.

_____. **Sözde Kızlar**. Yirmibirinci basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999.

Ünlü, Mahir; Ömer Özcan. **20. Yüzyıl Türk Edebiyatı**. Cilt: IV. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1991.

Wellek, Rene; Austin Varren. **Edebiyat Teorisi**. İzmir: Akademi Kitabevi, 1993.

Tahir, Kemal. **Esir Şehrin İnsanları**. Üçüncü basım. İstanbul: Adam Yayınları, 1998.

_____. **Esir Şehrin Mahpusu**. Birinci basım. İstanbul: Adam Yayınları, 1993.

_____. **Yorgun Savaşçı**. On üçüncü basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1997.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. **Edebiyat Üzerine Makaleler**. Beşinci baskı. İstanbul: Dergah Yayınları, 1998.

_____. **Milli Edebiyata Doğru**. Ankara: CHP Koferansları Serisi Kitap:19, 1940.

_____. **Sahnenin Dışındakiler**. Üçüncü baskı. İstanbul: Dergah Yayınları, 1997.

Tarus, İlhan. **Var Olmak**. İstanbul: Varlık Yayınevi; 1957.

_____. **Vatan Tutkusu**. İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1967.

Taş, Songül. **Samim Kocagöz (Yazar-Eser-Üslup)**. Birinci baskı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Yakar, Aytekin. **Türk Romanında Milli Mücadele**. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 1973.

EKLER

EK 1 Kurtuluş Savaşı İle İlgili Romanlar

Halide Edip Adivar. **Ateşten Gömlek.**

Halide Edip Adivar. **Vurun Kahpeye.**

Talip Apaydın. **Toz Duman İçinde.**

Talip Apaydın. **Vatan Dediler.**

Fikret Arıt. **Hep Bu Topraklar İçin.**

Fikret Arıt. **Küçük Fedailer.**

Tarık Buğra. **Küçük Ağa.**

Hasan İzzettin Dinamo. **Kutsal İsyan.**

Catherine Gavin. **Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal.**

Aka Gündüz. **Dikmen Yıldızı.**

Reşat Nuri Güntekin. **Yeşil Gece.**

Atilla İlhan. **Kurtlar Sofrası.**

Atilla İlhan. **Sırtlan Payı.**

Yakup Kadri Karaosmanoğlu. **Ankara.**

Yakup Kadri Karaosmanoğlu. **Sodom ve Gomora.**

Yakup Kadri Karaosmanoğlu. **Yaban.**

Refik Halid Karay. **Çete.**

Samim Koçagöz. **Doludizgin.**

Samim Koçagöz. **Kalpakhılar.**

Mithat Cemal Kutay. **Üç İstanbul.**

Burhan Cahit Morkaya. **Nişanlılar.**

Burhan Cahit Morkaya. **Yüzbaşı Celal.**

Mehmet Rauf. **Halas.**

Peyami Safa. **Biz İnsanlar.**

Peyami Safa. **Sözde Kızlar.**

Kemal Tahir. **Esir Şehrin İnsanları.**

Kemal Tahir. **Esir Şehrin Mahpusu.**

Kemal Tahir. **Yorgun Savaşçı.**

Ahmet Hamdi Tanpınar. **Sahnenin Dışındakiler.**

İlhan Tarus. **Var Olmak.**

İlhan Tarus. **Vatan Tutkusu.**

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	08.05.1972	
Doğum Yeri	İstanbul	
Lise	1986 – 1989	Kadıköy Kız Lisesi
Lisans	1989 – 1993	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü
Çalıştığı Kurum	1995 – Devam ediyor	Milli Eğitim Bakanlığı - Öğretmen

